

Toimihenkilöliikkeen naiskuvat 1954–2014

ILKKA LEVÄ

Toimihenkilöliikkeen naiskuvat 1954–2014

Kannen kuva: "Kamerat esiin ja kuvaamaan" TVK-lehti 3/1960, kuvan tekijästä ei tietoa,
Toimihenkilöarkiston kokoelmat

Kannen taitto: Innocorp Oy

Kaikki julkaisun kuvat: Toimihenkilöarkiston kokoelmat

Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliitto 2018

ISBN 978-952-5091-27-4

Toimihenkilöliikkeen naiskuvat 1954–2014

Ilkka Levä

Esipuhe

Tätä tutkimusta ovat rahoittaneet Suomen Kulttuurirahasto, Työsuojelurahasto ja Koneen säätiö. Kiitän kaikkia rahoittajatahoja. Kiitän myös Toimihenkilöarkistoa hyvästä palvelusta. Tekstiä ovat kommentoineet Inka Ukkola ja Marika Hyvärinen.

Ilkka Levä 2018

Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliitto TJS haluaa edistää toimihenkilöliikkeen historiaa koskevaa tutkimusta sekä saattaa sitä aiheesta kiinnostuneiden tietoon. Toimihenkilöliitoista, -keskusjärjestöistä ja joskus jopa yhdistyksistä on tehty tilaushistorioita, mutta kaikkia toimihenkilöaloja koskevaa tieteellistä tutkimusta on niukasti. Niinpä TJS:lle on ilo saada julkaista Ilkka Levän kirjoittama Toimihenkilöliikkeen naiskuvat. Toivomme tälle julkaisulle runsaasti lukijoita sekä käyttöä.

Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliiton pääsihteeri Merja Hanhela

Sisällys

Muuttuva naiseus.....	7
Tausta: naiseus ja palkkatasa-arvo	8
Tutkimustehtävä ja metodi	15
HTK:n ja TVK:n naiskuva 1954–1975	19
TVK asialinjalla?	27
Akavan naiskuva 1957–1975	31
Johtopäätelmät: nainen apulaisena ja kadoksissa	34
TVK:n naiskuva 1976-1986.....	37
Johtopäätelmät: TVK:n naiset pysäytyskuvassa	56
STTK:n naiskuva 1976-1986.....	56
Akavan naiskuvat 1976-1986.....	60
TVK:n naiskuvat 1987-1992.....	64
Johtopäätelmät: Turhautumisen aika	81
Akavan naiskuvat 1987-1992.....	82
Johtopäätelmät: Akava jäljessä muita	87
STTK:n naiskuvat 1987-1992.....	87
Johtopäätelmät: STTK:n kasvukivut.....	90
STTK:n naiskuva 1993-2014.....	92
Johtopäätelmät: miesten klubista naisenemmistöiseksi.....	104
Akavan naiskuva 1993-2013.....	104
Lähteet.....	117
Kirjallisuus	117

Johdanto

Muuttuva naiseus

Tämä tutkimus tarkastelee toimihenkilökeskusjärjestöjen naiskuvaa ajanjaksolla 1954-2014. Tänä aikana naisten asema Suomessa sekä toimihenkilöliikkeessä on muuttunut varsin radikaalisti, erityisesti viimeisten vuosikymmenien aikana. Muutos on tapahtunut yhteiskunnan muuttuessa esimodernista maatalousvaltaisesta valtiosta nykyiseksi jälkimoderniksi palveluyhteiskunnaksi, jonka seurauksena myös naisten asema on muuttunut. Muutoksien lisäksi naisten asemassa ja naiskuvassa on kuitenkin ollut myös selkeitä jatkuvuuksia ajanjaksolla 1950-luvulta nykypäivään. Tässä tutkimuksessa korostuu historiallinen aika ja sen muutos. Kysyn tutkimuksen pohjalta mitä tässä tutkimuksessa esille tuleva sukupuoliasetelma työelämässä kertoo menneestä, nykypäivästä ja ajastamme. Tutkimuksen läpikulkevana teemana on samapalkkaisuusasian suhde naiseuteen.

Mika Pantzar ja Ilkka Halava kirjoittavat¹: ”Se, että neljä viidestä varhaisessa keski-ikässä olevasta suomalaisesta naisesta haluaa vaihtaa palkankorotuksensa vapaa-aikaan, kertoo niin työelämän kuin koko markkinataloudenkin kehittämisen merkittävästä haasteesta.”² Kysymys on siis tavoista, joilla järjestelmää on uusinnettu. Judith Butlerin performatiivisuuden teorian mukaan sukupuolta tehdään toistamalla tiettyjä miehisiksi ja naisisiksi kulttuurisesti sukupuolittuneita tekoja eli eleitä, asentoja ja puhetapoja. Tämä viittaa vakiintuneiden sukupuoliesitysten jatkuvan toiston olennaisuuteen mutta myös muutoksen mahdollisuuteen toistossa tapahtuvien toisin tekemisten myötä. Butleria mukaillen tulee siis tutkia sitä, miten sukupuolikäsityksiä uusinnetaan ja on uusinnettu.³

Tutkimusmenetelmänä on aineiston lähiluku, jossa aineisto itsessään laitetaan puhumaan omin sanoin. Tämä tarkoittaa aineiston huolellista referointia ja suoria lainauksia, joista lukija kykenee hahmottamaan naiskuvan muutoksen. Tutkimusaineistona toimivat HTK:n eli Henkisen Työn Keskusliiton HTK-lehti 1954-1956, TVK:n eli Toimihenkilö- ja Virkamiesjärjestöjen Keskusliiton TVK-lehti 1956-1992, Akavan Akateeminen lehti 1956-1975 ja Akava lehti 1976-1994, Akava-uutiset 1995-2004 ja Akavalainen 2005-2013 sekä STTK:n eli Suomen Teknillisten Toimihenkilöiden Keskusjärjestön STTK-lehti 1973-2014.

¹ Halava & Pantzar 2013, 68.

² Vrt. Nurmela ym. 2001, 10-13.

³ Rossi 2010, 26–28.

Tausta: naiseus ja palkkatasa-arvo

SAK:n eli Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton eheytykokouksessa 1969 puhunut professori Heikki Waris toivoi, että nuoret ja naiset vedettäisiin mukaan ammattiyhdistysliikkeiden johtotehtäviin. Hän totesi, että naisten osuus työvoimasta oli jo korkea mutta vastuullisissa asemissa oli edelleen vain vähän naisia.⁴ Palkkatyön muuttuminen sekä miesten että naisten elämänalueeksi tapahtui lopullisesti 1970-luvulla. Naisten asema työmarkkinoilla vahvistui vasta tällä vuosikymmenellä. Taustalla olivat lainsäädännölliset muutokset. Ratkaisevan tärkeä muutos oli päivähoitolain tulo 1973, joka vapautti naiset työelämään aiempaa laajemmin. Suomalainen yhteiskunta muuttui yhdessä vuosikymmenessä työssäkäyvien perheenäitien maaksi. Murrokseen vaikuttivat osaltaan myös vuoden 1970 aborttilaki, vuoden 1972 kansanterveyslaki ja siihen sisältynyt ehkäisyneuvonta, äitiysvapaa ja äitiyspäivärahan pidentyminen 1974, puolisoiden erillisverotuksen toteutuminen 1976, isyysvapaa 1977 sekä 1980 tapahtunut äitiysvakuutuksen muuttuminen vanhempainvakuutukseksi. Kelpoisuusehtoja koskenut lainsäädäntö kumottiin 1975, jolloin loputkin naisten esteet päästä virkoihin poistuivat. Äideille tuli myös oikeus jäädä hoitamaan sairastunutta lasta vuoden 1976 tulopoliittisessa kokonaisratkaisussa.⁵ Julkisen sektorin työvoiman kasvusta (400 000) vuosina 1960–1990 oli naisia 85 prosenttia (331 000).⁶ Naisten osuus kasvoi vuosien 1960–1990 välissä 40 prosentista 65 prosenttiin julkisen sektorin työpaikoista. Vuonna 2000 julkisen sektorin työllisistä oli naisia 70 prosenttia.⁷

Ennen aiheen käsittelyä luon taustaksi vielä lyhyen katsauksen samapalkkaisuussopimuksen ratifioimiseen. Vuoden 1962 hallitusneuvotteluissa SAK:n tärkein tavoite oli ILO:n vuoden 1951 samapalkkaisuussopimuksen ratifioiminen. SAK:n periaatteelliseksi kannaksi tuli samapalkkaisuus jo 1947. SAK:n naiset nostivat samapalkkaisuuden esiin myös työehtosopimusneuvotteluissa mutta turhaan.⁸

Naisille tulevia palkankorotuksia pidettiin liian suurina työnantajain taholta vuonna 1945. Useat kokoomuslaiset, maalaisliittolaiset ja sosialidemokraatit olivat tuolloin huolissaan naispalkkojen suurista korotuksista, sillä he pelkäsivät, että ne aiheuttaisivat maaltapakoa ja naistyöttömyyttä. Hertta Kuusinen ja Olga Virtanen SKDL:sta ihmettelivät, miksi samapalkkaisuutta ei vielääkään voitu hyväksyä. STK:n palkkavalioikunta käsitteli jo syyskuussa 1944 sukupuolisidonnaisen palkkauksen ongelmia, sillä Karhulan lasitehtaalla oli ollut kiistaa naisten urakkapalkoista. STK:n yleisen ryhmän johtaja Ossi Holmström vetosi tuolloin Ruotsin esimerkkiin, etteivät naisten palkat saisi ylittää 2/3 osaa miesten palkoista. Hän uskoi kehityksen johtavan siihen, että olisi irtauduttava naistyövoiman

⁴ Bergholm 2007, 372.

⁵ Bergholm 2012, 11, 22, 24, 28–30; Anttonen 1994, 221; Julkunen 1994, 179, 184, 195–198, 442; Julkunen 2010, 85–93; vrt. Mattila 2000, 358.

⁶ Julkunen 1994, 193.

⁷ Julkunen 2002, 34, 41.

⁸ Kuusipalo 1994, 172; Ala-Kapee ym. 1979, 91–92, 102–104.

käytöstä, jos palkkaerot kaventuisivat. Naiset olivat siirtyneet miesten töihin sodan aikana. SAK vaati samaa palkkaa samasta työstä vuoden 1945 alusta. Palkkaneuvoston mukaan naisten palkat saivat nousta vain 70 prosenttiin miesten palkoista. STK:nkin piirissä oli erilaisia mielipiteitä, sillä jotkut pitivät naisia tehokkaampina. Joissain töissä saattoivat naisten palkat nousta jopa 95 prosenttiin miesten palkoista. STK:n palkkavaliokunnan enemmistö asettui tukemaan periaatetta 70 prosentista.⁹

Ajatus samapalkkaisuudesta oli peräisin YK:n ihmisoikeusjulistuksesta vuodelta 1948. YK:n peruskirjan sekä ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen hyväksyminen merkitsi sitä, että naisten ja miesten yhtäläiset ihmisoikeudet ja perusvapaudet vahvistettiin ensimmäisen kerran kansainvälisesti.¹⁰

Valtioneuvosto oli asettanut komitean pohtimaan palkkaustasa-arvo asiaa ja ILO:n samapalkkaisuussopimuksen ratifiointia 1954 mutta komitean työ venyi, vaikka SKDL piti asiaa esillä eduskunnassa. Miesten ja naisten palkkataulukot eivät poistuneet. Sopimus saatiin ratifioitua 1962 ja tämän jälkeen STK sekä SAK saivat sovittua, että erilliset palkkataulukot poistuvat vuoteen 1966 mennessä. ILO:n sopimus tuli voimaan 14.1.1964 mutta se ei johtanut tasa-arvoon palkkauksessa. Naisteollisuustyöntekijän keskituntipalkka oli vuoden 1964 alussa noin 68 prosenttia miehen keskituntipalkasta ja vuoden 1967 lopulla edelleen vain 69,5 prosenttia miesteollisuustyöntekijän keskituntipalkasta.¹¹ Epätasa-arvo nähtiin mutta siihen ei kyetty puuttumaan sen rakenteellisuuden vuoksi tarpeeksi vahvasti. Naisten ja miesten palkkaerot teollisuustyöväestössä olivat pienentyneet 56,1 prosentista 68,3 prosenttiin ajanjaksolla 1939–1947.¹² Vuonna 1962 keskimääräiset palkat naisilla olivat 66 prosenttia miehistä. Vuonna 1978 ero oli keskimäärin 25 prosenttia.¹³

Liisa Rantalaihon mukaan mies onkin ollut abstrakti ihmisyyden perusmalli, joka on määritellyt normaaliuden. Nainen ja naiseus ovat olleet vajavaisuutta tähän abstraktioon nähden. Työt on eroteltu miesten ja naisten töiksi. Naisten on ollut sallitumpaa mennä miehille alueille kuin toisin päin, koska mieheys on toiminut normina. Naisten on ajateltu kuuluvan luontoon. Kulttuurin taas on nähty olleen miesten aluetta. Täten naiset eivät ole voineet olla autonomisia yksilöitä. Kansalainen on abstraktio ruumiillisesta sosiaalisesta ihmisestä, joten se ei ole koskaan vastannut Rantalaihon mukaan naiskansalaisuutta. Toisaalta köyhässä maatalousvaltaisessa ja harvaan asutussa maassa hengissä säilyminen tuotti sukupuolten välille työetiikkaan perustuvaa kumppanuutta. Naiseuden sisällöksi tuli työ, hoiva ja äitiys. Irma Sulkunen puhuu kaksijakoisesta kansalaisuudesta, jossa naisten tehtäväksi tuli yhteiskunnallinen äitiys. Tämä tuotti omat alueet

⁹ Bergholm 2005, 37, 49, 51–52.

¹⁰ Pentikäinen 2002, 71; kts. ILO:n sopimuksesta myös Määttä 2008.

¹¹ Bergholm 2007, 194, 199–201.

¹² Bergholm 2005, 54.

¹³ Savtschenko 2015, 84.

naisille myöhempiin hyvinvointivaltion instituutioihin (hoivapalveluihin)¹⁴. Naisten yhteiskunnallinen äitiys tarkoitti myös sitä, että naiset halusivat aktiivisesti ylläpitää sukupuolieroa ja muovata sitä naisten ja miesten erillisiksi toiminnan alueiksi. Äitiys laajeni yhteiskuntaan tehden siitä feminiinisen elämämpiirin määrittämän kodin, josta naisten tuli ottaa vastuu. Naisille muodostui sekä vaimoudessa että perheenemäntänä sivilisoiva tehtävä. Sukupuolijärjestelmän logiikka erotti naisten ja miesten areenat. Se asetti miesten areenat hierarkkisesti ylemmäksi. Miehistä normin ensisijaisuus näkyy esimerkiksi jaossa yleis- ja naisjärjestöihin. Naiset saivat toimia julkisuudessa normaaliuden kontrollin tuottajina. Kapitalismi on vaikuttanut naisten asemaan työmarkkinoilla, sillä halvempaa työvoimana heitä on ollut kannattavaa vetää työmarkkinoille.¹⁵ Maria Lähteenmäki toteaa työläisnaisilla ongelmana olleen ns. kaksoistaakka, eli he joutuivat töiden lisäksi hoitamaan myös kotityöt töiden jälkeen.¹⁶ Lisäksi kaksijakoiseen kansalaisuuteen kuului ajatus siitä, että sukupuolet olivat samanarvoisia mutta erilaisia ja siksi heillä saattoi olla erilaiset oikeudetkin.¹⁷ Mies asetti normin ja nainen oli vajaa tähän nähden.

Snellmanilainen käsitys muistutti, että perhe ja koti oli naisten uusi yhteiskunnallisesti tärkeä tehtävä. Kaksi muuta aluetta, kansalaisyhteiskunta ja valtio, olivat miesten toimialaa. Naisille annetut julkiset sosiaaliset tehtävät liitettiin osaksi yksityistä perheen piiriä, näissä tehtävissä toimiva nainen ei siten astunutkaan naisten reviiirin ulkopuolelle, vaan naisten alue laajeni käsittämään huolenpitotehtävät myös yhteiskunnassa. Naiset toteuttivat sekä julkisessa että yksityisessä toimiessaan äidillistä naiskutsumustaan, eikä tätä työtä tarvinnut rinnastaa miesten työhön. Sukupuolisopimus tarkoitti naisten yhteiskunnallista äitiyttä.¹⁸ Naisten koulutus liittyi porvarilliseen, eurooppalaiseen ideologiaan, jossa se sidottiin perheen ja lasten hyvinvointiin. Koulutettu nainen olisi entistä parempi lasten kasvattaja. Avioituneen naisen ei sopinut pyrkiä työmarkkinoille. Hänen kutsumuksena oli olla perheenemäntä ja hänen tuli omaksua äidin rooli. Tällainen 1800-lukulainen sukupuoli-identiteettien mukainen malli työnjaosta säilyi pitkälle 1900-luvulle. Esimerkiksi erivapaus yliopistoon 1870-luvulla toteutui vain kahdelle naiselle ja erivapauskäytäntö yleistyi vasta vuodesta 1885 alkaen. Vuonna 1901 naisille tuli lopulta juridisesti samat oikeudet yliopisto-opiskeluun kuin miehille.¹⁹

Edellä mainittu ILO:n samapalkkaisuussopimuksen ratifiointia tutkinut komitea korosti työmarkkinajärjestöjen roolia samapalkkaisuuden toteuttamisessa. Jopa komitean kaksi SAK:n naisjäsentä Svea Degerman ja Helvi Raatikainen olivat sitä mieltä, ettei asiaa pitäisi viedä lainsäädäntöön vaan sen tulisi toteutua työehtosopimusneuvotteluissa, koska palkatkin

¹⁴ Sulkunen 1986, 1987, 162, 164–165, 171–172.

¹⁵ Rantalaiho 1994, 11–13, 15, 17, 21–24.

¹⁶ Lähteenmäki 1995, 10, 20, 32.

¹⁷ Pyökkänen 2012, 61–62.

¹⁸ Satka 1997, 87–88; vrt. Kaarninen 1995, 13, 35, 91, 194–195.

¹⁹ Suominen-Kokkonen 1992, 74.

määräytyivät niissä. 20 Vuoden 1922 työsopimuslaki kumosi isäntien ja palkollisten suhteen lopullisesti ja mahdollisti työmarkkinaosapuolille muodollisen tasa-arvon. Samalla työehtosopimuslaki säädettiin voimaan 1924 mutta sitä ryhdyttiin noudattamaan työmarkkinoilla laajemmin vasta ns. tammikuun kihlauksen 1940 ja toisen maailmansodan jälkeen. Naimisissa olevat naiset olivat saaneet oikeuden tehdä töitä avioliittolain uudistuksessa 1929. STK:n ja SAK:n ensimmäinen yleissopimus solmittiin 1944. Vuoteen 1947 tultaessa valtakunnalliset työehtosopimukset olivat muotoutuneet työehtosopimusjärjestelmäksi. Samalla luotiin työpaikoille luottamusmiesjärjestelmä. Julkisen sektorin valtakunnalliset työehtosopimukset solmittiin ensimmäistä kertaa vasta 1971 alkaen.

Raija Julkunen mukaan murros 1960-luvulla merkitsi Suomen skandinavisoitumista. Suomalaisen yhteiskunnan toimintatapa lähestyi sosiaalista korporatismia ja sosialidemokraattista hyvinvointivaltiota. Julkunen kutsuu aikaa 1966–1975 jatketuksi 1960-luvuksi ja toteaa tuolloin solmitun uuden sukupuolisopimuksen pääosin naisten oman toiminnan seurauksena.²¹ Sukupuolisopimuskäsite sisältää kulttuurisia koodeja ja konkreettisia käsityksiä siitä, mitä sukupuolten velvollisuuksiin ja oikeuksiin kuuluu, miten sukupuolta representoidaan ja miten rakkaussuhteissa toimitaan. Edellä kuvattua Yvonne Hirdmanin esittelemää sukupuolisopimuskäsitettä ei kuitenkaan pidä rinnastaa liberalismiin sopimuskäsitteeseen, koska se ei sisällä ajatusta vapaista ja täysivaltaisista sopimusosapuolista. Sopu ja suostumus voivat olla myös hegemonisen vallan avulla tuotettuja. Käsitys naisten yhteiskunnallisesta äitiydestä kansalaisuuden edellytyksenä ilmaantui teollistumisen myötä myös Pohjoismaihin 1800-luvun lopulla, mies ajateltiin mallissa elättäjäksi. Käsitys oli sivistysporvariston ajamaa ideologiaa ja se saavutti 1930-luvulle tultaessa hallitsevan idean aseman. Naisten järjestäytyminen liittyi ensin kansakunnan rakentamiseen, ja vasta sotien jälkeen siihen liitettiin ajatus hyvinvointivaltion rakentamisesta, mikä sulautti naisia miesten yhteiskuntaan.²²

Raija Julkunen ja Liisa Rantalaiho ovatkin todenneet naisilla olleen kolminkertaisen patriarkaalisen kontrollin: pääoman, miespuoliset työtoverit ja aviomies. Miehet ovat antaneet naisten tietää paikkansa tehtaan lattialla.²³ Snellmanilla ja Topeliuksella taide, tunne ja vaistot oli lohkottu naisille sopivaksi alueeksi ja miehille tiede, äly ja järki. Työstä luovuttiin avioiduttaessa, kirjallisuus toisti tätä kuvaa myös. Esimerkiksi Hilja Valtosen kirjoissa kaikki koulutus tähtäsi miehen saamiseen. Lisäksi raittius- ja marttaliike levittivät käsitystä erityisestä perheenemännän ammatista ja sukupuolitetusta työnjaosta. Naisille sopivat työt perustuivat sosiaaliseen äitiyteen.²⁴

²⁰ Bergholm 2012, 30.

²¹ Julkunen 1994, 181; vrt. myös Pylkkänen 2012, 64.

²² Julkunen 2010, 19–20, 78.

²³ Julkunen & Rantalaiho 1993, 102.

²⁴ Huhtala 1996, 71–73.

Äidit pyrkivät työssäkäynnin avulla modernin yhteiskunnan täyteen kansalaisuuteen.²⁵ Naisia oli työelämässä 36,4 prosenttia vuonna 1910, vuonna 1940 lukema oli 43,0 prosenttia. Tämän jälkeen lukema laski sodan jälkeen. Vuonna 1960 lukema oli 39,4 prosenttia.²⁶ Suomessa naisia oli työvoimassa vuonna 1970 61,4 prosenttia ja vuonna 1989 lukema oli 73,3 prosenttia.²⁷ Naisten työssäkäynti on nykyisin myös laajempaa Suomessa kuin EU-maissa, EU:ssä työkäisistä naisista on työvoimassa 49,2 prosenttia ja Suomessa 72,9 prosenttia.²⁸ Naisten ja miesten työvoimaosuuksissa vuonna 2000 oli pieni ero siten, että naisista oli töissä 63,2 prosenttia ja miehistä 69,5 prosenttia. Samaan aikaan osa-aikatyötä tekevien määrä oli kasvanut 25 vuodessa lähes kaksinkertaiseksi, vuonna 2000 heitä oli yhteensä 286 000 henkeä, joista naisia oli 66 prosenttia. Naisten määrääikaisuus oli erityisesti nuorten aikuisten ongelma.²⁹ Niklas Bruun muistuttaa, että palkkatyö ei ole ainoastaan laajalle levinnyt työn järjestelyn muoto vaan koko pohjoismaisen hyvinvointivaltion organisaatioperusta.³⁰

Maailman Talousfoorumin sukupuolikuiluraportin mukaan vuonna 2013 naisten ja miesten keskimääräinen palkkaero oli edelleen olemassa. Naiset tienasivat tuolloin raportin mukaan Suomessa keskimäärin 73 prosenttia miesten palkoista vaikka maassa on ollut toiminnassa Valtioneuvoston Samapalkkaisuusohjelma vuodesta 2004 lähtien vuosina 2004–2007 ja 2008–2011. Lisäksi hallituksilla on ollut tasa-arvo-ohjelma neljä kertaa (1997–1999, 2004–2007, 2008–2011, 2012–2015).³¹ Näissä tavoiteohjelmissä keskeisinä tavoitteina ovat olleet palkkaerojen kaventaminen ja segregaatian vähentäminen.³² EU:n komissio ja neuvosto ovat patistaneet Suomea sukupuolisegregaation ja palkkaerojen poistamiseen, sillä ne ovat häiritsevän suuria EU-vertailussa. Maailman talousfoorumin sukupuolikuilun indeksissä Suomen pudottaakin ykkössijalta taloudellinen kuilu, jonka muodostavat palkkaeriarvoisuus sekä johtavien asemien miesvaltaisuus.³³

1950-luvulla naisten tulot olivat 62–64 prosenttia miesten tuloista, 1965 ne olivat 58 prosenttia. Palveluelinkeinoissa naisten tulot olivat 42 prosenttia miesten keskiansioista, kaupassa 46 prosenttia, teollisuudessa 54 prosenttia ja liikenteessä 61 prosenttia. Jako työpaikoilla miesten ja naisten töihin on ollut sitkeä. Maataloudessa naisten ansiot olivat 1970-luvun alussa 82 prosenttia miesten keskiansioista. Muuten erot olivat pienimmät huonosti palkatuissa töissä. Konttoritoimihenkilöiden keskiansiot naisilla 1950 olivat 68 prosenttia miesten ansioista, vuonna

²⁵ Julkunen 1995, 209.

²⁶ Naisten asemaa tutkivan... 1970, 32.

²⁷ Nieminen 1992, 101.

²⁸ Kosonen 1992, 17.

²⁹ Veikkola 2002, 57, 59, 61.

³⁰ Bruun 1992, 181–182.

³¹ Saari 2012, 182.

³² Global Gender Gap Report 2013, 200; Julkunen 2010, 149; Saari 2006, 48.

³³ Julkunen 2010, 12, 112.

1968 naisten keskiansio oli 65 prosenttia miesten keskiansioista. Naispuolisen konttorihenkilöstön palkat laskivat 1950-luvulta 1960-luvun lopulle 68 prosentista 57 prosenttiin.³⁴

Joidenkin tilastojen mukaan naisten keskiansiot suhteessa miehiin muuttuivat vuosina 1985–2000 seuraavasti: 1985 osuus oli 79 prosenttia, 1990 osuus oli 80 prosenttia, 1995 osuus oli 82 prosenttia ja 2000 osuus oli 82 prosenttia.³⁵ Erilaisilla tilastoilla ja mittaustavoilla saadaan erilaisia tuloksia. Palkkatilastoissa ero on ollut 1995 82 prosenttia, 2005 81 prosenttia. Tulonjakotilastossa ero on kaventunut 1990–2005 keskiarvona 74,5 prosentista 78,2 prosenttiin, mediaaneissa mitaten 77,1 prosentista 81,1 prosenttiin. Kolmas tapa tarkastella palkkaeroja on työolotutkimuksen kyselyaineisto, jossa miesten ja naisten välisen palkkaeron osuuden muutos naisilla suhteessa miesten palkkoihin on aikavälillä 1984–2003 ollut 76,7 prosentista 79,7 prosenttiin.³⁶

Nykyisin ero johtuu siitä, että naiset ja miehet toimivat eri aloilla ja yritysten sisällä erilaisille hierarkian tasoille sijoittuen ja monilla työpaikoilla sovitaan etenkin ylemmissä toimihenkilöissä palkkauksesta työpaikkasopimisen tasolla. Klassinen esimerkki hierarkkisesta erottelusta on erottelu insinöörien ja sairaanhoitajien välillä. Syynä eron tekoon ovat insinöörien ja sairaanhoitajien erilaiset luokittelut. Sairaanhoitajien alemmaa asemaa perustellaan matalilla palkoilla ja koulutustasolla. Koska naissairaanhoitajien palkat ovat pienemmät kuin miesinsinöörien palkat, heidät on sijoitettava alemmaksi kuin miehet. Tämä taas legitimoii vallitsevia palkkaeroja.³⁷ Anna-Maija Lehdon mukaan se, että koulutusvaatimuksiltaan samanlaiset alat, kuten insinöörin ja sairaanhoitajan ammattialat ovat eri tasoisia palkkaukseltaan, kertoo syrjinnästä.³⁸ Lisäksi löydettyä syy palkkaeroihin töiden segregaatista, palkkaero käännetään naisten omaksi syyksi kysymällä miksi he hakeutuvat edelleen naisten töihin ja asemiin ilman, että kyseenalaistettaisiin niitä rakenteita, jotka edellä mainitut erot tuottavat.³⁹

Milja Saaren mukaan samapalkkaisuuskysymys on nähty suomalaisilla työpaikoilla tasa-arvon asiana eikä ihmisoikeuskysymyksenä.⁴⁰ Kansallisessa lainsäädännössä palkkasyrjintä kiellettiin vuoden 1970 työsopimuslaissa. Sukupuoleen perustuva palkkasyrjintä kiellettiin tasa-arvolaissa 1986. EU:ssa keskeisiä säädöksiä asiassa ovat perustamissopimuksen 141. artikla ja samapalkkaisuusdirektiivi (75/117/ETY). Hallituksen ensimmäinen tasa-arvo-ohjelma oli käynnissä 1980–1985. Tämän jälkeen on kiinnitetty erityishuomiota samapalkkaisuuteen. Vuodesta 2006 lähtien on ollut käynnissä samapalkkaisuusohjelma, jonka mukaan pyrkimys on ollut pienentää

³⁴ Naisten asemaa tutkivan... 1970, 70–71, 74–75.

³⁵ Veikkola 2002, 62.

³⁶ Lehto 2007, 61–62.

³⁷ Kinnunen 2001, 119–120.

³⁸ Lehto 1999, 120.

³⁹ Julkunen 2010, 151.

⁴⁰ Saari 2012, 201.

palkkaeroa viidellä prosentilla eli 15 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä. Ero on pysynyt sitkeästi viimeiset 25 vuotta noin 20 prosentissa, eikä vuoden 2015 tavoitetta saavutettu. Saari muistuttaa, että asia riippuu siitä diskursiivisesta kehyksestä, jonka kautta siitä puhutaan. Samapalkkaisuus on hänen mukaansa ihmisoikeusnormi. Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta tehtiin 2010. Siinä määritetään palkkatasa-arvon edistäminen yhdeksi keskeisimmistä tulevaisuuden tasa-arvohaasteista. Käytännössä toiminta asiassa rajoittuu vain yhteistyöhön työmarkkinaosapuolten kanssa. Anja Nummijärven mukaan jo 1961 ILO:n sopimusta ratifioitaessa ehdotettiin kolmikantaisen samapalkkaisuuskomitean perustamista, mutta komitea jäi perustamatta. Työmarkkinoiden kolmikanta ei toistaiseksi ole kyennyt toimillaan edistämään palkkatasa-arvoa merkittävällä tavalla. Syrjäntäkysymyksenä valtioilla onkin vastuu asiasta Saaren mukaan. Pakollisia palkkakartoituksia ei ole tehty kaikilla työpaikoilla. Lisäksi palkkasalaisuus estää tarkastelun työpaikkatasolla ja tietosuoja voi myös estää työn vaativuusluokituksia tarkasteltaessa, sillä harvassa luokassa on tarpeeksi sekä naisia että miehiä työpaikkatasolla. Saaren mukaan tarvitaankin yhteistoiminnan minimikriteereitä yt-lakiin ja palkkatietojen saamisoikeuksien lisäämistä. Lisäksi hän painottaa, että tarvitaan uusi diskursiivinen kehys, joka mahdollistaa keskustelun palkkaeroista syrjintänä ja ihmisoikeuskysymyksenä.⁴¹

Anna-Maija Lehdon mukaan nais- ja miesvaltaisten alojen ja tehtävien vaativuuden uudelleen arviointi olisi oikea tie, ei houkutella naisia luopumaan naisvaltaisista aloista. Toimiala ja ammatti vaikuttavat palkkaeroihin mutta niitä ei voi pitää henkilökohtaisina ominaisuuksina, joilla olisi vaikutusta tuottavuuteen, joten aloja siis kohdellaan eriarvoisesti. Palkkadiskriminaatiota esiintyy enemmän nais- ja miesalojen välillä kuin niiden sisällä tai saman työntäjän palveluksessa.⁴² Lehdon mukaan ensimmäisessä vaiheessa palkkauksellista tasa-arvoa haluttiin saada sama palkka samasta työstä. Toisessa vaiheessa haluttiin saada sama palkka samanarvoisesta työstä.⁴³

Ekonomit ovat kuuluneet korkeasti koulutettuihin toimihenkilöihin liiton perustamisesta 1935 lähtien. Ekonomit toimivat myös kuvaavana esimerkkinä tavasta suhtautua naisiin korkeasti koulutettujen ryhmässä juuri ennen tutkimuksen ajallisen jakson alkua. Ekonomiliiton johtokunnan kokous 2.12.1938 pidettiin hotelli Grandissa. Edellisessä kokouksessa oli valittu naiskomitea, joka oli kokoustanut ja tämän kokouksen päätökset herättivät nyt vilkasta mielipiteiden vaihtoa johtokunnan jäsenten kesken. Kokous päätti ehdottaa emännän valitsemista ja kysyä lisäksi naisjaoston kokouksen mielipidettä erikoisen naistoimittajan valitsemisesta ”Eko”-lehden toimitukseen. Johtokunnassa pääteltiin myös, että naisjäsenten puuttuminen kokouksista on niiden jälkeen syötävien illallisten syytä, sillä ne olivat saattaneet olla ”liikaa pienipalkkaisten naisjäsenten kukkarolle”. Eräänä ratkaisuna tähän ongelmaan pidettiin sitä, että aina ei olisi syytä järjestää ruokailua kokouksen yhteyteen, vaan ne voitaisiin korvata teellä tai kahvilla. Johtokunnan

⁴¹ Saari 2012, 201–203, 206–207, 210, 212, 215–217, 220–221, 224–225; Nummijärvi 2005, 55.

⁴² Lehto 2007, 67.

⁴³ Lehto 1999, 110.

mukaan voitaisiin myös ajatella sellaisten kokousten järjestämistä, joiden jälkeen olisi tilaisuus tanssia.⁴⁴

Ekonomien kokouksessa tiivistyi ajan naiskuva selkeästi. Vaikka naiset olivatkin jo saaneet oikeuden olla töissä myös avioitumisen jälkeen (vuoden 1929 avioliittolainsäädännön uudistuksessa), eivät he vielä ansainneet palkkaa läheskään yhtä paljon kuin miehet ja olivat siksi alisteisessa asemassa suhteessa hyvin toimeen tuleviin ekonomimiehiin. Naisia pidettiin selkeästi myös huvittelunhaluisempina, sillä ajateltiinhan tanssien kokousten jälkeen tuovan paikalle ilmeisesti ainakin liiton flapperhenkisiä naisjäseniä. Kommentin voi myös nähdä vahvistuksena ajatukselle, että työelämässä mukana olevat naiset ovat nuoria ja naimattomia, joten heidän ensisijainen kiinnostuksen kohteensa suuntautuu tulevan puolison etsintään. Siksi he tulivat tansseihin mieluummin kuin illalliskokouksiin.

Tutkimustehtävä ja metodi

Esimerkki ilmentää tämän tutkimuksen lähtökohtatilannetta. Tässä artikkelissa tarkastellaan suomalaisen toimihenkilöliikkeen naiskuva ajanjaksolla, joka ulottuu 1950-luvusta 2000-luvulle saakka. Keskeisenä aineistona ovat toimihenkilökeskusjärjestöjen julkaisemat lehdet: HTK-lehti, TVK-lehti, Akateeminen, Akava, Akava-uutiset ja Akavalainen. Tutkimukseni analyttisenä lähtökohtana on orientalismia tutkineen Edward W. Saidin esittämä pohdinta siitä, miten jokin asia ja sitä koskevat representaatiot siirtyvät tai uusintavat itsensä aikakaudelta toiselle?⁴⁵ Saidin mukaan kuvaukset ovat aina representaatioita eivätkä ”luonnollisia” kuvauksia kohteesta. Siten tarkasteluun tulee ottaa kuvien tyyli, kielikuvat, tapahtumapaikka- ja aika, kerronnan keinot sekä ne historialliset ja sosiaaliset olot, joissa kuva tai kuvaus on esitetty. On myös pohdittava sitä, voiko kohde representoida itseään vai tekeekö kuvauksen joku sen puolesta. Kysymyksessä on kuitenkin aina uudelleen tuotettu läsnäolo eli representaatio.⁴⁶

Naiskuva liittyy myös kulloinkin vallinneeseen sukupuolisopimukseen. Raija Julkusen mukaan sukupuolisopimus sisältää kulttuurisia koodeja ja konkreettisia käsityksiä siitä, mitä sukupuolten velvollisuuksiin ja oikeuksiin kuuluu, miten sukupuolta representoidaan ja miten vaikkapa rakkaussuhteissa toimitaan.⁴⁷ Yvonne Hirdman on kehittänyt sukupuolijärjestelmän käsitettä. Sen toiminta on hänen mukaansa kaksinapaista. Toisaalta siihen liittyy erillään pitäminen, jota toteuttaa sukupuolittunut työnjako naisten ja miesten töihin. Näitä erillään pitämisiä tukevat myös eroja korostavat representaatiot, eli sukupuolten esitykset. Yhtäältä miesnormatiivisuus ja

⁴⁴ Ekonomiyhdistyksen kokouspöytäkirja 2.12.1938.

⁴⁵ Said 2011, 25.

⁴⁶ Mt., 31.

⁴⁷ Julkunen 2010, 19.

sukupuolten välinen hierarkisointi toteuttavat sukupuolisopimusta, jossa miehet ja naiset sukupuolistetaan lähtökohtaisesti erilaisiksi.⁴⁸

Representaatiolla tarkoitetaan symbolisia merkkejä, jotka viittaavat johonkin muuhun ja edustavat sitä. Representaatiolla voidaan tarkoittaa myös merkityksenantoa toimintana ja tekoina.

Representaation käsitteen avulla on paneuduttu siihen, miten kulttuuriset merkit vaikuttavat ja tuottavat merkityksiä ja miten erilaiset kuvat rakentuvat, kiertävät ja toimivat kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa viitekehyksissä. Representaatio tarkoittaa uudelleen esittämistä, esitystä.

Kuviin tai ihmisiin liitettävillä merkityksillä annetaan merkityksiä ympäröivälle maailmalle ja sen sosiaalisille suhteille. Kuvilla on siten representaatioina esittävä, edustava ja tuottava merkitys.⁴⁹ Esimerkiksi urho ja sankari on leijona. Arka ja ujo on pupu. Tutkija on hajamielinen nörtti ja lukutoukka. Kirjan lukeminen on älyllisyyden merkki. Representaatioiden seuraaminen, noudattaminen ja uusintaminen on tietynlaisen sosiaalisen puutteellisen itseluottamuksen ja -tunnon ilmentymä. Sosiaalisessa elämässä halutaan olla sovinnaisia.

Historiallisesti rakentunutta kuvavarantojen kokonaisuutta kuvataan representaatiojärjestelmän käsitteellä. Kuvien välillä vallitsee sisäinen ristiriitaisuus, jolloin kokonaisuus on rajoiltaan epämääräinen ja jatkuvasti muuttuva.⁵⁰ Representaatioanalyysi pyrkii hahmottamaan symbolisten esitysten (kuvat, tekstit, arkiset määritelmät) ja eletyn, materiaallisen todellisuuden suhteita. Näiden suhteiden ajatellaan kietoutuvan peruuttamattomasti yhteen. Tämä tarkoittaa sitä, että tavat, joilla ihmisryhmiä esitetään vaikuttavat myös siihen, miten niihin suhtaudutaan. Samalla tavoin suhtautumistavat ihmisryhmiin vaikuttavat siihen, millaisia representaatioita niistä tuotetaan.⁵¹ Siten sillä millaisena naiset esitetään, on merkitystä kulttuuriselle naiskuvalle, eli sille millaisena naiset nähdään. Asialla on vaikutusta myös naisten omakuvalle eli sille, millaisina naiset näkevät itsensä.⁵² Representaatioita koskien on lisäksi muistettava, että representaation käsite on aina monimerkityksellinen. Tuula Gordon huomauttaa, ettei representaatio toista kuvaamaansa vaan tuottaa sitä mitä kuvaa, eli kuvaan siis kytkeytyy aina jo lähtökohtaisesti monenlaisia merkityksiä.⁵³

Kaikki kuvat ovat itsessään tosia kuvia. Mikään kuva ei kuitenkaan ole toista todempi, koska kaikki kuvat tuottavat jatkuvasti sekä muokkaavat, kiistävät ja uusintavat sukupuolikategorioita kuten Anu Koivunen on todennut *Isänmaan moninaiset äidinkasvot: suomalainen sotavuosien naisten*

⁴⁸ Rossi 2010, 26-28.

⁴⁹ Paasonen 2010, 40.

⁵⁰ Mt., 42.

⁵¹ Mt., 45.

⁵² Mt., 46.

⁵³ Gordon 2002, 39.

elokuva sukupuoliteknologiana -teoksessaan.⁵⁴ Hedelmällisempää onkin pohtia sitä, kuinka ne ovat rakentuneet ja valikoituneet, missä viitekehyksessä niitä tuotetaan ja on tuotettu sekä kierrätetty ja millaisia kulttuurisia seurauksia niillä naisen asemaan on mahdollisesti ollut.⁵⁵

Tuula Gordon analysoi kansallisuuden sukupuolittuneita representaatioita kysyen mikä naisen paikka näissä representaatioissa on. Hän asettaa vastinpariksi jaottelun liike vs. staattisuus. Hän pohtii missä määrin representaatiot pysäyttävät naisen paikalleen ja missä määrin mahdollistavat liikkeen. Naiset voivat kantaa miesten haaveiden taakkaa symboloidessaan heidän toiveitaan ja pyrkimyksiään sukupuolittuneissa representaatioissa.⁵⁶ Katri Komulaisen mukaan naiset ovatkin saaneet symboloida kansallista kunniaa ja puhtautta, representoida kansan jatkuvuutta ja epäjatkuvuutta, ja toimia rajojen vartijoina kansallisen riippumattomuuden ja vieraiden saastuttavien vaikutusten välillä.⁵⁷ Jaana Kuusipalon mukaan sukupuolta ei pidä pitää lähtökohtana vaan arvioinnin kohteena: On kysyttävä, kuinka sukupuolta tuotetaan, miten naiseutta tai maskuliinisuutta esitetään ja millaisia valtasuhteita näillä representaatioilla tuetaan.⁵⁸

Marianne Liljeström on huomauttanut, että tekstit on ymmärrettävä sosiaalisina ja kulttuurisina faktoina siten, että diskursiivinen ja materiaallinen ovat erottamattomissa toisistaan. Menneisyyttä ei voi tarkastella alkuperäistekstinä, joka tulee kääntää historialliseksi kertomukseksi, koska mitään lopullisesti alkuperäisiä tekstejä ei ole olemassa. Lähteet ovat silti kertomusten keskiössä, sillä ne toimivat perusteksteinä historioitsijan kertomuksessa. Ne ovat yhtä aikaa representaatioita ja silti viitteitä jostain,⁵⁹ joka vaatii tulkintaa ja kertomuksellistamista.

Naiskuvan käsite itsessään ilmentää kuvien tapaa representoida. Niissä näkyy se, miten kuvat, tuottavat ja esittävät naiseuden diskursseja. Sen vuoksi on kysyttävä, millaisia diskursiivisia muodostumia kuvat muodostavat? Taustalla on myös tietoisuus representaatioiden ja kuvien poliittisuudesta.⁶⁰ Representaatiot tuottavat merkityksiä samalla, kun ne uusintavat (*re-present*) jo merkityksellistä todellisuutta. Kuvat tulee tämän vuoksi nähdä aikalaistodellisuuteen kiinnittyvinä, sitä jäsentävinä ja tuottavina. Kuitenkin ymmärrettäessä kuva aina myös konstruktioksi, huomio kiinnittyy siihen, miten kuva rakennetaan. Todellisuus luo tällöin ne ehdot, joilla kuvia kulloinkin konstruoidaan, kuten Anu Koivunen on esittänyt. Kuva on siis aktiivinen sosiaalisen todellisuuden organisoiija, eli diskurssi, joka jäsentää merkityksiä, eroja ja samuuksia. Koivusen mukaan Teresa de Lauretis kytkee yhteen sukupuolen ja representaation käsitteet. Sukupuolen representoiminen

⁵⁴ Koivunen 1995, 27.

⁵⁵ Paasonen 2010, 48.

⁵⁶ Gordon 2002, 37, 40.

⁵⁷ Komulainen 2002, 147.

⁵⁸ Kuusipalo 2002, 215; vrt. Anttonen 1997, 51; Salmela 2015, 106.

⁵⁹ Liljeström 2004b, 164-165.

⁶⁰ Koivunen 1995, 25.

ja ilmaiseminen on myös sen konstruoimista, jatkuvaa rajojen piirtämistä, vakiinnuttamista ja kyseenalaistamista. Olemassa olevat esittämisen muodot säätelevät ja rajoittavat representaatioita: eli sitä mitä ja miten voidaan sanoa, kuvata ja esittää. Kuvien ymmärtämiseksi tulee siis aina analysoida myös sitä, miten kuvat toimivat kulloinkin käsillä olevien konventioiden puitteissa.⁶¹

⁶¹ Mt., 28-29, 31, 33.

Toimihenkilöiden naiskuva 1954-1975

HTK:n ja TVK:n naiskuva 1954–1975

HTK eli Henkisen Työn Keskusliitto perusti naistoimikunnan huolehtimaan naisten työmarkkinakysymyksistä tammikuussa 1954. Toimikunnan muina tehtävinä mainittiin naisten järjestäytymiskysymyksen kehittäminen, kotitaloudessa tarvittavien tuotteiden hintojen seuraaminen sekä samapalkkaisuuskysymys.⁶² Naisjaoston puheenjohtajaksi valittiin Meeri Päivänsalo, joka vastasi HTK-lehden esittämiin kysymyksiin lehden numerossa 1/1954.⁶³ Päivänsalo näki artikkelinsa vastauksissa, että naisilla oli huonommat mahdollisuudet edetä työpaikoillaan kuin miehillä. Päivänsalon mukaan:

”Nykyajan yleisesti tunnustettu periaate samasta työstä sama palkka ei suinkaan ole todistus miehen ja naisen tasa-arvoisuudesta työmarkkinoilla.”

Päivänsalo näki HTK:lla olevan hyvät mahdollisuudet toimia naisten aseman hyväksi laajana ammattiliikkeenä. Samassa lehdessä ilmoitettiin, että maamme toimihenkilö- ja virkamieskunnassa oli naisia yhtä paljon kuin miehiä.⁶⁴ HTK:n hallituksen 15 paikasta naisilla oli 1954 kaksi paikkaa.⁶⁵

HTK-lehti käsitteli myös samapalkkaisuuskysymystä saman lehden artikkelissaan. Siinä palkkaeron syyksi nähtiin yksityisaloilla ero suorituskyyvyssä, jonka nähtiin naisilla olevan ryhmänä miehiä alempi. Ero siis biologisoitiin, koska naisista puhuttiin yhtenä ryhmänä. Lehti totesi, ettei julkisella sektorilla suorituskyyvyn erottelulla ollut niin suurta merkitystä. Vaikka palkka perustui virkaan tai toimeen, julkisella puolella eroa perusteltiin sillä, tuliko virkaa hoitamaan mies vai nainen, sillä palkanmäärittely julkisoikeudellisilla aloilla tapahtui lehden mukaan ”todennäköisesti naisten suorituskyykyä aliarvioiden”. Muina syinä pienempään palkkaan mainittiin se, etteivät naiset olleet perheensä pääasiallisia huoltajia. Artikkelissa todettiin naisten itsensäkin pitävän itseään vain eräänlaisina lisätulon hankkijoina. Jotta naisten tasa-arvoisuus tulisi tunnustetuksi, tulisi lehden mukaan heidän palkkansa järjestää heidän työnsuorituskyykyään vastaavaksi, jolloin heille maksettaisiin sama palkka samasta työstä kuin miehille.⁶⁶

⁶² HTK 4/1953, 1; HTK 1/1954, 1; HTK 3-4/1954, 1.

⁶³ HTK 1/1954, 5.

⁶⁴ HTK 1/1954, 5.

⁶⁵ HTK 5/1954, 1.

⁶⁶ HTK 1/1954, 3.

Samoihin aikoihin aloitettiin palkkatilaston tekeminen sekä työn arvostusjärjestelmää koskeva komiteatyö, jossa ei kuitenkaan mainittu mitenkään samapalkkaisuusasiaa.⁶⁷ Esiteltäessä palkkausta naisten ja miesten palkat eriteltiin omiin taulukkoihinsa. Naisjaosto toimi vilkkaasti heti perustamisvuonna, sillä he ehdivät loppuvuodesta sosiaaliministeri Tyyne Leivo-Larssonin (sd.) puheille eduskuntaan kiirehtimään synnytyslomien järjestämistä.⁶⁸ Silti HTK-lehden artikkelissa keväällä 1955 nähtiin, ettei Naisia palkattaisi mielellään toimittajiksi, sillä artikkelin mukaan naiset menivät kouluttautumisen jälkeen monesti avioon ja irtisanoutuivat työstään. Artikkelissa peräänkuulutettiin sitä, että naiset ammattia valitessaan pohtisivat teoriassa mahdollisen avioliiton vaikutuksia ammattinsa tulevaan harjoittamiseen.⁶⁹

Keväällä 1955 esiteltiin ruotsalaisen komitean hieman vastaavaa mietintöä vuodelta 1950 odoteltaessa Suomessa istuneen Samapalkkaisuuskomitean työn tuloksia. Ruotsalaisessa komiteassa oli kartoitettu naisten ja miesten tasa-arvoa teollisuuden piirissä. Artikkelissa kerrottiin komitean pitävän käsittämättömänä, että naiset saivat teollisuudessa samanarvoisista töistä miehiä pienemmän palkan. Mitään analyysia asiasta ei kuitenkaan tehty.⁷⁰ Naisten asiaa pidettiin esillä myös HTK-lehden seuraavassa numerossa, jossa pohdittiin keski-ikäisten naisten työelämässä kohtaamia ennakkoluuloja. Artikkelissa kerrottiin, että konttorialalle palkataan hyvin vastahakoisesti keski-ikäisiä naisia. Syinä tälle esitettiin naisten vanhoillisuus, kaavoihin kangistuneisuus ja se, etteivät he luovu kerran opituista tavoista. Heille kerrottiin olevan myös vaikea opettaa uutta, sillä he olivat hermostuneita ja sairastivat enemmän kuin nuoret. Asiaa kerrottiin autettavan sillä, että naiset hankkisivat jo nuorina itselleen ammattipätevyyden, se takaisi paremmat mahdollisuudet ja suuremman varmuuden työmarkkinoilla. HTK:n naisjaosto oli käsitellyt asiaa ja suositellut kertauskursseja naisille. Artikkelin loppuksi huomio kiinnitettiin naisiin itseensä.

”Mutta myöskin me naiset itse tarvitsemme valistustyötä ja varsinkin työssä olevien tulisi muistaa, että heidän suhtautumisestaan työhönsä ja työpaikkaansa riippuu työnantajan käsitys ei vain asianomaisesta työntekijästä vaan koko siitä ryhmästä, jota hän edustaa – meiltä itseltämme vaaditaan solidaarisuutta ja yhteenkuuluvaisuuden tunnetta sekä vastuuta myös tässä kysymyksessä.”⁷¹

Ongelma yksilöitiin naisen ruumiiseen.

HTK-lehti palasi ruotsalaiseen tutkimukseen kesällä 1955. Artikkelissa kerrotaan työnjaon Ruotsissa pohjautuvan traditioon, jossa työt on jaettu miesten ja naisten töihin. Naisten työt ovat

⁶⁷ HTK 5/1954, 3.

⁶⁸ HTK 7-8/1954, 1.

⁶⁹ HTK 2/1955, 2.

⁷⁰ HTK 3/1955, 4.

⁷¹ HTK 4/1955, 2.

usein kotitöitä. Miesten kerrotaan olevan vaikea saada suorittamaan töitään naisten kanssa samalle osastolle, vaikka he saisivat työstään korotetun palkan. Yhtenä syynä naisten puuttumiseen nähtiin se, etteivät naiset ”ymmärrä” koneita. Työnantajien mukaan naisilta puuttui mielenkiinto työhönsä. Työnantajat eivät myöskään kouluttaneet naisia, koska he eivät voineet olla varmoja, jäivätkö naiset taloon koulutuksen jälkeen. Positiiviseksi seikaksi naisilla nähtiin mielenmaltti, jota tarvittiin yksitoikkaisissa töissä. Naisien kerrottiin myös olevan käsistään taitavampia ja omaavan miehiä paremman väriaistin, jonka vuoksi pienemmät askareet sopivat heille miehiä paremmin. Naistyönjohtajien myös kerrottiin olevan ankarampia kuin miesten, jonka vuoksi eräässä kumitehtaassa naistyöntekijät olivat esittäneet toivomuksen, ettei naispuolisia työnjohtajia enää asetettaisi tehtäviinsä.⁷²

Kesällä 1955 HTK:n hallituksen 18 jäsenestä oli naisia kolme henkilöä.⁷³ Syksyllä 1955 kerrottiin samapalkkaisuuden toteutuvan Englannissa jo usealla alalla. Lisäksi maassa oli ryhdytty toimiin siviilivirkamiesten palkkojen kohottamisesta naisilla samaan tasoon kuin miehillä. TUC:n kerrottiin kannattavan samaa palkkaa samasta työstä mutta sen nähtiin voivan toteutua ainoastaan tavallisen neuvottelumenetelmän kautta eikä hallituksen päätöksillä.⁷⁴ Naisjaoston puheenjohtaja ja opettaja Meeri Päivänsalo näki samassa lehdessä, että naisten tuli liittyä ”yhteiseen rintamaan” sen muodostamiseksi ”aukottomaksi”. Hänen mukaansa kaikkien naisten tuli toimia ay-liikkeessä ja kaikki naisten toiminnan estävät syyt oli poistettava.⁷⁵ Aune Vilsken pakinassa kuitenkin nähtiin, että tarvittaisiin vielä paljon sitkeää ja voimaperäistä työtä, ennen kuin ”naisrintama” saattaisi todeta työnsä kantavan kypsää hedelmää. Tässäkin yhteydessä naiset sielutettiin kokonaiseksi ryhmäksi ilman suurta ongelmaa mikä oli kuitenkin hyvin luonnollista, sillä puhuttiinhan samassa yhteydessä samapalkkaisuuskysymyksestä. Naisten kerrottiin odottavan kärsimättöminä komitean työn tuloksia.⁷⁶ Yhteisrintamaa peräänkuulutettiin myös artikkelissa, jossa vakuutusosalalle toivottiin lisää järjestäytyneitä naisia, kerrottiinhan vakuutus- ja pankkialoilla naisten olevan jo enemmistönä.⁷⁷ Keväällä 1956 HTK oli saavuttamassa 100 000 jäsenen rajaa sairaanhoitajaliittojen liittyttyä keskusjärjestön jäsenyyteen.⁷⁸

⁷² HTK 5/1955, 2.

⁷³ HTK 6/1955, 1.

⁷⁴ HTK 8/1955, 1.

⁷⁵ HTK 8/1955, 4.

⁷⁶ HTK 9/1955, 2.

⁷⁷ HTK 1/1956, 2.

⁷⁸ HTK 3/1956, 1.

Kuva 1: Osapäivätyö HTK 3/1956, 5.

Elina Väänäsen kolumnissa *Osapäivätyö* peräänkuulutettiin naisille mahdollisuutta osapäiväisyyteen, jotta he välttyisivät puhtaalta kaksoistaakalta eli sekä työn että kotitöiden teolta. Artikkelissa pidettiin itsestäänselvyytenä sitä, että jos nainen oli töissä, hänen tuli sen lisäksi vielä huolehtia kodintyöt töiden jälkeen. Miehellä tällaista taakkaa ei säilytetty, vaan hänen tehtävänsä oli ainoastaan olla palveltavana kodissa lasten kanssa. Artikkelin yhteydessä olleessa kuvassa (kuva 1) nähtiin se kaksijakoisuus, mikä asiaan liittyi. Kuvassa tuolilla istuva nainen oli jakautumassa kahtia ylävartalonsa osalta jalkojen pysyessä yhdessä tuolin alla. Toinen puoli kurotti skitsofreenisen mahdottoman tuntuisesti kotilieden ääreen, toisen puolen kurottaessa konttorille ja siellä odottavalle kirjoituskoneelle. Sukupuolisopimusta ei vielä ollut muutettu, naisen tehtävänä oli edelleen kaksoistaakasta huolehtiminen.⁷⁹

HTK muutti nimensä syksyllä 1956 Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen keskusliitoksi (TVK). Samoihin aikoihin keskusjärjestön jäsenmäärä ylitti 100 000 jäsenen rajan metsäalan toimihenkilöjärjestöjen liittyttyä keskusjärjestön jäsenyyteen. TVK-lehti julkaisi palkkatilastot vuodelta 1957 numeroissaan 2 ja 3 vuonna 1958. Niistä on selkeästi nähtävillä miesten ja naisten palkkauksien erot. Vähintään kahdeksan vuotta palvellut proviisorimies tienasi 74 931 markkaa (1820 euroa), kun taas vastaava naistyöntekijä tienasi 67 239 markkaa (1633 euroa). E ryhmän mieskonttoristi tienasi 62 742 markkaa (1524 euroa) kun taas vastaava naistyöntekijä tienasi 48 145 markkaa (1169 euroa).⁸⁰

Huhtikuussa 1958 TVK-lehdessä julkaistiin Hp. Lundin pilakuva, jossa mies saapui konttorista kotiin ja tervehtii vaimoaan. Miehen jalat ja käsivarret oli muodostettu asiakirjoista, yläruumis oli kassakaappi ja päässä oli kirjoituskone. Vaimo esitettiin kuvassa passiivisena odottajana. Pilakuvassa ironisoidaan miehen työmäärän kasvua ja sitä, miten työtehtävät valuvat kotiin työn ja yksityiselämän rajojen sekoittuessa.⁸¹ Pilakuva tammikuussa 1959 irvaili valtion akuuttia kassakriisiä naiseuden representaation kautta. Valtio esitettiin sängyssään heräävänä isopovisena

⁷⁹ HTK 3/1956, 5.

⁸⁰ TVK-lehti 2/1958, 2.

⁸¹ TVK-lehti 4/1958, 5.

naisena ja veronmaksajat esitettiin hänen vierellään viattoman unta nukkuvana miehenä. Valtiovaimo totesi pilakuvassa meteliin keittiöstä herättyään veronmaksajamiehelleen, että kassakriisi yritti taas päästä keittiöön.⁸²

Palkkatasa-arvo Suomessa nostettiin jälleen esille syksyllä 1959, kun naisen palkan kerrottiin olevan 2/3 osaa miehen palkasta Yhdysvalloissa. Naisten todettiin samassa artikkelissa ansaitsevan myös Suomessa vähemmän kuin miesten, minkä nähtiin olevan ”luonnollista”, sillä naisten nähtiin hakeutuvan aloille, jotka perinteisesti olivat ”heikkoja palkanantajia”. Artikkelissa vedettiin yhteen eri alaryhmien palkkauksia ja nähtiin, että korkeasti koulutetut naiset tienasivat keskimäärin 3/5 osaa miesten ansioista Yhdysvalloissa. Samoin nähtiin ”värillisten naisten – lähinnä neekereiden” keskiansion olevan puolet valkoisten palkoista. Naisille kerrottiin Yhdysvalloissa maksettavan pienempää palkkaa myös samanlaisesta työstä ja työsuorituksesta. Poikkeuksen muodosti opetusala, jossa samapalkkaisuus oli toteutettu lähes täydellisesti.⁸³

Naisjaoston puheenjohtaja Meeri Päivänsalo kertoi tammikuussa 1960, että naisten tuli nähdä malka omassa silmässään, ennen kuin ryhdyttäisiin syyttelemään muita. Artikkeliki koski naisten järjestäytymistasoa ja sen havaittiin olevan vielä alhainen.⁸⁴ Keväällä 1960 julistettiin käyntiin valokuvauskilpailu toimihenkilöiden työstä. Valokuvauskilpailusta kertovassa uutisessa kuvituskuvaaksi (kuva 2) oli valikoitu seksistinen piirros, jossa kulman takaa yllättäen esille tuleva ja valokuvaava mies kuvasi portailla ylempänä olevaa naista takaapäin ilmeisesti tämän tietämättä. Artikkelissa todettiin, että ”kamerat esiin ja kuvaamaan”.⁸⁵

Kuva 2: TVK-lehti 3/1960, 1.

⁸² TVK-lehti 1/1959, 1.

⁸³ TVK-lehti 6/1959, 6.

⁸⁴ TVK-lehti 1/1960, 3.

⁸⁵ TVK-lehti 3/1960, 1.

Jo saman lehden numeroon oli saatu esimakua kilpailusta, sillä toimihenkilöt työssään otsikon alla julkaistiin kuva, jossa mies seiso i naissihteerin pöydän ääressä aivan kuin sanellen jotain tärkeää asiakirjaa ja hymyilevä naiss sihteeri oli kirjoittamassa sanelusta ylös miehen sanoja. Samassa lehdessä oli mainos, jossa nainen kertoi saaneensa työpaikan, koska hän oli opiskellut pikakirjoituksen ja saattoi nyt toimia sihteerinä.⁸⁶

TVK-lehden toukokuun numerossa oli jälleen pilakuva, joka ilmentää naiskuvaa kuvaavasti. Pilakuvan nimi oli *Autonäyttelyssä* (kuva 3) ja siinä esitettiin kaksi miestä tutkailemassa autoa, jonka edessä seiso i esitteitä jakava kurvikas kaunotar. Toinen mies kommentoi toiselle: ”Saispa tommosen!” Johon toinen mies vastaa: ”Turha toivo, säännöstelyhän jatkuu...” Jälkimmäisen miehen kommentti palauttaa katseen kohteeksi auton (säännöstely päättyi 1963), eikä esitteitä jakavan naisen, johon katse ensimmäisellä miehellä oli selkeästi harhautunut, minkä kykenee tulkitsemaan kuvasta ja siihen liittyvistä teksteistä. Nainen oli kuvassa objektivoitu katseen passiiviseksi kohteeksi ja mies esitettiin aktiivisena katsojana. Samalla valta määrittyi miehen kautta toimivaksi asiaksi.⁸⁷

Kuva 3: TVK-lehti 5/1960, 2.

Samaan aikaan TVK:n naisjaosto oli käynyt hallitusneuvos Aimo Vehilän luona kiirehtimässä samapalkkaisuuskomitean mietinnön jättämistä. Hallitusneuvos Vehilä totesi vierailijoille, että komitea oli periaatteessa sitä mieltä, että ”samanarvoisesta työsuorituksesta” tulisi maksaa sama palkka sekä miehille että naisille mutta asian käytännöllisessä hoitamisessa oli hänen mukaansa edelleen olemassa suuria vaikeuksia.⁸⁸ TVK antoi asiassa julkisen lausunnon alkuvuodesta 1961, jossa samapalkkaisuusmääräystä esitettiin liitettäväksi lakiin. Artikkelissa kerrottiin komitean mietinnön tyytyvän palkanmääräämismenettelyn puitteisiin mutta TVK ei tähän tyytynyt, vaan otti

⁸⁶ TVK-lehti 3/1960, 4, 6.

⁸⁷ TVK-lehti 5/1960, 2.

⁸⁸ TVK-lehti 5/1960, 4.

asiaan jyrkemmän kannan ja vaati asiaan sitovasti koskevaa lainsäädäntöä. TVK näki lausunnossaan, että jos kysymys jäi pelkkien työehtosopimusneuvottelujen varaan, siitä voisi muodostua kiistakysymys, jonka ratkaisu lykkääntyisi lykkäytymistään. TVK olisi odottanut, että olisi perustettu samapalkkaisuusneuvosto valvomaan ja toteuttamaan samapalkkaisuussopimusta mutta näin ei ollut toimittu. TVK kuitenkin esitti neuvoston perustamista.⁸⁹

TVK-lehdessä numero 2 vuodelta 1961 alkoi ilmestyä Naisasioita niminen nurkkaus, jossa analysoitiin päivänpolttavimpia ongelmia naisten työelämä- ja ammattiyhdistyskokemuksissa. Nurkkaan kirjoittanut Kaarina Kallinen näki, että naisten oli viimeinkin herättävä. Kallinen totesi, että perheellisten naisten oli pitänyt muodostaa kompromissi töiden ja kotitöiden välillä. ”Naisten ja miesten aivojen suuruutta ja kvaliteettia ei kai toisiinsa enää verrata muuten kuin leikkimielessä.” Naiset olivat Kallisen mukaan tulleet ammattiyhdistysliikkeeseen, jonka vuoksi heiltä piti edellyttää myös osallistumista tuohon toimintaan ja järjestötyöhön. Kallisen mielestä miehillä oli aina ollut valta valita paikkansa elämässä ja raivata itselleen oma tila. Nyt tuo valta oli myös naisilla ja sitä tuli ryhtyä käyttämään ”viisaasti ja oikein”.⁹⁰

Tuohon valtaan liittyi samapalkkaisuussopimuksen ratifioiminen, jota päästiin uutisoimaan syksyllä 1962, kun eduskunta pitkällisen harkinnan jälkeen päätti hyväksyä sopimuksen. Jokaisen sopimuksen hyväksyneen maan tuli ”edistää ja siinä määrin kuin tämä menettely sallii, turvata samanarvoisesta työstä miehille ja naisille maksettavan saman palkan periaatteen soveltaminen kaikkiin työntekijöihin”. Käytännössä muotoilut olivat niin pyöreät, ettei samapalkkaisuus toteutunut.⁹¹ Naisjaosto sai kuitenkin pysyvän sihteerin toimen TVK:ssa, jonka seurauksena keväällä 1964 nähtiin, että nyt naisjaosto voisi ”entistä suuremmalla tarmolla selvittää piiriinsä kuuluvia asioita”.⁹² Nurkkausta ei tämän jälkeen kuitenkaan lehdessä enää ilmestynyt.

Tulojen riittämättömyyden kerrottiin pakottavan äidit töihin joulukuussa 1964. Väestöpoliittisen tutkimuslaitoksen tutkija FM Elisabeth Elfvengren totesi viime maailmansotiin asti pidetyn luonnollisena, että nuoret naiset jättivät toimensa mennessään avioliittoon tai ainakin viimeistään ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen. Artikkelin mukaan suuri muutos tapahtui 1950-luvulla, jolloin naimisissa olevien ammatinharjoittajien lukumäärä kasvoi 100 000 henkilöllä.⁹³

⁸⁹ TVK-lehti 2/1961, 1.

⁹⁰ TVK-lehti 2/1961, 3.

⁹¹ TVK-lehti 9-10/1962, 6.

⁹² TVK-lehti 2/1964, 2; TVK-lehti 3/1964, 2.

⁹³ TVK-lehti 10/1964, 6, 8.

Kuva 4: TVK-lehti 3/1965, 3.

Maaliskuussa 1965 esiteltiin kätilöiden työtä artikkelissa, jossa oli kuvituksena mukana kuva kätilöiden luentopäiviltä Helsingistä (kuva 4). Kuvasta ilmenee alan voimakas segregoituminen. Kaikki kuvassa olevat kätilöt ovat naisia. Kaikilla kuvan naisilla on myös hameet kuten tuohon aikaan vielä oli pakollisena tapana suomalaisessa työelämässä.⁹⁴ Samana vuonna oli viimeinen maininta TVK:n naisjaoston toiminnasta.⁹⁵

Merkkejä muutoksesta oli kuitenkin ilmassa. Toukokuussa 1966 esiteltiin kaksi miespuolista sairaanhoitajaa Tampereen keskussairaalaan. Artikkelissa esiteltiin miessairaanhoitajan työtä ja kerrottiin, ettei heitä enää kummastella sairaalassa. He ovat samanlaisia ammattilaisia kuin muutkin sairaanhoitajat.

"Iltavalvonta osastolla, on 'kipupiikin' aika. Palmgren avaa lääkekaapin, valikoi huolella ampullin ja täyttää ruiskun. Rauhaa kaikkialla, ilmastointi humisee kevyesti."

Artikkelin lopuksi todetaan artikkelissa kuvaillun kahden miessairaanhoitajan osoittaneen, ettei enää ole "mielekkäitä perusteita pitää sairaanhoitajan ammattia naisten yksinoikeutena".⁹⁶ Tie myös miehille oli avattu sairaanhoitajan tehtäviin ja segregaatiota ryhdytty purkamaan pienin erin. Kehitys oli kuitenkin hidasta, eikä ammatillinen segregaatio ole poistunut vielä tätä kirjoitettaessa 2016.

TVK-lehti puuttui erääseen kansalliseen kipupisteeseen, kun keskusteluun nostettiin äidinpalkka syksyllä 1966. Asiaa oli kommentoimassa lukuisia naisia. Useat asiaa kommentoineet pitivät asiaa suurenmoisena asiana.⁹⁷ Kesällä 1967 puututtiin naiseuteen ja tehokkuuteen. Sosiaalisena muutoksena työnjaon lisääntyminen ilmensi artikkelin mukaan pyrkimystä organisoida erilaiset energianmuodot kuten myös naistyövoima palvelemaan tehokkaalla tavalla yhteiskunnan ja sen

⁹⁴ TVK-lehti 3/1965, 3; Iltanen 2005, 187.

⁹⁵ TVK-lehti 4/1975, 4.

⁹⁶ TVK-lehti 5/1966, 8.

⁹⁷ TVK-lehti 7-8/1966, 1-2.

takana olevien ihmisten tavoitteita. Nykyajan kerrottiin tarjonneen naisille mahdollisuuksia kodin ulkopuoliseen työhön. Osuuden kerrottiin olevan ”tietävästi” maailman toiseksi suurin Neuvostoliiton jälkeen. Yhteiskunnan työnjaon kehittyessä oli syntynyt artikkelin mukaan lukuisia uusia ammattialoja, joille naiset olivat voineet sijoittua työmarkkinoilla. Palkkauksellisen epätasa-arvon vuoksi ammatit olivat kuitenkin voimakkaasti segregoituneet, kuten artikkeli havaitsi. Lisäksi myös perheen sisäinen työnjako odotti uudistumista tasa-arvoisemmaksi. Kaksoistaakka laski naisten tehokkuutta ja siksi siitä tuli päästä eroon. Artikkelin kysyi oliko suomalainen yhteiskunta varautunut 1970-luvun työvoimapulaan ja siihen, että naiset tulisivat täyttämään tätä vajausta.⁹⁸

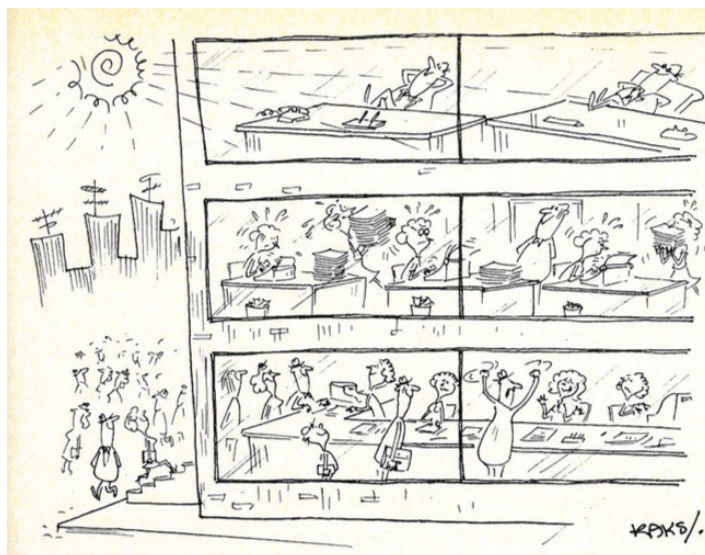
TVK asialinjalla?

Naisten asemaa tutkineen komitean mietinnön julkistaminen sai julkisuutta myös TVK-lehdessä kesällä 1970. Työmarkkinoilla esitettiin poistettavaksi sukupuolten mukainen työjako sekä eripalkkaisuus. Työttömäksi piti päästä riippumatta perhesuhteista tai aviopuolison tuloista. Miehiä ja naisia tulisi ohjata kaikille ammattialoille. Samapalkkaisuussopimus tulisi laittaa täytäntöön turvaamalla se lainsäädännöllä sekä ottamalla käyttöön työnluokitusmenetelmät. Työnsä jatkoksi komitea ehdotti naisten ja miesten tasa-arvoisuutta edistävän laitoksen perustamista.⁹⁹ Tasa-arvoasiainneuvottelukunta (TANE) aloittikin työnsä 1972 sosiaali- ja terveysministeriössä. Komiteamietinnön ammattiyhdistysliikettä koskeva osuus julkaistiin alkusyksystä TVK-lehden palstoilla. Artikkelissa todettiin naisten selkeä aliedustus erilaisissa yhteisöissä. Syiksi nähtiin sekä kaksoistaakka että myös itseluottamuksen puute. Artikkelin liitteenä olevassa kuvassa (kuva 5) esitetään työnjaon hierarkkisuus ja segregoituneisuus. Miehet ylempänä johtavat ja naiset saavat alempana hoitaa raivostuneet asiakkaat. Epäkohtien korjaamiseksi mietintö ehdotti, että keskusjärjestöt asettuisivat tukemaan lasten päivähoiton sekä kotitalouden yhteispalvelujen järjestämistä ja samapalkkaisuuden toteuttamista.¹⁰⁰

⁹⁸ TVK-lehti 5-6/1967, 4.

⁹⁹ TVK-lehti 5-6/1970, 2.

¹⁰⁰ TVK-lehti 7/1970, 11-13.

Kuva 5: TVK-lehti 7/1970, 13.

TVK-lehdessä 9–10/1970 oli konekirjoituksen opasta mainostava teksti (kuva 6). Teksti sinänsä on harmiton mutta kuva sen yhteydessä esitti alastonta naista, joka istui työpöytänsä ääressä niskaansa pidellen. Kuva ilmentää seksististä asennoitumista naisiin. Kuvatekstissä istumisen kerrottiin ottavan usein luihin. Piilotajuisesti naisten asema siis oli vielä selkeästi epätasa-arvoinen ja poikkesi muusta asialinjasta TVK:lla.¹⁰¹

Kuva 6: TVK-lehti 9-10/1970, 18.

¹⁰¹ TVK-lehti 9-10/1970, 18.

Alkusyksystä 1971 esiteltiin päivähoitoasiaa TVK-lehdessä. TVK ja muut keskusjärjestöt olivat vaatineet pikaisia toimia alle kouluikäisten lasten päivähoidon järjestämiseksi. Artikkelissa kerrottiin, että Suomessa työikäisten naisten työvoimaan kuuluminen oli yli 50 prosenttia ja Euroopan korkeimpia. Lasten hoitopaikkoja lasten seimissä ja lastentarhoissa kerrottiin olevan vain 33 000. Samaan aikaan oli valmistunut Päivähoitokomitean mietintö, jossa ehdotettiin hoitoa sekä kodissa että kodin ulkopuolella. Tätä tarkoitusta varten oli luotu lapsiavustussysteemi, jossa saattoi valita kodin tai tarhan hoidon välillä.¹⁰²

Opiskelijoiden Lastenhoitosäätiön pääsihteeri Marjatta Vasara kyseenalaisti edellä kuvatus artikkelin ja tiedusteli mitä mieltä TVK oli siitä, että 10 000 lasta oli ilman päivittäistä hoitoa. Vasara peräänkuulutti kunnollisen hoidon puolesta, jota lapsiavustus yksistään ei mahdollistaisi. TVK:n vastauksessa Vasaralle tähdennettiin juuri päivähoitopaikkojen luomistarvetta. Myös TVK näki Vasaran tavoin, että vasta päivähoitopaikkojen järjestäminen mahdollistaisi tavoitteena olevan valinnan mahdollisuuden vanhemmille.¹⁰³

TVK-lehti otti voimakkaasti kantaa samapalkkaisuuden toteutumiseen talvella 1974 sen selostaessa Vapaiden Ammattijärjestöjen Kansainvälisen Liiton kokousta. Artikkelissa todettiin, että töiden ja palkkojen jakaminen sukupuolten mukaan oli VAKL:n mukaan jyrkästi tuomittavaa. Kokouksen kerrottiin tuominneen myös sen, että naisten lyhyt ammattityöskentelyaika tai uudelleen kouluttautumiskustannukset oikeuttaisivat maksamaan naisille miehiä alemmaa palkkaa. Naisten työssäkäymistä ei myöskään voinut enää pitää ylimenokautena ennen avioliittoon menoa. Kokous piti parhaana keinona samapalkkaisuuden toteuttamiseksi työehtosopimusteitse tapahtuvaa neuvottelemista. Suomalaisena edustajana paikalla ollut Suomen Farmasialiiton tiedotussihteeri Eva-Helena Jussila piti parhaana etenemistapana samapalkkaisuuden suhteen eri alueiden yhteistoimintaa siten, että samalla tasolla toimivat maat ryhtyisivät yhteistyöhön asian suhteen, sillä muuten liian suuret kulttuurierot veisivät pohjan pois yhteistyöltä eri maiden välillä.¹⁰⁴

TVK:n tavoitteena oli myös siirtyminen puolisoiden erillisverotukseen jo 1970-luvun alussa. Tavoitetta esiteltiin kesällä 1974 TVK-lehdessä vaatien uudistusten voimaantuloa vuoden 1976 alusta. Näin tapahtuikin tuolloin ja yksi tavoite naisten ja miesten tasa-arvoisen kohtelun suhteen toteutui osana uudelleen neuvoteltua sukupuolisopimusta pitkällä 1960-luvulla.¹⁰⁵ Loppuvuodesta 1974 kerrottiin myös, että seuraavana vuonna TVK tulisi pitämään tasa-arvoa voimakkaasti esillä, sillä olihan vuosi 1975 kansainvälinen YK:n naisten vuosi. Tarkoitus oli suorittaa palkkatutkimus TVK:n piirissä, jotta tiedettäisiin mitä matalapalkkaisuus TVK:n kentässä tarkoitti, miten laajaa se oli, keitä se koski ja mistä se johtui. Keväällä 1975 tulitaisiin julkaisemaan tasa-arvon teemanumero

¹⁰² TVK-lehti 7/1971, 6-7.

¹⁰³ TVK-lehti 9-10/1971, 14; TVK-lehti 9-10/1971, 14.

¹⁰⁴ TVK-lehti 1/1974, 2.

¹⁰⁵ TVK-lehti 6-7/1974, 9. Käsitteestä ks. Julkunen 1994, 179.

TVK-lehdessä ja tarkoituksena oli järjestää vuoden aikana seminaari aiheesta.¹⁰⁶ Naisten vuoden teemaksi kerrottiin palkkaerojen kaventaminen Suomessa.¹⁰⁷ Nähtiin myös, että naisten pieni osuus valtion toimissa huoletti tasa-arvo neuvottelukuntaa.¹⁰⁸ Suomen Teollisuustoimihenkilöiden Liiton (STL) kentässä kerrottiin oltavan matkalla kohti samapalkkaisuutta. ”Matkaa” oli kuitenkin jäljellä vielä ”pitkälti” 1974 joulukuussa.¹⁰⁹

STL vaati heti vuoden 1975 alussa, että naistenvuosi oli toteutettava myös käytännön työelämässä vaikka lainsäädännöllisin toimin.¹¹⁰ Tasa-arvoasiainneuvottelukunta taas esitti ay-keskusjärjestöille palkkauksen epäkohtien korjaamiseksi matalapalkkaeriä, taulukkopalkkojen korotusta ja liukumatakuun luomista palkkauksellisen tasa-arvon toteutumiseksi.¹¹¹ Moskovassa Suomen ja Neuvostoliiton naisten edustajien tapaamistilaisuudessa 29.1.1975 puhunut kansanedustaja Pirkko Aro (sd.) kiinnitti huomiota siihen, ettei naisia saisi syrjiä työhönotossa ja naisten palkkausta tulisi kehittää vastaamaan paremmin heidän työsuoritustaan. Lisäksi Aro totesi, etteivät kotityöt saisi muodostua esteeksi naisten yhteiskunnalliselle osallistumiselle.¹¹²

Naisten vuoden teemanumero ilmestyi TVK-lehden numerona 3/1975. Teemavuoden tarkoituksena ei ollut juhlia vaan kiinnittää huomio periaatepäätöksien toteuttamiseen eri maissa. TVK:n hallitus oli nimittänyt Tasa-arvoasiain toimikunnan 2.2.1974 toteuttamaan tasa-arvotyötä liitossa. Teemavuotta selostavassa artikkelissa eriteltiin maltillinen rooli-ideologia ja radikaali rooli-ideologia. Maltillisen rooli-ideologian kerrottiin olevan este tasa-arvolle, sillä se korosti naisten roolia synnyttäjinä ja äiteinä. Radikaali rooli-ideologia taas korosti sekä miesten että naisten kaksoisrooleja työntekijöinä, isinä ja äiteinä. Äitiysloman muuttaminen vanhempainlomaksi toteuttaisi radikaalin rooli-ideologin mukaisesti tasa-arvoa sukupuolten välillä. Artikkelissa nähtiin myös, ettei päivähoidon järjestäminen syrjisi kotiäitejä, vaan mahdollistaisi radikaalin rooli-ideologian mukaisen kaksoisroolin toteuttamisen naisille.¹¹³

Teemanumeron pääkirjoituksessa *Ihmisten tasa-arvosta on kyse*, nähtiin, että koska jäsenkunnan enemmistö oli TVK:ssa naisia, tulisi jokaisen vuoden olla TVK:n toiminnassa naistenvuosi. Tasa-arvon toteuttamisessa TVK piti edistyksellisesti tärkeinä lasten päivähoidokysymystä ja äitiysloman muuttamista vanhempainlomaksi, jotta isätkin voisivat jäädä hoitamaan lapsiaan kotiin.¹¹⁴ Myös

¹⁰⁶ TVK-lehti 10/1974, 5.

¹⁰⁷ TVK-lehti 10/1974, 8-9.

¹⁰⁸ TVK-lehti 10/1974, 10.

¹⁰⁹ TVK-lehti 10/1974, 9.

¹¹⁰ TVK-lehti 1/1975, 7.

¹¹¹ TVK-lehti 1/1975, 7.

¹¹² TVK-lehti 2/1975, 7.

¹¹³ TVK-lehti 3/1975, 1.

¹¹⁴ TVK-lehti 3/1975, 2; ks. myös TVK-lehti 3/1975, 3.

päivähoitoa kohtaan esitettiin paineita, sillä nähtiin, että päiväkotien rakentamisen ja henkilökuntakoulutuksen lisäksi tuli myös kehittää päivähoidon sisältöjä.¹¹⁵

Tasa-arvoa TVK:n sisäisessä järjestörakenteessa selvittäneen artikkelin mukaan naisten osuus TVK:n liittovaltuustossa kasvoi vuoden 1957 reilusta 20 prosentista vuoden 1972 reiluun 36 prosenttiin. TVK:n toimikunnissa naisia oli 1972 kuitenkin vain 15 prosenttia.¹¹⁶ Tasa-arvoasioista maan hallituksessa vastannut sosiaali- ja terveysministeri Seija Karkinen (sd.) toi valtiovallan tervehdyksen TVK:n 20. liittokokoukseen. Hän painotti tehtyjä perhepoliittisia uudistuksia naisten ja miesten tasa-arvon toteuttamiseksi suomalaisessa työelämässä. Edistystä kerrottiin tapahtuneen lasten päivähoidon järjestämistä koskevalla lailla, äitiysturvan parantamisella, lapsilisien korotuksilla sekä asumistuen saajien piirin laajentamisella.¹¹⁷

Akavan naiskuva 1957–1975

Akateeminen lehti kertoi työnteon evoluutiosta artikkelissaan ”Sihteeri - johtajan apulainen” syksyllä 1957 kuvastaen samalla naisten asemaa työelämässä ja akateemisissa piireissä. Kirjoittaja näki, että nykyajan liike-elämän monimutkaisuus oli synnyttänyt monta uutta toimintaa. Työnjaollinen kehityskaari oli käynyt konekirjoittajattaresta kirjeenvaihtajaan ja tästä sihteeriin. Kirjoittaja kutsui sihteeriä tittelillä neiti kertoen samalla hänen sukupuolensa.¹¹⁸ Toisaalta samassa lehdessä kerrottiin Armi Ailaksen artikkelissa akateemisten naisten järjestötoiminnasta. Suomen Akateemisten Naisten Liitto kerrottiin perustetun 1927 ja jäseniä siinä oli kirjoitushetkellä 1354. Liitto piti yhteyksiä myös ulkomaille ja sen kautta oli mahdollista osallistua kansainvälisiin konferensseihin. Jäseniä kuitenkin haluttiin lisää, jotta toiminta pysyisi käynnissä. Minkäänlaista edunvalvonnallista toimintaa liitolla ei ollut, vaan toiminta koostui esitelmätilaisuuksista ja tätä kautta muihin akateemisiin aloihin tutustumisesta.¹¹⁹

Näiden artikkeleiden jälkeen naisista oli mainintoja artikkeleissa vasta vuoden 1963 Akateemisessa numero 2. Lehdessä mainittiin Kotitalous kandidaattien yhdistyksen täyttäneen 10 vuotta. Yhdistys oli kuulunut Akavaan vuodesta 1954 alkaen. Kotitalousjärjestöjen palveluksessa kotitalousmaisterit olivat suorittaneet jo vuosia kotitalous- ja ravitsemisneuvontaa.¹²⁰ Naiseus mainittiin seuraavan kerran vasta vuoden päästä, kun urheiluilmailua koskevassa artikkelissa kerrottiin myös naisten ryhtyneen harrastamaan laskuvarjohyppyjä.

¹¹⁵ TVK-lehti 3/1975, 3; ks. myös TVK-lehti 3/1975, 5.

¹¹⁶ TVK-lehti 4/1975, 4.

¹¹⁷ TVK-lehti 5/1975, 1-2.

¹¹⁸ Akateeminen 3/1957, 7.

¹¹⁹ Akateeminen 3/1957, 10.

¹²⁰ Akateeminen 2/1963, 14.

*"Varsin yllättävää on, että myös naiset harjoittavat varsin runsaasti hyppelyä laskuvarjoilla. Jo tällä hetkellä on kerhoissa kymmeniä tyttöjä, joista useimmilla on ainakin muutama hyppy takanaan."*¹²¹

Artikkelissa muistettiin mainita myös se, että urheiluilmailu yleistynä harrastuksena oli "eräänlainen nousevan elintason merkki".¹²²

Akateeminen teki vasta syksyllä 1967 seuraavan kerran naisia ja naiseutta koskevan artikkelin. Se koski seminaaria, joka oli pidetty edellisenä talvena. Siinä oli käsitelty muun muassa naisten työmarkkinatilannetta ja erityisesti kotona olleiden naisten paluuta töihin vuosien työmarkkinoilta poissaolon jälkeen. Joillain ryhmillä töihin paluu oli helpompaa kuten lääkäreillä ja juristeilla mutta toisilla ammattiryhmillä se oli vaikeampaa. Työhön paluun kerrottiin olevan helpompaa, jos asianomaisella oli vähänkin työkokemusta tai jos hän oli voinut toimia osa-aikaisena työntekijänä. Tärkeimmäksi asiaksi seminaari nosti informaation levittämisen ja erilaisten jatko- ja täydennyskoulutusjaksojen järjestämisen.¹²³

Tämän jälkeen naisiin liittyvää asiaa oli jälleen esillä vasta keväällä 1970. Artikkelissa *Akava ja naiset* nähtiin, että jäsenkunta oli naisistumassa, koska jo lähes joka toinen akavalainen oli nainen. Tiedot liittyivät tuolloisen Naisten asemaa tutkineen komitean työhön. Komitean tulosten mukaan edustajakokouksen valtuutetuiksi jäsenjärjestöt lähettivät naisia keskimäärin joka neljänneksi edustajaksi. Valiokuntien jäsenistä oli naisia joka kymmenes. Jäsenjärjestöjen henkilöjäsenistä naisia oli 44 prosenttia syksyllä 1969. Akavan hallituksessa oli varaedustajana yksi nainen. Kuudessa yhdistyksessä oli naisia 90–100 prosenttia jäsenistä ja lisäksi 10 muuta järjestöä oli naisvaltaisia, sillä niiden jäsenkunnasta yli puolet oli naisia. Yhdeksän järjestöä oli miesvaltaisia. Neljässä jäsenyhdistyksessä oli naispuheenjohtaja.¹²⁴

Jälleen kului vuosi ennen kuin naisia näkyi Akateemisen palstoilla. Toukokuussa 1971 kerrottiin otsikolla *Yhden naisen sissiliike* maisteri Seija Postista, joka oli ryhtynyt kamppailemaan työttömyyttä vastaan kutsumalla koolle työttömien humanistien kokouksen yliopistolle. Tätä ennen hän oli lähettänyt valtiolle 18 000 markan (24 290 euroa 2015 rahassa) korvausvaatimuksen hukkaan menneestä koulutuksestaan. Posti kertoi kirjeessään:

*"Vaatimuksen esitän, koska ei ole odotettavissa asianmukaisia työpaikkoja, etsittyäni niitä parhain mahdollisin arvosanojin ja kiitettävien työtodistuksin kahden ja puolen vuoden ajan."*¹²⁵

¹²¹ Akateeminen 3/1963, 10-11.

¹²² Mt., 10-11.

¹²³ Akateeminen 5/1967, 4-5.

¹²⁴ Akateeminen 2/1970, 8.

¹²⁵ Akateeminen 4/1971, 4-5.

Opetusministeriö oli vastannut kirjeeseen ja todennut, ettei sillä ole määrärahoja kyseiseen tarkoitukseen ja kehotti Postia kääntymään työvoimaministeriön puoleen saadakseen mahdollisuuden uudelleen koulutukseen. Artikkelissa nähtiin, että työttömyys oli traaginen kokemus ja saattoi laajalle levinneenä olla ikävä tekijä yhteiskunnan rauhan kannalta. Artikkelissa myös kysyttiin, oliko vielä perää väitteissä, että naiset tulivat opiskelemaan löytääkseen sopivan aviomiehen. Maisteri Postin mukaan tämä oli kuitenkin aivan liian kallista huvia.¹²⁶

Jälleen kului vuosi ennen kuin naisiin liittyviä representaatioita oli esillä Akateemisessa. Akavan tiedotuspäällikkö Uolevi Kärkkäinen peräänkuulutti tuolloin tasa-arvoa ja kysyi, miksi naisen asema työelämässä ja yleensä yhteiskunnassa oli heikompi kuin miehen kesällä 1972. Kärkkäisen mukaan naisten asemaan liittyvät ongelmat tuli tiedostaa myös Akavassa, sillä akateeminen työttömyys koetteli useimmissa ryhmissä naisia ankarammin kuin miehiä. Akateemisessa työvoimareservissä oli Kärkkäisen mukaan noin 10 000 henkeä. Palkkojenkaan osalta ei kuljettu tasa-arvon tietä, vaan jopa virkapalkoissa naiset tienasivat heikommin kuin miehet. Yksityisellä sektorilla kuilu oli vielä suurempi kuin virkapalkoissa. Kärkkäinen näki myös, että töihin rekrytoimisessa työnantajat käyttivät valtaa ja valitsivat miehen mieluummin kuin naisen. Lisäksi edustus päätöksentekoeuromissä oli vajavaista naisilla. Kärkkäinen peräänkuulutti asenteiden muutosta. Hän näki, että Valtioneuvoston asettamalla tasa-arvoisuuskomitealla oli vielä paljon sarkaa kynnettävänä kuten myös itse kullakin akavalaisella.¹²⁷

Akavalainen nainen joutui vastaamaan kinkkiseen kysymykseen keväällä 1973. Häneltä kysyttiin Akateemisen palstoilla, eikö hän luottanut itseensä tai toisiin naisiin. Lehti oli haastatellut Akavan hallituksen jäsentä maisteri Marita Antilaa, jonka kerrottiin puhuvan asioita ja asenteita ”halki”. Antila piti suurimpana syynä osallistumattomuuteen naisten omaa passiivisuutta. Toisaalta Antila kritisoi naisten kaksoistaakkaa esteeksi järjestötoimintaan osallistumiselle. Ratkaisuksi ongelmalle Antila näki osa-aikatyön mahdollisuuden. Antila myös näki, ettei lasten päivähoito ollut ratkaisu tähän ongelmaan, hänen todetessaan:

”Mielestäni pelkkä ajatuskin siitä, että pienet lapset sijoitetaan koko päiväksi laitoksiin pois omasta kodistaan, on mahdollisimman tympäisevä, harkitsemattomasti suunniteltu ja lapsen psyykeä vahingoittava.”¹²⁸

Toisaalta Antila oli sitä mieltä, että pelkkä äidin kanssa kahdestaan oleminen saattoi tuottaa lapsista liian riippuvaisia äidistään. Osapäivätyö, -tarhat ja eläketädit lastenkaitsijoina ratkaisisivat ongelman ja virkaäidit voisivat palata takaisin työelämään täyspainoisesti lasten ollessa 12–14 -vuoden ikäisiä. Tällöin asia hoituisi lapsimyönteisesti Antilan mukaan. Antila totesi lisäksi, etteivät naiset luota itseensä minkä vuoksi heitä ei ole päättävissä elimissä suhteellisesti tarpeeksi

¹²⁶ Mt., 4-5.

¹²⁷ Akateeminen 5/1972, 3.

¹²⁸ Akateeminen 3/1973, 14–17.

edustettuina. Akavan hallitukseen hän tuli toisena naisena ensin yksin ja sittemmin mukaan hallitukseen hänen kanssaan oli tullut toinenkin nainen 20 miehen joukkoon. Antila puhui miesten kohdalla piilosyrjinnästä mutta ei kuitenkaan uskonut, että miesten taholta tapahtuisi tahallista syrjintää, ”vaan syrjintää tapahtuu nimenomaan naisten itsensä taholta”. Puhetapojen muutos ihmisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyen parantaisi Antilan mukaan tilannetta, eikä puhuminen miesten tai naisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Antila näki lisäksi, ettei samapalkkaisuus ollut toteutunut edes virkapalkkojen kohdalla.¹²⁹

1974 kerrottiin Naisten asemaa tutkineen komitean mietinnöstä ja TANE:n perustamisesta. Artikkelissa mainitaan, että sen alaisuuteen oli perustettu erityinen työmarkkinajaosto, jossa Akavasta jäsenenä FM Marita Antila. Jaoston toimeksiannon kerrottiin perustuvan vuonna 1970 uudistetun työsopimuslain 17 §:n 3 momentille, jonka mukaan työnantajan oli kohdeltava työntekijöitä tasapuolisesti siten, ettei ketään aseteta perusteettomasti toisiin nähden eri asemaan syntyperän, uskonnon, sukupuolen, iän, poliittisen tai ay-toiminnan vuoksi. Artikkelin lopuksi pyydettiin kaikkia niitä, jotka tunsivat joutuneensa syrjinnän kohteeksi ilmoittamaan siitä Akavan toimistoon 15.10.1974 mennessä. Kuoreen tuli merkitä ”Syrjintätapaus”.¹³⁰ Huolimatta siitä, että vuosi 1975 oli naisten vuosi, ei asia näkynyt tutkittujen Akateemisen-lehtien palstoilla mitenkään. Vertailukohdaksi todettakoon, että jopa miesvaltaisessa teknisten alojen STTK:ssa asia huomioitiin pääkirjoitustasolla.¹³¹

Johtopäätelmät: nainen apulaisena ja kadoksissa

Naisten asema on muuttunut sekä kotona että työelämässä. Suurin muutos tapahtui 1970-luvulla mutta oireita muutoksesta näkyi jo tutkimuksen ajallisen jakson alussa tutkitussa mediassa. Naiset siirtyivät kotoa työpaikoille viimeistään 1970-luvulla suurten lainsäädännöllisten muutosten siivittämänä. Yksi keskeisin asia oli samapalkkaisuusteema. Akateemisessa maailmassa muutos otti koville ja tapahtui myöhemmin kuin alempien toimihenkilöiden kentällä TVK:ssa. Toimihenkilöiden medioista poimituissa esimerkeissä (kuvat 1-6) näkyy miten historiallinen aika jäsenyi ajallisesti toimihenkilökeskusjärjestöissä ja naiskuva laveni.

HTK:n ja myöhemmän TVK:n piirissä pidettiin jo 1950-luvulla esillä samapalkkaisuusperiaatetta. Järjestön piirissä nähtiin kuitenkin, ettei periaatteen olemassaolo vielä suinkaan ollut todistus miesten ja naisten tasa-arvoisuudesta työmarkkinoilla. Palkkaeron syyksi nähtiin ero suorituskyyvyssä, joka naisilla oli miehiä selkeästi alhaisempi. Tällä tavoin ero biologisoitiin ja

¹²⁹ Mt., 14–17. Antila oli toinen nainen Akavan hallituksessa. Ensimmäinen nainen oli Pia Katerma. Muiluvuori 2000, 254-255.

¹³⁰ Akateeminen 5/1974, 18.

¹³¹ STTK-lehti 1/1975, 2–3.

epätasa-arvoa saatettiin ylläpitää. Lisäksi ongelmat rakenteissa yksilöitiin naisen ruumiiseen, kuten todettaessa, että naiset itse tarvitsevat valistustyötä tai että heidän tulisi ensin kaivaa malka omasta silmästään, ennen kuin lähtisivät syyttelemään muita.

Naisista myös puhuttiin blokkina, jonka tuli liittyä yhteiseen rintamaan sen muodostamiseksi aukottomaksi. Naiset sielutettiin kokonaiseksi ryhmäksi ja erot liudennettiin pois. Samoin naisille säilytettiin edelleen kaksoistaakka, jossa heidän tuli työtehtäviensä lisäksi töissä ollessaan hoitaa myös kodintyöt töistä kotiin palattuaan. Sukupuolisopimus ei ollut vielä muuttunut 1960-luvulle tultaessa. Nainen saatettiin myös objektivoida miehisen katseen passiiviseksi kohteeksi, kuten tapahtui *Autonäyttelyssä* nimisessä pilakuvassa vuonna 1960.

Paljastava on myös kätilöitä koskeva kuva vuodelta 1965, jossa kaikki kuvan henkilöt ovat naisia. Kyseinen ala oli edelleen vahvasti segregoitunut naisten alaksi. Vielä vuonna 1970 TVK-lehdessä olleessa artikkeliin liittyvässä kuvituskuvasa naisten ja miesten töiden hierarkkinen erottelu tuli selkeästi näkyville: miehet toimivat ylempänä johtavissa tehtävissä ja naiset alempana palvelutehtävissä. Vasta kansainvälinen naistenvuosi 1975 laittoi vauhtia TVK:n tasa-arvotyöhön muuttaen samalla myös naisia koskevia representaatioita. Naiseus nähtiin nyt ensisijaisesti tasa-arvon kautta, jonka vuoksi artikkeleissa puututtiin kaikkiin tasa-arvon puutteisiin naisten näkökulmasta asiaa tarkastellen.

Akavan piirissä nainen oli ensisijaisesti miehen apuhenkilö, kuten sihteerievoluutiota koskevasta jutusta selviää vuodelta 1957. Naiset mainittiin Akavan Akateemisessa lehdessä hyvin harvoin vielä 1960-luvulla. Käsiteltäessä 1967 naisten työmarkkinatilannetta päiviteltiin työhönpaluun vaikeutta naimisissa olevien naisten kohdalla. Nainen saatettiin yksilöidä, jos hän pyrki muuttamaan asioita, kuten tapahtui maisteri Seija Postin kohdalla 1971 tämän ryhdyttyä vaatimaan korvauksia itselleen turhasta kouluttautumisesta.

Naisten tasa-arvoa peräänkuuluttamaan kelpasi ensimmäisenä ainoastaan mies, joka vaati tasa-arvoa vuonna 1972. Nainen taas laitettiin kritisoimaan muita naisia heidän päivähoitoratkaisuidensa suhteen 1973. Akavan hallituksen jäsen maisteri Marita Antila ei pitänyt päivähoitoa lapsen psyykelle hyvänä asiana, vaan näki mieluummin ratkaisuksi naisten työssäkäynnin ongelmalle osapäivätyöt. Antila näki myös syrjinnän tapahtuvan naisten itsensä taholta, eikä miehisen rakenteen toimesta. Naistenvuosi 1975 ei Akateemisen palstoilla näkynyt mitenkään.

Tutkimusaineistossa näkyy selkeästi se, miten naisen roolia ylläpidettiin ja uusinnettiin historiallisena aikana tuotettujen representaatioiden kautta. Ajanjaksolla tapahtunut naisen roolin laventuminen näkyi aineistona olleissa kuvissa. Naisen roolin kaksijakoisuus esimerkiksi näkyi Osapäivätyötä kuvanneessa kuvassa, jossa toinen puoli kurotti kotilieden ääreen mutta toinen konttorille. Naisen olisi tullut kaksoistaakan vuoksi jakautua kahtia. Osapäivätyö nähtiin ratkaisuksi ongelmaan. Osapäivätyötä ei vielä vastustettu tutkimusajanjaksolla vaan se tuli vasta myöhemmin, kun havaittiin, että monet naiset joutuivat tekemään sitä vastentahtoisesti. TVK:n naiskuvasta voi

päätellä, että ongelmat tiedostettiin ja niihin koetettiin puuttua. Akavan kohdalla koko naiskysymykseen suhtauduttiin paljon pintapuolisemmin. Ongelmaa ei nähty Akavassa rakenteellisena yhteiskunnallisena ilmiönä vaan se koski aina yksittäisiä naisia, kuten voi todeta päivähoitoa koskevissa kommentteissa tai työttömän tarinassa. Naiskysymyksen ratkaisu odotti vielä tekijöitään.

Naiskysymyksen muutokset vuosina 1976-1986

TVK:n naiskuva 1976-1986

Tässä luvussa tarkastellaan Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen keskusjärjestön (TVK), STTK:n ja Akavan suhtautumista naiseuteen ja naiseuteen ajanjaksolla 1976-1986. Kyseinen aika oli voimakasta tasa-arvotyön aikaa 1960-luvun suurten lainsäädännöllisten muutosten jälkeen. Tutkin sitä, miten nainen ja naiseus esitettiin ja mitä kysymyksiä pidettiin esillä naiseudesta ja naisista puhuttaessa.

Suomen Sairaanhoidajaliiton puheenjohtaja Toini Nousiainen kysyttiin tammikuussa 1976, miten naisten vuosi¹³² oli vaikuttanut ja toiko se katetta uskolle paremmasta tulevaisuudesta. Tähän Nousiainen vastasi, että tuli uskoa kehityksen kulkevan jatkuvasti parempaan suuntaan. Toisaalta hän näki, ettei se kulje, jos sitä ei kuljeteta. Tässä hän näki ammattiyhdistysliikkeellä olevan ”ensiarvoisen suuren tehtävän”.¹³³

Kuva 7: TVK-lehti 6/1976, 9.

Numerossa 4 vuodelta 1976 todettiin matalapalkkatutkimuksen olevan valmis. Tutkimus oli aloitettu STL:n Sirkku Tolosen ponsiesityksestä runsas kaksi vuotta aiemmin. Työn oli tehnyt TVK:n tasa-arvoasian toimikunta. Tutkimuksen tuloksia ei kuitenkaan vielä ollut valmiina käyttöön, koska tutkimus oli vasta painossa mutta sen verran tiedettiin kertoa, että tyypillinen TVK-lainen oli palveluammattissa toimiva nainen, eikä hänen kuukausiansionsa yltänyt 1500 markkaa suuremmaksi (1069 euroa 2015 rahassa). Tutkimuksen toivottiin tulevan tukemaan TVK:n

¹³² Kts. naisten vuodesta esim. Winter-Mäkinen 1995, 166-168.

¹³³ ”Naistenvuosi historiaa - impulssi on annettu” (H. L.) TVK-lehti 1/1976, 4.

jäsenkunnan etujen mukaisen työ- ja virkaehtosopimuspolitiikan harjoittamista.¹³⁴ Tutkimuksen tuloksia päästiin referoimaan seuraavassa lehdessä. Tutkimuksen tilastoista näki, että yli puolet naisista tienasi alle 1750 markkaa ja vastaavasti yli puolet miehistä tienasi yli 2001 markkaa.¹³⁵

Lehden artikkelissa, jossa valistettiin tupakanpolton vaaroista kesällä 1976 oli kuvituskuvana kuva tupakkaa polttavasta naisesta (kuva 7). Artikkelissa kerrottiin tupakanpolton olevan vaarallinen pahe. Näin myös polttava nainen kuvassa samastettiin paheelliseksi. Nainen sai representoida paheellisuutta.¹³⁶

Syksyllä kerrottiin ”tytön tulleen taloon”, kun varatuomari Raila Kangasperko oli tullut TVK:n työsuhteosastolle uudeksi sihteeriksi. Ensivaikutelmana Kangasperko totesi työpaikalla olleen kiireen. Ihmisten hän kertoi olevan innostuneita asiastaan. Hän toivoi saavansa olla mukana työsuhteasioissa, jotka kiinnostivat häntä kovasti.¹³⁷

TVK:ssa nähtiin keväällä 1977, että raskausajan irtisanomissuoja oli riittämätön. TVK:n mukaan lakisääteistä irtisanomissuojaa tuli kehittää. Työnantajalla oli mahdollisuus irtisanoa raskaana oleva työntekijä ennen läkisääteisen synnytysloman alkua. Vasta siitä eteenpäin työntekijällä oli suoja päällä. Irtisanomissuojaa tuli laajentaa aikaan ennen äitiyslomaa ja töihin palaamisen ajalta seuraavaan kuukauteen paluun jälkeen.¹³⁸

Naistenvuosi herätti vielä jälkikäteenkin tunteita, kun Rauha Määttänen pohti mitä vuodessa oli saavutettu keväällä 1977. Hän näki, että naisista suppea piiri oli keskustellut tasa-arvoasiasta ja miehistä vain harva oli uskaltanut pistämään lusikkansa ”ongelmista syntyneeseen eriarvoisuussoppaan”. Määttäsen mukaan tasa-arvo oli pyritty leimaamaan turhautuneiden naisten omien patoutumien purkautumiskanavaksi ja epäilyttäväksi vouhotukseksi. Määttäsen mukaan asioista keskusteleminen toi yhteiskunnan kipeiden kysymysten kuten työttömyyden ja matalapakkaisuuden äärelle. Esimerkit osoittivat Määttäsen mielestä, että siksi asia oli kaikkien yhteinen, ei yksinomaan naisten. Määttänen tervehti myönteisesti sitä, että valmisteilla oli tavoiteohjelma tasa-arvoisuuden toteuttamiseksi työelämässä.¹³⁹

Suomen sairaanhoitajaliiton puheenjohtaja Toini Nousiaista haastateltiin syystalvella 1977. Haastattelussa nousi esille alan palkkojen jälkeenjääneisyys. Artikkelissa ei kuitenkaan pohdittu ongelmaa sukupuolittuneena, vaan alan jälkeenjääneisyytenä. Alan naisvaltaisuutta ei nähty

¹³⁴ ”Matalapalkkatutkimus valmis” TVK-lehti 4/1976, 2.

¹³⁵ ”Matalapalkkaisuus TVK:ssa” TVK-lehti 5/1976, 1.

¹³⁶ ”Jouko Skinnari: Tupakanpolto vaarallinen pahe” TVK-lehti 6/1976, 9.

¹³⁷ ”Tyttö tuli taloon” TVK-lehti 8/1976, 11.

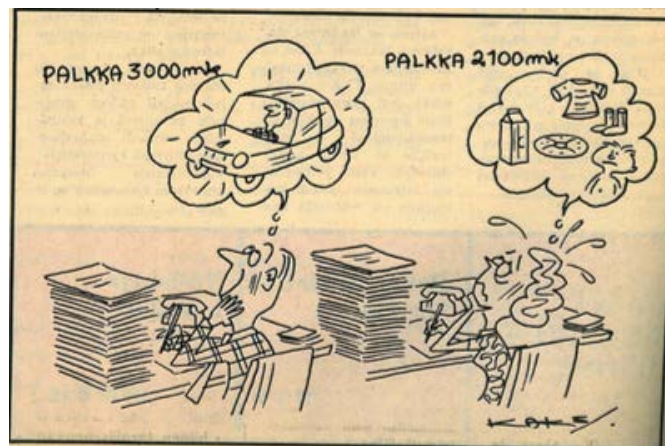
¹³⁸ ”Raskausajan irtisanomissuoja riittämätön” TVK-lehti 3/1977, 4.

¹³⁹ ”Katuuko tasa-arvoasia eriarvoisuuteen” (Rauha Määttänen) TVK-lehti 5/1977, 5.

ongelmana.¹⁴⁰ Liittovaltuusto hyväksyi syyskokouksessaan aloitteen, jonka mukaan TVK:lle tulitaisiin valmistelemaan perhepoliittinen ohjelma.¹⁴¹

TVK sai ensimmäisenä keskusjärjestönä tasa-arvo-ohjelman 1978. Ongelmana oli TVK:ssa matalapalkkaisuus, sillä keskusjärjestö oli naisvaltainen (76 prosenttia jäsenkunnasta oli naisia 1978). Eriarvoisuus poistuisi, jos palkkaus, työolosuhteet ja työsuhteen ehdot saataisiin samanlaisiksi kuin miehillä. Eriarvoisuus ilmeni matalapalkkaisuutena kaupan, teollisuuden, pankkien tai kunnallishallinnon aloilla. Monet aloilla työskentelevät naiset työskentelivät ilman koulutusta. Yhdeksi keskeisimmäksi tavoitteeksi listattiin miesten ja naisten keskiansioiden eron poistaminen. Lasten päivähoitopalvelujen tarjontaa tuli lisätä kysyntää vastaavaksi.¹⁴²

Syksyllä nähtiin, että seuraavalla neuvottelukierroksella keskeisin painopiste tulisi olla miesten ja naisten välisen palkkaeron poistamisessa. Matalapalkkaratkaisun rinnalla tuli toteuttaa sellainen tupo-ratkaisu, joka asteittain nostaisi naisten palkat miesten kanssa samalle tasolle.¹⁴³ TVK:n mukaan nyt oli viimeinkin käytävä käsiksi naisten palkkojen jälkeenjääneisyyteen ja 25-30 prosentin palkkaeron poistamiseen.¹⁴⁴

Kuva 8: TVK-lehti 7/1978, 2.

¹⁴⁰ "Palkka ja työaika ongelmina" TVK-lehti 9/1977, 3.

¹⁴¹ "Valtuusto syyskokouksessa - perhepoliittinen ohjelma TVK:lle" TVK-lehti 10/1977, 1.

¹⁴² "TVK:lle ensimmäisenä tasa-arvo-ohjelma" TVK-lehti 2/1978, 1, 11.

¹⁴³ "Pois palkkaero naisen ja miehen väliltä" TVK-lehti 7/1978, 1.

¹⁴⁴ "Naisten palkat" TVK-lehti 7/1978, 2.

Samassa lehdessä kerrottiin äitiysrahaa maksettavan 198 arkipäivältä tästä syksystä eteenpäin. Lain muutos liittyi devalvaation jälkihoito-ohjelmaan mutta muutoksen ei voitu katsoa johtaneen vielä toistaiseksi TVK:nkin tavoittelemaan vanhempainlomaan.¹⁴⁵

Samassa lehdessä esiteltiin pilakuvassa molempien sukupuolien haaveet (kuva 8), joita he palkallaan haluaisivat ostaa. Kuvassa mies haaveilee autosta, kun taas nainen on pakotettu haaveilemaan ruoasta ja lastenvaatteista.

TVK-lehden numerossa 8 vuodelta 1978 kokoomuksen ay-sihtööri Ilkka Viippola esitti, että naiset oli saatava tehokkaammin mukaan ay-liikkeeseen. Tulonjakoa oli hänen mukaansa korjattava.

”Tulojaon korjaaminen on hoidettava niin, ettei minkään palkansaajaryhmän tarvitse luopua saavuttamastaan reaaliensiotasosta. Samanpalkkaisuuden kannalla me emme ole. Palkat on porrastettava oikeudenmukaisesti siten, että ansiot määräytyvät nykyistä enemmän koulutuksen, ammattitaidon, työn luonteen ja vastuullisuuden mukaan.”

Naispalkkaratkaisun onnistumista ei Viippola pitänyt mahdollisena, koska naiset olivat olleet verrattain lyhyen aikaa työmarkkinoilla Viippolan mielestä ja olivat lisäksi hänen näkemyksensä mukaan myöskin ”hakeutuneet matalapalkkaisille aloille”. Vika olikin siis naisissa itsessään.¹⁴⁶

Joensuussa liittonsa Virkaehtopäivillä puhunut Sairaanhoidtajaliiton puheenjohtaja Toini Nousiainen lainasi puheessaan tasavallan presidentti Urho Kekkosta, jonka hän kertoi todenneen, että naisten eteen kasautuneet esteet työelämässä tuli nyt lopultakin murtaa. Asia menisi Kekkosen sanojen mukaan eteenpäin ainoastaan silloin, jos naiset itse tarttuisivat toimeen. Nousiainen totesi myös, että naisten palkkahaitari koulutuksellisesti päättyi siihen, missä miesten haitari vasta alkoi. Naisten ansioille tuli katto vastaan 40 vuotiaana ja vasta yli 50-vuotiaat naiset saivat saman kuin miehet 20-25 vuotiaana.¹⁴⁷

Artikkelissa, jossa esiteltiin hammashoitajan ammattia todettiin, että he olivat melkoisella todennäköisyydellä naisia ja palkkaa he saivat juuri päälle kahden tuhannen markan (1177 euroa 2015 rahassa), eikä se tyydyttänyt heitä. Artikkelisi esitteli yksittäisen hammashoitajan, joka sai antaa kasvot koko ammattikunnalle. Hänestä annettiin hyvin ammattimainen kuva. Lyhyessä ajassa tuli suuria uudistuksia, sillä työmenetelmät olivat muuttuneet, uusia aineita oli otettu käyttöön ja uusia tutkimuksiakin tehtiin.¹⁴⁸

¹⁴⁵ ”Äitiysraha 198 arkipäivältä” TVK-lehti 7/1978, 3.

¹⁴⁶ ”Ilkka Viippola: Naiset saatava tehokkaammin ay-liikkeeseen mukaan” (Sirkka Tilus) TVK-lehti 8/1978, 10.

¹⁴⁷ ”Naisten ansioille katto 40-vuotiaana” TVK-lehti 8/1978, 11.

¹⁴⁸ ”Hammashoitajan uhkana työttömyys ja haaveena parempi palkka” (Sirkka Tilus) TVK-lehti 9/1978, 5.

Vuoden 1979 tupo-ratkaisu kirvoitti arvostelua TVK:n johtoa myöden. Puheenjohtaja Oso Laakso totesi, että sopimus oli epäsolidaarisin ratkaisu aikoihin. Sopimus suosi korkeapalkkaisia ryhmiä, joten se ei myöskään auttanut matalapalkka-alojen naisia. Asiasta äänestettäessä TVK:n liittovaltuusto hyväksyi neuvottelutuloksen äänin 80 puolesta, 5 vastaan ja viisi tyhjää. Samalla hyväksyttiin STL:n esittämä ponsi siitä, että äitiysloman pidennystä koskeva lakiesitys hyväksyttäisiin siinä muodossa, että se koskisi vaihtoehtoisesti myös lasten isiä.¹⁴⁹

Karkkilalaisessa kunnalliskodissa vieraillut TVK-lehti teki jutun naisista hoiva-alalla keväällä 1979. Mukana oli useita naisia ja he totesivat, että jokaisen työntekijän pitäisi saada työstään sellainen palkka, että sillä tulisi kohtuullisesti toimeen. Nyt tilanne ei sellainen ollut, vaan esimerkiksi osastoapulaisen oli pakko etsiä itselleen kahdeksan tunnin työvuoeron jälkeen iltatyötä, jotta kykenisi elämään palkoillaan. Naiset myös näkivät, että:

”Naisten palkkauksesta ja solidaarisuudesta on mekastettu vuosikausia, mutta tulokset eivät ole olleet häävejä. Nämäkään naiset eivät tältä istumalta kykene sanelemaan keinoa, millä oman asemansa parantaisivat varmasti ja nopeasti.”

Artikkelissa todettiin myös, että naiset pysyivät työssään urallaan paikoillaan mutta miehet etenivät päälliköiksi.¹⁵⁰

TVK:n tasa-arvoasiain toimikunnan työtä esitelleessä artikkelissa kerrottiin, että toimikunta oli teettämässä uutta palkkatutkimusta tulevien kuukausien aikana. Toimikunta sai alkunsa STL:n edustajan Sirkka Tolosen ponsiesityksestä vuoden 1973 syysvaltuustossa. Toimikunnan tehtäväksi tuli seurata tapahtuuko tasa-arvo-ohjelman alueella mitään edistystä. Artikkelissa kerrottiin naisten palkkoja parannetun matalapalkka-aloilla mutta samaan aikaan oli työnnetty miesten palkkoja liukumina eteenpäin. Toimikunnassa nähtiin, että esillä pidettyä naispalkkaratkaisua tuli edelleen pitää esillä. Eräänlaisena itsearviona kerrottiin myös, ettei toimikunta istu turhan päiten, vaan asia tulisi muuttumaan sen toimien seurauksena.¹⁵¹

TVK-lehdessä haastateltiin syksyllä 1979 STL:n uutta puheenjohtajaa Riitta Prustia. Hän halusi, että naiset saataisiin ajamaan etujaan ay-liikkeessä. Hänen mukaansa:

*”Meidän on saatava työpaikoille lisää luottamusmiehiä. Vieläkin kentällämme on suuria määriä työpaikkoja, joilla ei ole ollenkaan luottamusmiestä. Työpaikkaosastoja on myös perustettava lisää. Ongelmallisimpia ovat pienet työpaikat ja niitä meidän kentällämme on paljon.”*¹⁵²

¹⁴⁹ ”Puheenjohtaja Oso Laakso: Epäsolidaarisin ratkaisu aikoihin” TVK-lehti 1/1979, 1.

¹⁵⁰ ”Naisen palkka saatava hänen työnsä mittaiseksi” (Sirkka Tilus) TVK-lehti 2/1979, 5.

¹⁵¹ ”Toimikunta ei istu turhan päiten” TVK-lehti 3/1979, 11.

¹⁵² ”Riitta Prusti: Automaatio historian suurin vaaratekijä” TVK-lehti 7/1979, 5.

Samassa lehdessä haastateltiin myös Virkamiesliiton uutta puheenjohtajaa Keijo Rantalaa, joka peräänkuulutti oikeudenmukaisen palkkakehityksen takaamista. Jutussa ei kuitenkaan mainittu asiasta mitään sukupuolittuneesti, vaan asiasta puhuttiin yleisellä tasolla. Näin naiset unohdettiin yleisen näkökannan taakse, kun ei yksilöity keitä oikeudenmukainen palkkakehitys koski. Jutusta sai sen sijaan sellaisen käsityksen, että se koski ainoastaan virkamiesliiton miehiä.¹⁵³

Samassa lehdessä, jossa olivat Prustin ja Rantalan haastattelut, esiteltiin myös TVK:n uusi henkilöstöpoliittinen sihteeri Ritva Lähdesmäki-Johansson. Hän näki, että miehiin verrattuna naiset olivat edelleen kehnommissa asemissa sekä palkkauksellisesti että työssä etenemismahdollisuuksien suhteen. Yhtenä parannuksena asialle Lähdesmäki-Johansson näki äitiysloman saamisen vanhempainlomaksi koskien yhtä hyvin miestä kuin naista. Lisäksi edellisenä syksynä esille nostettu naispalkkaratkaisu olisi hänen mukaansa erinomainen ajatus nimenomaan perhepolitiikkaan yhdistettynä.¹⁵⁴

Syksyn liittokokouksessa TVK vaati kaikille työpakoille perustettavaksi työntekijöiden ja työnantajien yhteiset tasa-arvotoimikunnat. Tehtävänä toimikunnilla olisi kartoittaa olemassaolevat ongelmat ja etsiä yhdessä ratkaisut miesten ja naisten tasa-arvon saavuttamiseksi työpaikoilla. Lisäksi keskusliittojen välille tulisi TVK:n liittovaltuuston mukaan perustaa neuvottelukunta, jonka tehtäväksi tulisi seurata ja edistää tasa-arvoon tähtääviä toimenpiteitä ja käsitellä riita-asioita. Toiminnan päämääränä olisi naisten palkkatason nostaminen miesten palkkatasolle. Liittovaltuusto ehdotti naispalkkaratkaisua, matalapalkkapotin jakamista, yrityskohtaista ansiotakuuta ja puolituskorotusta. Näin naisten palkat saataisiin miesten palkkoja vastaaviksi.¹⁵⁵

Kuva 9: TVK-lehti 8/1979, 4.

¹⁵³ "Keijo Rantala: Oikeudenmukainen palkkakehitys taattava" TVK-lehti 7/1979, 5.

¹⁵⁴ "Nainen on työssä kehuissa asemissa" TVK-lehti 7/1979, 13.

¹⁵⁵ "Työelämässä päästävä todelliseen tasa-arvoon" TVK-lehti 8/1979, 1.

Tärkeäksi muutokseksi nostettiin esille rooliajatteluun perustuvan sukupuolten välisen työnjaon murtaminen.¹⁵⁶ Samassa lehdessä kerrottiin lisäksi valtionhallintoa koskeneesta tutkimuksesta, jossa havaittiin naisten ja miesten töiden segregoituneisuus ja tästä johtuva noin 30 prosentin palkkaero miesten hyväksi. Artikkeliiin liittyi kuva, jossa mies ja nainen esittelivät palkkapottiaan (kuva 9). Miehellä oli kädessä setelitukku, naisella taas yksi seteli, jonka päällä oli muutama kolikko.¹⁵⁷

Samassa lehdessä nähtiin myös, että luottamusmieskoulutus tähtäsi tiedolliseen tasa-arvoon. Artikkelissa nähtiin, että yhtäläiset tiedot ja taidot luottamusmiehillä olivat osa tasa-arvoa. Tähän kerrottiin luottamusmiehiä kouluttavien järjestöjen tähtäävän.¹⁵⁸ Kysymys liittyi myös johtamiseen ja naisten osuuteen siinä. Marraskuussa 1979 kerrottiin uusista varapuheenjohtajista. Ensimmäiseksi varapuheenjohtajaksi oli valittu Toini Nousiainen Sairaanhoidtajaliitosta.¹⁵⁹

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) oli tehnyt tutkimuksen, jossa tutkittiin naisten osallistumista ammattiyhdistysliikkeen eri järjestöissä. Tutkimuksessa havaittiin, että mitä korkeammalle tasolle päättävissä elimissä mentiin, sitä harvemmiksi kävivät naisten rivit. Tutkimuksen mukaan työmarkkinajärjestöt olivat kehoja esimerkkejä tasa-arvon toteuttamisessa. TVK:n liitoissa trendi oli selvä. Mitä enemmän naisia liitossa oli, sitä todennäköisemmin naiset itse johtivat toimintaa. Miesvaltaisissa liitoissa naisten osuus taas oli lähellä nollaa. TVK:n liittokokouksessa naisia oli puolet ja liittohallituksessa naisia oli vajaa kolmannes. Koko TVK:ssa naisia oli 76 prosenttia kaikista jäsenistä. Artikkelin otsikko kysyi *Emmekö saa vai emmekö halua vaikuttaa?* Artikkelin mukaan huipun tuulet eivät tuiverra naisille ammattijärjestöissäkään.¹⁶⁰

Naisten osuus TVK:n jäsenliittojen päättävissä elimissä vuonna 1978.			
Liitto	Naisten osuus		
	Jäseniä %	Liittokokouksista %	Liittohallituksista %
Toimihenkilö- ja Virkamiesjärjestöjen Keskusliitto	76,0	51,7	30,8
Ammattioppilaitosten opettajien liitto	39,8	32,4	28,6
Handels- och industriförbundet	74,3	52,7	23,1
Kunnallisyhdistysten liitto	84,5	56,8	35,7
Maa- ja metsätalouden liitto	22,8	10,0	0
Myynti- ja kaupan liitto	45,8	28,1	0
Pankkitoimihenkilöliitto	91,0	86,7	40,0
Suomen Apuhoitajaliitto	99,4	97,0	93,8
Suomen Hammaslääkäriyhdistys	99,8	100,0	100,0
Suomen Kättiläliitto	99,9	100,0	100,0
Suomen Laboratoriolääkäriyhdistys	98,1	—	75,0
Suomen Lastenlääkäriyhdistys	99,9	100,0	100,0
Suomen Liikkeen liitto	71,8	55,5	37,1
Suomen Lääkintävoimistelijaliitto	93,9	92,5	90,0
Suomen sairaanhoitajaliitto	98,7	91,7	100,0
Suomen Teollisuusliiton liitto	84,2	57,5	80,0
Vakautusväen liitto	67,4	70,3	66,7
Valtion laitosten ja Yhtiöiden Toimihenkilöliitto	83,0	73,3	42,9
Virkamiesliitto	56,0	44,7	19,0
Yleinen Toimihenkilöliitto	62,0	57,4	37,4

Kuva 10: TVK-lehti 9/1979, 4.

¹⁵⁶ "Naisen palkka saatava miehen palkan tasolle" TVK-lehti 8/1979, 3.

¹⁵⁷ Tasa-arvo tuntematon valtionhallinnossakin" TVK-lehti 8/1979, 4.

¹⁵⁸ "Luottamusmiesten koulutus tähtää tiedolliseen tasa-arvoon" TVK-lehti 8/1979, 5.

¹⁵⁹ "TVK sai uudet varapuheenjohtajat" 9/1979, 1.

¹⁶⁰ "Emmekö saa vai emmekö halua vaikuttaa?" TVK-lehti 9/1979, 4.

Joulukuussa 1979 nähtiin, että palkkaerot miesten ja naisten välillä olivat kasvaneet. Asiasta oli tehty palkkatutkimus, jossa havaittiin, että TVK:laisten naisten keskimääräinen palkka oli kuukaudessa 2765 markkaa (1516 euroa 2015 rahassa) ja miesten keskimäärin 3628 markkaa (1989 euroa 2015 rahassa). Aiempi 79 prosentin naisten palkkaosuus oli enää 76 prosenttia miesten palkoista. Artikkelissa kerrottiin, että kansakoulun käyneiden miesten ansiot nousevat 350 markkaa korkeammiksi kuin ylioppilastutkinnon suorittaneilla naisilla. Ylioppilaiden välillä naisten palkkaosuus miehiin verrattuna oli 68 prosenttia. Miehistä kolme kymmenestä tienasi yli 4000 markkaa kuukaudessa mutta naisista vain kolme sadasta.¹⁶¹

Talvella 1980 annettiin valistusta kättilön näkökulmasta, kun TVK-lehti oli käynyt haastattelemassa piakkoin 60 vuotta täyttävää Kättilöliiton puheenjohtaja Leena Valvannetta. Hän näki lasten synnyttämisessä tapahtuneen ison muutoksen. Aiemmin lapsen syntymä oli perhetapahtuma kotipiirissä mutta sittemmin äidit ja lapset ryhdyttiin erottamaan toisistaan heti synnytyksen jälkeen ja myös isät jätettiin kokonaan ulkopuolelle synnyttämisestä. Artikkelin nosti asian esille moraalisenä ongelmana, kun sen mukaan:

”Nyt vasta vähitellen on alettu nähdä, mitä tämä on vaikuttanut lapsen kehitykseen. Vaikutukset heijastuvat levottomassa nykynuorisossa ja irrallisissa ihmissuhteissa.”

Sittemmin kerrottiin kuitenkin ryhdytyn parsimaan menneitä erehdyksiä ja sen mukaisesti isätkin pääsivät nyt mukaan synnytykseen lähes kaikkialla. Lasten vierihoidon kerrottiin myös yleistyneen. Artikkelissa todettiin, että sillä oli merkitystä, antoivatko kättilöt äidille ja lapselle sekä isälle ja lapselle tilaisuuden välittömiin kontakteihin. Tämä oli tärkeää artikkelin mukaan siksi, että väärällä suhtautumisella saattoi olla pitkälliset seuraukset Valvanteen mukaan.¹⁶²

TVK-lehti esitteli helmikuussa 1980 TANE:n palkkatutkimusta, josta selvisi, että naisten määrä putosi radikaalisti palkan ylittäessä 3200 markkaa kuukaudessa (1572 euroa 2015 rahassa). Tästä eteenpäin valtion virat olivat miesten miehittämiä aina 8000 markkaan saakka (3931 euroa 2015 rahassa). Artikkelissa kerrottiin, ettei koulutuksella tai palvelusvuosien määrällä ollut asiassa juuri merkitystä, sillä naisten enemmistö oli kaikilla koulutustasoilla asteikon alapäässä ja miehet yläpäässä. TANE peräsi valtiota ottamaan tasa-arvoasiat paremmin huomioon.¹⁶³ Lapista oli käyty lähetystöllä pääkaupungissa vaatimassa, että TVK pyrki siihen, että kevään neuvotteluissa otettaisiin huomioon työttömyyden lievittämiseen tähtäävät toimet.

¹⁶¹ ”TVK:n liittovaltuusto: Palkkaerot ovat kasvaneet naisten ja miesten välillä” TVK-lehti 10/1979, 3.

¹⁶² ”Lapsi ja perhe unohtuivat tekniikan pyörteissä” TVK-lehti 1/1980, 12.

¹⁶³ ”Nainen ei etene uralla ja palkka on keho” TVK-lehti 2/1980, 4.

*"Sopimuksia solmittaessa ei saa Lapin naisten mielestä unohtaa matalapalkkaisia, naisvaltaisia aloja. Yhdenvertainen kohtelu ei ole vielä lähestulkoonkaan toteutunut työelämässä."*¹⁶⁴

Keväällä 1980 matalapalkka-aloilla oli STL:n lakko, josta siihen osallistuneet sanoivat heidän "taistelevan lävitse" TVK:n naispalkkaratkaisua. Lakossa olleen Liisa Helinin mukaan työnantaja olisi halunnut pitää sopimusten mukaiset ohjepalkat mahdollisimman alhaisina, jotta suurin osa rahoista voitaisiin jakaa kannustuspalkkana eli ns. parstäkerttoimen mukaan. Työnantajan kerrottiin haluavan käyttää pätevyysluokitusta, jossa yhtenä kriteerinä kerrottiin olevan joustavuus työaikojen soveltamisessa. Tämä sai Helinin kysymään, miten pienten lasten äidit joustavat työajoistaan: jättävätkö he lapset hakematta päivähoidosta? Artikkelissa siis määriteltiin yksinomaan äitien tehtäväksi hakea lapset päiväkodista.¹⁶⁵

Toukokuussa 1980 nähtiin, että odottavan naisen työsuhdeturvassa oli edelleen puutteita. Irtisanomissuojaa kierrettiin muilla perusteilla kuten esimerkiksi määräaikailla työsopimuksilla. Työntekijälle oli myös saatettu osoittaa äitiyslomalta palattuaan uusia tehtäviä ja estää näin hänen etenemisensä työssä. Artikkelissa todettiin myös suhdannevaihteluiden merkitys naisten työllistymiselle. Lamakausina kerrottiin puhuttavan siitä, miten tärkeää olisi, että äiti olisi kotona hoitamassa lastaan. Korkeasuhdanteen aikana naisia vedetään työmarkkinoille korvaavaksi työvoimaksi. Naisista kerrottiin, että heistä oli pyritty tekemään työvoimareserviä siksi, koska he synnyttivät lapset. Suoja oli olemassa mutta se ei kattanut vielä läheskään kaikkia tilanteita raskauden aikana. Äitiyspäivärahaa kerrottiin korotetun 234 arkipäivään.¹⁶⁶

Artikkeli, jossa käsiteltiin sukunimilakia, herätti intohimoja kesällä 1980. Asian esittelijä oikeusministeri Christoffer Taxell (rkp.) kertoi, että näiden voimakkaiden tunnelatausten vuoksi asiallinen keskustelu oli käynyt vaikeaksi asiassa. Jos laki olisi ollut ainoastaan hänen takanaan, hän olisi jo vienyt sen eduskuntaan, Taxell kertoi. Asiaa ei kuitenkaan kannattanut hänen mukaansa tuoda esille, ennen kuin poliittiset ryhmät olivat saaneet päätettyä kantansa. Niiden kerrottiin hajoavan myös puolueiden sisällä. Sukunimilain uudistuksen tavoitteena oli se, ettei lasta luokiteltaisi nimellä erilaiseen asemaan sen perusteella, oliko hän syntynyt avioliitossa tai sen ulkopuolella. Tavoitteena oli myös saattaa nainen tasa-arvoiseksi miehen rinnalla.¹⁶⁷ Uudistettu sukunimilaki tuli voimaan vasta 1.1.1986 alkaen.

Samassa lehdessä, jossa nimiasiaa käsiteltiin, kerrottiin myös, että naiset olivat edelleen komiteoissa harvinaisia. Yli puolessa komiteoista ei ollut yhtään naista. Ministeriöiden työryhmistä

¹⁶⁴ "Lapin naiset vaativat työtä ja tasa-arvoa" TVK-lehti 3/1980, 5.

¹⁶⁵ "Liisa Helin: Taistelemme oikeastaan naispalkkaratkaisun puolesta" TVK-lehti 4/1980, 5.

¹⁶⁶ "Odottavan naisen työsuhdeturvassa puutteita" TVK-lehti 6/1980, 1; "Odottavan naisen työsuhdeturvassa parantamisen varaa" (Raila Kangasperko) TVK-lehti 6/1980, 8.

¹⁶⁷ "Kenen taskussa on naisen nimi oikeusministeri Taxell?" (Sirkka Tilus) TVK-lehti 6/1980, 10.

63 prosentissa ei ollut yhtään naista. Komiteoiden vajaasta 5000 jäsenestä naisia oli vain 7,5 prosenttia. Sihteereistä naisia oli 21 prosenttia komiteoissa. Valtion henkilökunnasta kerrottiin lähes puolen olevan naisia mutta silti heistä yksikään ei ollut niissä elimissä, joissa päätetään virka- ja työsuhteen ehdoista.¹⁶⁸

Naisen asemaa selvitelleen Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan osattiin syksyllä 1980 kertoa, että lähes puolet tulonsaaajista oli naisia vuonna 1976 mutta naisten tulojen osuus oli vain 37 prosenttia kokonaistuloista. Artikkelissa kerrottiin, että naisten keskimääräiset tulot olivat 58 prosenttia miesten keskimääräisistä tuloista. Erot eivät myöskään vähentyneet koulutuksen kasvaessa. Samat palkat olivat ainoastaan neljässä eri ammatissa: vanginvartijoilla, läheteillä, nuoriso-ohjaajilla ja terveystarkastajilla. Liikerytysten naisjohtajien keskipalkan kerrottiin olevan vain puolet miesten palkoista. Julkishallinnossa keskipalkka oli naisilla noin 58-60 prosenttia miehen palkasta. Ongelmana kerrottiin myös olevan osa-aikatyön, sillä miehistä vain kolme prosenttia teki sitä mutta naisista 12 prosenttia. Naiset myös tekivät ilta-, yö-, aamu- tai vuorotyötä miehiä useammin. Alemmista toimihenkilöistä kerrottiin naisia olevan 79 prosenttia mutta työnantajista, johtajista sekä ylemmistä toimihenkilöistä naisia oli vain noin kolmannes.¹⁶⁹

Keskustapuolueen ehdokas Matti Vanhanen Espoosta oli samoihin aikoihin sitä mieltä, että:

"Mahtikäskyin on vaikea toteuttaa tasa-arvoa. Parannusta saadaan aikaan lopultakin vain asenteiden tasolla. Nämä tulevat kunnallisvaalit ovat eräänä keinona vaikuttaa tasa-arvokysymyksiin."

Samassa artikkelissa haastatellun SKDL:n Aila Pekkolan mukaan tasa-arvon kannalla oli helppo olla. Hänestä tasa-arvoa oli myös sosiaalinen oikeudenmukaisuus.¹⁷⁰

TVK:n liittovaltuuston syyskokouksen linjaamissa tavoitteissa yhdeksi keskeiseksi ajettavaksi asiaksi nostettiin edelleen palkkauksellinen ja asemallinen tasa-arvo. Pääkirjoitus TVK-lehden numerossa 9 vuodelta 1980 näki, että kyse oli suhteettomasta eriarvoisuudesta, josta tuli päästä eroon. Sen sijaan lehti näki, että tilanne ei ollut juurikaan edennyt. Matalapalkka-naispalkka-asian kerrottiin tulleen jäädäkseen agendalle aina siihen asti, kunnes se olisi saatu kuntoon. Siihen nähtiin vaadittavan aikaa, kärsivällisyyttä sekä muidenkin järjestöjen tukea.¹⁷¹ Naispalkkaratkaisua pidettiin juuri tuolloin erittäin tarpeellisena, sillä palkoista kerrottiin hävinneen ostovoima.¹⁷²

Osa-aikatyö tyrmättiin TVK-lehdessä loppuvuodesta 1980. Osa-aikatyön kerrottiin merkitsevän osapalkkaa, minkä vuoksi sitä ei pidetty todellisena vaihtoehtona kovinkaan monelle. Ay-liike

¹⁶⁸ "Nainen komiteassa yhä harvinainen" TVK-lehti 6/1980, 11.

¹⁶⁹ "Tilastoitu nainen korkeasti koulutettu matalasti palkattu" TVK-lehti 8/1980, 5.

¹⁷⁰ "Kunnallisvaaliehdokkaat työstä ja tasa-arvosta" TVK-lehti 8/1980, 11.

¹⁷¹ "Suhteeton eriarvoisuus" TVK-lehti 9/1980, 2.

¹⁷² "Naispalkkaratkaisu tarpeen - Palkasta hävinnyt ostovoima" TVK-lehti 10/1980, 6.

tuomitsi osa-aikatyön lisääntymisen, koska vaarana nähtiin olevan kahtiajakautuvat työmarkkinat. Naisille tulisi tällaisessa järjestelmässä osa-aikatyömarkkinat ja miehille kokopäivätyömarkkinat. Tasa-arvon kannalta osa-aikatyöllä siis nähtiin olevan vakavia seurauksia.¹⁷³

TVK:n liittovaltuusto hyväksyi esityksen tasa-arvosopimukseksi, joka oli tarkoitus solmia työmarkkinaosapuolten kesken loppuvuodesta 1980. Soveltuvuutta ei saanut määrittää sukupuolen mukaan. Molemmilla sukupuolilla piti olla yhtäläiset oikeudet uralla etenemiseen. Samanarvoisista tehtävistä tuli maksaa kaikille sama palkka. Keskusjärjestöjen välille tuli perustaa neuvottelukunta edistämään ja kehittämään tasa-arvoa työelämässä. Yrityksiin piti valita tasa-arvotoimikunnat, joissa olisi sekä työntekijöiden että työnantajan edustus. Vähintään puolen jäsenistä tuli olla naisia.¹⁷⁴

TANE oli julkaissut 1981 alussa uuden tutkimuksen, jossa nähtiin ammattien segregoituneisuuden säilyneen lähes kolmekymmentä vuotta, vaikka työelämän rakenne oli samaan aikaan kokenut voimakkaan murroksen. Koulutus oli parantunut, uusia ammatteja oli syntynyt ja vanhoja kuollut mutta silti mikään ei ollut muuttanut kahtiajakoa ammateissa. Tutkija Marja-Liisa Anttalaisen mukaan se ei vielä ollut epätasa-arvoista, että naiset ja miehet olivat eri ammateissa mutta se oli, että naiset olivat säännönmukaisesti huomoinen palkatuissa ammateissa. Artikkelissa kysyttiin varsin raamatulliseen sävyyn oliko jako iankaikkinen.¹⁷⁵

Kolmen tutkijan tekemässä tutkimuksessa havaittiin ihmisten ajankäyttöä koskien, että miehillä oli enemmän vapaa-aikaa kuin naisilla. Miehen ajankäyttö ei lisäksi muuttunut juurikaan eri elämänvaiheiden mukana. Naisten ajankäyttö taas riippui paljolti perhesuhteista. Mitä useampia ja nuorempia lapsia perheessä oli, sitä työllistetympiä äidit olivat. Naisten kaksoistaakka oli edelleen olemassa.¹⁷⁶ Samoihin aikoihin Euroopan yhteisön komission raporttiin pohjautuvassa artikkelissa todettiin, ettei pelkkä laki tuo tasa-arvoa.¹⁷⁷ Liittokokoukseen valmistauduttaessa nähtiin, että tasa-arvokehitys oli ollut vähäistä kuluneella liittokokouskaudella. Artikkelissa painotettiin, että tasa-arvon toteutuminen vaatii pitkäjänteistä ja suunnitelmallista toimintaa ja sen oli ulotuttava työpaikkatasolle asti. Myös TVK:n itsensä tulisi toimia aiempaa määrätietoisemmin tasa-arvotavoitteiden saavuttamiseksi. Olivathan palkkaerot kasvaneet, eivätkä supistuneet kuten oli tavoiteltu.¹⁷⁸ Liittokokouksessa TVK:n hallitukseen valittiin kahdeksan miestä ja neljä naista. Naisista Riitta Prusti STL:stä valittiin ensimmäiseksi

¹⁷³ "Työajan lyhentäminen edistää tasa-arvoa" TVK-lehti 10/1980, 9.

¹⁷⁴ "Tasa-arvo käytäntöön" TVK-lehti 11/1980, 9.

¹⁷⁵ "Iankaikkinen jako? Naiset ovat naisten töissä miehet miesten töissä" TVK-lehti 2/1981, 7; "Naisilla on hyvä koulutus mutta ei rahaa" TVK-lehti 2/1981, 7.

¹⁷⁶ "Miehillä vapaa-aikaa enemmän kuin naisilla" TVK-lehti 4/1981, 10.

¹⁷⁷ "Pelkkä laki ei tuo tasa-arvoa" TVK-lehti 4/1981, 12.

¹⁷⁸ "Tasa-arvoa edistämään" TVK-lehti 5/1981, 8.

varapuheenjohtajaksi.¹⁷⁹ Liittokokouksen avannut väistynyt puheenjohtaja Oso Laakso totesi, että tulopolitiikan luonne oli liukumien vuoksi muutettu tasa-arvon vastaiseksi. Tämän vuoksi TVK:n oli pitänyt hylätä edellisellä neuvottelukierroksella Pekkasen ratkaisu.¹⁸⁰

Syksyllä 1981 TVK:n Porin aluejärjestö järjesti naispalkkapäivän seminaarin, jossa oli paikalla 200 TVK:laista naista ja yksi mies keskustelemassa palkoista. Seminaarissa nähtiin, että naiset olivat edelleen samassa matalapalkkaisessa asemassa kuin 20 vuotta aiemmin. Seminaarissa kysyttiin, olivatko miehet lannistuneet, koska he olivat joukosta yhtä lukuun ottamatta poissa. Vaikka palkat olivat naisvaltaisilla aloilla nousseet 1970-luvulla, piti 1960-luvun huono kehitys huolta siitä, että palkat olivat kaupan, pankin ja vakuutuksen aloilla edelleen kehnommat kuin vuonna 1960. Vakuutusallalla kerrottiin naisten palkan olevan keskimäärin 64,5 prosenttia miesten palkoista. Teollisuudessa naisten palkat olivat keskimäärin 75,8 prosenttia miesten palkoista. Paikalla ollut yksinäinen mies Tapani Mäkinen, Suomen sairaanhoitajaliiton Satakunnan piiriyhdistyksen varapuheenjohtaja, totesi olevansa samassa palkkakuopassa naisten kanssa. Teollisuustoimihenkilö Tuula Lehtivuori spekuloi sillä, että niin kauan naiset olivat matalapalkkaisia, kunnes he kaikki menisivät lakkoon viikoksi.¹⁸¹

Naispalkkapäivän seminaarissa puhunut professori Elina Haavio-Mannila totesi, että jotta naiset voisivat saavuttaa yhteiskunnallisen tasa-arvon ja toteuttaa inhimillisiä mahdollisuuksiaan, olisi päästävä eroon paitsi työnjaon hierarkkisesta luonteesta ja koko sukupuolen mukaisesta työnjaosta. Haavio-Mannilan mukaan oli olemassa hyvin syvään juurtunut käyttäytymissäntö, etteivät miehet voi toimia samaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvien naisten alaisina. Työnjakoon liittyi myös sukupuolten toimiminen erillään ja miesten homososiaalinen bondaus, jolla he loivat keskinäistä solidaarisuutta. Artikkelissa päädyttiin toteamukseen, että:

*”Varsinkin se, että uralla etenemisen tai paremman palkan ehtona on suostuminen sukupuolisen ahdistelun kohteeksi, nöyryyttää naisia. Niin sanottu peppurahakäytäntö joillakin työpaikoilla luo eriarvoisuutta paitsi miesten ja naisten välille, myös naisten kesken.”*¹⁸²

¹⁷⁹ ”Uusi hallitus ja tilintarkastajat” TVK-lehti 6/1981, 3.

¹⁸⁰ ”Tulopolitiikan luonne tasa-arvon vastainen” TVK-lehti 6/1981, 8.

¹⁸¹ ”Naispalkkapäivä sai naiset liikkeelle - Mies oli joukosta poissa” TVK-lehti 8/1981, 8; ”Miltä maistuisi naisten lakko?” TVK-lehti 8/1981, 8.

¹⁸² ”Sukupuolten työnjaosta päästävä eroon” TVK-lehti 9/1981, 17.

Kuva 11: TVK-lehti 1/1982, 10.

Sukupuolten tasa-arvo oli jälleen esillä marraskuun puolivälissä 1981 myös Etelä-Suomen yhteistoimintapäivillä. Tilaisuudessa luodattiin tasa-arvon yhteyttä perhepolitiikkaan. Tamperelainen Raili Eteläniemi kertoi, että keskustelu antoi eväitä keskustella asiasta myös kotona päivien jälkeen. TVK:ta ei artikkelin mukaan aluejärjestötasolla otettu vakavasti. Artikkelin mukaan ”tytöt totesivat yhteen ääneen asiantilan olevan omaa syytämme”.¹⁸³ Tammikuussa 1982 juhlistettiin sitä, että lakossa olleet Vakuutusväen liiton jäsenet saivat palkankorotukset, jotka kavensivat ennätysmäisiä naisten ja miesten välisiä palkkaeroja.¹⁸⁴ Tasa-arvo oli TVK-lehdessä lähes joka numeroinen kestoaihe. Eräässä artikkelissa nähtiin esimerkiksi, että ”tasa-arvo ei tipahda työelämään itsestään”. Työpaikoilla tulikin toimia entistä määrätietoisemmin ja herätettävä tasa-arvokeskusteluja. Artikkeleihin liittyi kuva, jossa esiteltiin TVK:laisia naisia (kuva 11). Artikkelissa myös kerrottiin järjestettävän tasa-arvoseminaari ja tehtävän palkkatutkimus palkkaeroista. Kuvatekstissä todettiin, että tasa-arvon asiaa tuli nyt ajaa entistä tarmokkaammin sekä miesten että naisten toimesta.¹⁸⁵

Tasa-arvoisuuden kuitenkin todettiin etenevän hitaasti helmikuussa 1982. Kyse oli sairaalan hierarkkisuudesta, sillä johtosääntöuudistuksissa hoitohenkilöstö halusi oikeutta esittelijän tehtäviin osastonhoitajille mutta lääkärit vastustivat ajatusta. Hoitohenkilöstö totesi, että tavoite

¹⁸³ ”Etelä-Suomen yhteistoimintapäivät: Ay-väki keskusteli tasa-arvosta” (Veli-Matti Pärssinen) TVK-lehti 10/1981, 13.

¹⁸⁴ ”Työtaistelulla kavennettiin palkkaeroja” TVK-lehti 1/1982, 4.

¹⁸⁵ ”Tasa-arvon hyväksi toimittava myös jokaisella työpaikalla” (Raila Kangasperko) TVK-lehti 1/1982, 10.

oli toiminnan tehostaminen, työn mielekkyyden lisääminen, hallinnon tarkoituksenmukaisuus, joiden myötä myös potilaan hoito paranisi.¹⁸⁶

Maaliskuussa 1982 päästiin kertomaan, että naisten ja miesten välinen palkkaero oli kaventunut. Kun vuonna 1979 naisten ansiot olivat noin 76 prosenttia miesten ansioista, olivat ne vuonna 1981 noin 81 prosenttia. Naiset ansaitsivat keskimäärin 3659 markkaa (1602 euroa) ja miehet ansaitsivat 4531 markkaa keskimäärin kuukaudessa (1988 euroa). Naisten suhteellisen ansiotason nousun syyksi kerrottiin se, että pienituloisten ryhmää oli kyetty pienentämään, kun samaan aikaan suurituloisten ryhmä ei ollut kasvanut.¹⁸⁷

Toukokuussa 1982 TVK-lehti haastatteli varapuheenjohtaja Riitta Prustia. Hän näki, että TVK:lla ja ay-liikkeellä oli vielä paljon tekemistä tasa-arvon suhteen. TVK:n tuli hänen mukaansa pitää naisten tasa-arvon edistämistä olennaisena osana tavoitteitaan. Prusti aprikoi, että ay-liikkeen koko järjestötoiminta olisi rakentunut miesten ehdoilla ja siksi naisten oli niin vaikea päästä mukaan toimintaan. Lisäksi Prusti näki, että esteenä oli kaksoistehtävä, jonka mukaan naisten tuli hakea lapset päivähoitosta, tehdä päivän ostokset ja laittaa ruoka. Yleisempänä ongelmana Prusti näki vieraantuneisuuden, joka esti kaikkea toimintaa. Prusti totesi, että jos ihmiset näkivät kulutuksen lisäämisen ainoaksi elämisen tarkoitukseksi, jäi yhteiskunnallinen osallistuminen silloin vähemmälle. Hän näki passiivisuuden jäsenkunnassa olevan varoituskello, jonka ääntä tuli kuunnella. Myös vieraantuminen työstä oli uhka, jonka Prusti tunnisti. Työn tulisi olla mielekästä, jotta työntekijät voisivat tuntea olemisensa mielekkääksi.¹⁸⁸

TVK:n tasa-arvoseminaarissa Kajaanissa vaadittiin huhtikuussa 1982 tasa-arvolain säätämistä. Myös naispalkkaratkaisuja tulosopimuksissa vaadittiin. TVK:n tavoitteena kerrottiin olevan aktivoida jäsenet työpaikoilla toteuttamaan tasa-arvoa keskustelemalla siitä, miten yhteistoimintajärjestelmien tai normaalin neuvottelujärjestyksen mukainen menettely saataisiin koskemaan myös tasa-arvoasioita. Lisäksi tuli pohtia, miten työpaikoille saataisiin tasa-arvotoimikunnat, jotka käsittelevät kullakin työpaikoilla ilmenneitä epäkohtia. Seminaarissa havaittiin myös, ettei pelkkä asennekasvatus riitä, vaan aloilla, joilla enemmistö työntekijöistä oli yhtä sukupuolta, tulisi vastakkaista sukupuolta suosia erityisesti hakeutumaan alalle. Seminaari painotti myös palkkaerojen poistamista. Sukupuolittuneet työalat nähtiin pahimmaksi esteeksi palkkatasa-arvon toteutumiselle.¹⁸⁹ TVK:n puheenjohtaja Matti Kinnunen nosti tärkeimmäksi neuvottelutavoitteeksi kesällä 1982 juuri naisten palkat.¹⁹⁰

¹⁸⁶ "Tasa-arvoisuus etenee hitaasti sairaalan hierarkiassa" TVK-lehti 2/1982, 4.

¹⁸⁷ "Naisten ja miesten palkkaerot kaventuneet" TVK-lehti 3/1982, 1.

¹⁸⁸ "Ay-liike rakentunut miesten ehdoilla" 5/1982, 9.

¹⁸⁹ "Tarvitsemme tasa-arvolakia" TVK-lehti 5/1982, 10-11.

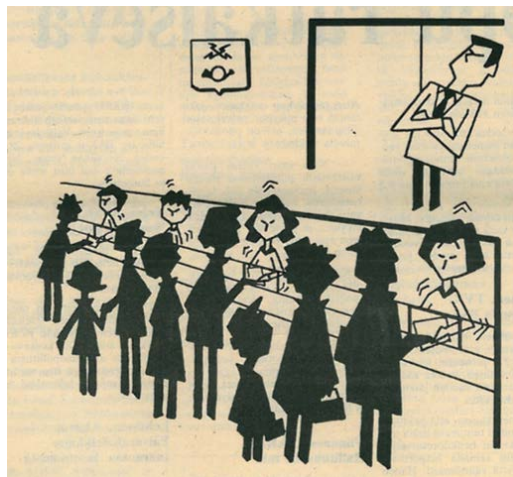
¹⁹⁰ "Puheenjohtaja Kinnunen nimesi tärkeimmät tavoitteet: Naisten palkat ja työsuhteturva" TVK-lehti 7/1982, 3.

Työsuojeluvaltuutettujen seminaarissa toukokuun lopulla 1982 Espoossa nähtiin, että työtehtävät siirtyvät mieheltä naisille ja naiselta koneelle. Automaatiota pidettiin tämän vuoksi uhkana, joka tuli ottaa hallintaan. Pääsihteeri Antti-Veikko Perheentupa totesi tähän liittyen, että:

"Me tuhoamme nuoria, ja uhraamme heitä - itse teemme yliopistoista varsinaisia uhripaikkoja."

Tärkeimmäksi voimavaraksi tuli ottaa jälleen ihminen ja tehdä koneista apulaisia eikä alistua niihin.¹⁹¹

Lokakuussa 1982 päästiin kysymään: "Eivätkö naiset halua edetä?" Kysymys nousi Postivirkamiesliiton kyselytutkimuksesta, jossa tutkittiin postivirkamiesten urakehitystä ja sukupuolten tasa-arvoa. Tutkija Kari Elkelä tiivistä tulokset toteamalla, että naiset etenivät miehiä hitaammin ja kummankin sukupuolen asenteet ylläpitävät naisten hitaampaa urakehitystä. Naisista kerrottiin etenemishaluisia olevan 44 prosenttia ja miehistä 65 prosenttia. Syiksi naisten etenemishaluttomuudelle kerrottiin olevan syvälle syöpyneet asenteet ja ennakkoluulot. Tutkimuksen mukaan sekä miehet että monet naiset pitivät esimiestehtäviä miehille sopivampina kuin naisille, joille sopivina tehtävinä pidettiin konekirjoitusta, asiakaspalvelua ja muita suoritustason tehtäviä. Elkelän mukaan tällainen asetelma vahvisti vallitsevan tilanteen asenteissa. Historia rajoitti edelleen naisten etenemistä, kun he olivat tulleet töihin myöhemmin ja aluksi pienipalkkaisiin tehtäviin, joihin miehiä ei saatu palkatuksi. Yhtenä rajoitteena Elkelä näki etenemismallien puutteen. Artikkeleihin liittyi kuva, jossa mies valvoi naisten töitä (kuva 12).¹⁹²

Kuva 12: TVK-lehti 10/1982, 4.

¹⁹¹ "Työtehtävät siirtyvät mieheltä naiselle ja naiselta koneelle" TVK-lehti 7/1982, 4-5.

¹⁹² "Eivätkö naiset halua edetä? (Kari Elkelä) TVK-lehti 10/1982, 4.

Lokakuussa 1982 TVK-lehti nosti esille tulevan tasa-arvolain eduskuntakäsittelyn. Palkkaerot todennettiin jälleen kerran sekä havaittiin, etteivät naiset vieläkaan kelvanneet tasaveroisiksi jäseniksi komiteoihin. Lisäksi nähtiin, että palkkasyrjinnästä valitettiin eniten maissa, joissa tasa-arvolaki on ollut jo voimassa, kuten Norjassa. Nähtiin myös, että tasa-arvolaki oli välttämätön mutta ei kaikkivoipa. Teemalla ”Tasa-arvo ja ay-liike” oli järjestetty seminaari, jossa vaadittiin tasa-arvolakia, joka sitoisi myös työnantajia. Heidät tuli velvoittaa edistämään tasa-arvoa aktiivisin toimin.¹⁹³ Kysyttäessä tasa-arvoministerin tehtävistä vastanneelta toiselta sisäasiainministeri Mikko Jokelalta (kesk.), milloin lakiesitys saataisiin eduskuntakäsittelyyn, tämä vastasi, että nopeimman realistisen aikataulun mukaisesti joulukuussa 1982.¹⁹⁴ Aivan näin pian asia ei kuitenkaan tapahtunut, vaan tasa-arvolaki saatiin säädettyä voimaan elokuussa 1986. Jo tammikuussa 1983 tiedettiin TVK-lehdessä kertoa, että tasa-arvolaki oli eduskunnassa ”jumissa”.¹⁹⁵ TVK kiirehtikin ja paheksui, ettei lakiesitystä ollut saatu tuotua eduskuntaan helmikuussa 1983.¹⁹⁶ TVK kiirehti jälleen tasa-arvolakia keväällä 1984.¹⁹⁷

Tutkija Marja-Liisa Anttalaisen mukaan tasa-arvo oli työelämässä kuitenkin edelleen vain illuusio marraskuussa 1982. Hänen mukaansa tosiasia oli, että työmarkkinat olivat jakautuneet edelleen kahtia. Hän totesi. että:

”Miehet luovat lait, maalliset ja taivaalliset, valvovat, vartioivat, että niitä noudatetaan, pitävät hallussaan sekä yksityisen että julkisen sektorin talouden rahapussin nyörejä ja vastaavat tavaratuotannosta. Naisten osalle taas ovat jääneet erilaiset huoltohommat.”

Anttalaisen mukaan työelämän tasa-arvo voisi toteutua, jos sukupuolen mukaan jakaantuneita työtehtäviä tasoitettaisiin kuten myös sukupuolittunutta koulutusta. Osa-aikatyön vähentäminen tasoittaisi myöskin työmarkkinoilla vallinnutta epätasa-arvoa.¹⁹⁸

Kesällä 1983 nähtiin, että naiset olivat ryhtyneet kapinaan. Terveysten- ja sosiaalihuoltoalan lakko oli päättynyt tuloksekkaasti. Pääkirjoituksessa toivottiin, että työnantajapuoli tajuaisi vihdoin kokonaisuudessaan, että ”loputtomiin ei naisten syrjintä työmarkkinoilla onnistu”. Edessä nähtiin

¹⁹³ ”Mies ja nainen saavat eri palkan samoistakin tehtävistä” TVK-lehti 11/1982, 7; ”Nainen ei kelpaa komiteaan vieläkaan” TVK-lehti 11/1982, 7; ”Kohti tasa-arvoa jo tällä kierroksella” TVK-lehti 11/1982, 8; ”Palkkasyrjinnästä valitetaan eniten” TVK-lehti 11/1982, 8.

¹⁹⁴ ”Tasa-arvoministeri optimistinen” TVK-lehti 11/1982, 9.

¹⁹⁵ ”Tasa-arvolaki jumissa” TVK-lehti 1/1983, 3.

¹⁹⁶ TVK kiirehtii tasa-arvolakia” 2/1983, 3.

¹⁹⁷ ”TVK kiirehtii tasa-arvolakia” TVK-lehti 3/1984, 10.

¹⁹⁸ ”Hänellä on hyvä palkka naiseksi” (EHJ) TVK-lehti 12/1982, 10.

olevan ”kapinan”, jos tilannetta ei neuvotteluin voitaisi korjata. Kevään lakkoa pidettiin asiassa varoittavana esimerkkinä.¹⁹⁹

Suomen Liikeväen liiton hallituksen jäsen Matti Leporanta näki syyskuussa 1983, että miesten ja naisten keskinäiset edut saattoivat joskus olla ristiriidassa. Tämän vuoksi:

*”Kaavamainen tasa-arvo, joka määrää esimerkiksi molemmat kotona tekemään täsmälleen yhtä paljon kutakin työtä, on useimmiten ymmärtämättömyyttä ja väkivaltaa. Osapuolet pakotetaan itselleen sopimattomaan elämään.”*²⁰⁰

Pilakuvassa, joka liittyi TVK:laiseen mieheen, kuvattiin nainen ojentamassa puheenjohtajan nuijaa miehelle (kuva 13). Katsomossa naisyleisö seurasi liikuttuneena tapahtumaa. Tilanne ironisoi sitä, että miehet johtivat edelleen useimmiten liittoja naisvaltaisessa TVK:ssakin.²⁰¹

Kuva 13: TVK-lehti 10/1983, 5.

Samaan aikaan TVK julisti, että tasa-arvolaki tuli säätää pikaisesti. Raila Kangasperko kirjoitti asiasta TVK-lehteen ja totesi, että ehdotus laiksi oli selkeä ja vastasi pääosin TVK:n periaatteita asiassa. Kahdeksasta eriävästä mielipiteestä Kangasperko oli sitä mieltä, että ne voisi käsitellä lakia valmistelevalta viranomaiselta voimin. Hän itse kritisoi tapaa, jolla syrjintä oli ehdotuksessa määritelty siten, että vertailu oli tehtävä nais- ja miestyöntekijän välillä eikä ollenkaan esimerkiksi naisten kesken. Naisia vertailtaessa kuitenkin kiinnitettiin huomiota siihen, oliko heillä lapsia ja

¹⁹⁹ ”Naisten kapina” TVK 7/1983, 2.

²⁰⁰ ”Ei palkkaa sukupuolen perusteella” TVK-lehti 10/1983, 7.

²⁰¹ ”Miehet ovat johdossa” TVK-lehti 10/1983, 5; ”Tällainen olet TVK:lainen mies” TVK-lehti 10/1983, 5.

millainen ulkonäkö heillä oli. Näitä Kangasperko piti syrjinnän muotoina, jotka tulisi saattaa lain soveltamisen piiriin.²⁰²

Työministeri Urpo Leppänen (SMP) ehdotti syksyllä 1983, että naiset jäisivät työmarkkinoilta kotiin. STL:n puheenjohtaja ja TVK:n ensimmäinen varapuheenjohtaja Riitta Prusti vastasi kipakasti Leppäselle:

"Leppänen peräänkuulutti uusia, ennakkoluulottomia ideoita, mutta naisten kotiinvetäminen ei ole uusi eikä ennakkoluuloton vaan vanha, konservatiivinen vaatimus."

Prustin mukaan ei ollut enää 1980-luvulla varaa olettaa, että teollisuus ja palvelut toimisivat ilman naisten panosta. Hänen mukaansa oikeus työhön kuului jokaiselle suomalaiselle sukupuolesta riippumatta.²⁰³

Tilastokeskuksen julkaisu *Naisten asema* ilmestyi 1984 toisen kerran. Siitä selvisi, että naisten tulot olivat 40 prosenttia miehiä pienemmät. Naiset myös tekivät pidempää päivää. Töissä naisista oli 48 prosenttia. TVK:n jäsenistä naisia oli 81 prosenttia, valtuuston jäsenistä naisia oli 56 prosenttia ja hallituksen jäsenistä 31 prosenttia. Johtajat olivat edelleen pääsääntöisesti miehiä. Naisten työttömyys läheni miesten vastaavia tilastoja.²⁰⁴

Ruotsin kerrottiin olevan maailman ykkönen palkkahaitarin pienuudessa tammikuussa 1985. Suomen edellä oli vielä useita maita, sillä Suomessa naisten palkat olivat 76,3 prosenttia miesten palkoista.²⁰⁵ Helmikuussa 1985 palattiin yhteen ikuisuusaiheeksi nousseeseen asiaan, kun TVK-lehdessä vaadittiin tasa-arvolakia pikaisesti säädettäväksi. Tasa-arvon puute työelämässä näkyi lehden mukaan "selvinä seteleinä". Muuten lakiesitystä, jota oli muokattu, pidettiin Raila Kangasperkon mukaan neutraalina kaikille osapuolille. Työnantajien johtaja Lasse Laatonen STK:sta kuitenkin piti lakiesitystä harhaisena. Hänen mukaansa Suomessa ei ollut sellaista naisten syrjintää, jota varten tarvittaisiin lainsäädäntöä. STK:n kannan mukaan laki voisi voimaan tullessaan haitata myönteistä tasa-arvokehitystä.²⁰⁶ Kantojen eroavaisuus kertoo jännitteisyydestä, jota asiaan liittyi. Konfliktina asiaa oli vaikea saada eteenpäin.

TVK:n ja SAK:n yhteinen naisten vuosikymmenen seminaari 1985 julkisti 10 teesiä seuraavalle vuosikymmenelle. Teeseissä vaadittiin, että molemmilla sukupuolilla tuli olla mahdollisuus osallistua työelämään. Vastuu lapsista piti jakaa molempien osapuolien kesken. Sukupuolittunut koulutus rakenne tuli purkaa. Työaikaa tuli lyhentää. Uuden teknologian käyttöönoton ehdoista tuli saada sopimus työpaikoilla. Naisilla tuli olla oikeus kokoaikatyöhön. Yksityisen sijaan tuli kehittää

²⁰² "Tasa-arvolaki säädettävä pikaisesti" TVK-lehti 10/1983, 7.

²⁰³ "Ilman naisten työtä emme pärjää" TVK-lehti 12/1983, 4.

²⁰⁴ "Tasa-arvon puute palkoissa pahin" TVK-lehti 4/1984, 13.

²⁰⁵ "Ruotsissa pienin palkkahaitari" TVK 1/1985, 10.

²⁰⁶ "Tasa-arvolaki pikaisesti" 3/1985, 1; "Tasa-arvolakiesitys on neutraali" TVK-lehti 3/1985, 5..

julkisia palveluita. Työnarvostusperiaatteita tuli muuttaa siten, että se näkyi naisten palkkauksessa. Naisten osuuden ay-päätöksenteossa tuli vastata heidän osuuttaan jäsenistöstä. Tasa-arvon tuli olla kaikille yhteinen. Rauha oli kaiken kehityksen edellytys. Teeseistä puhuttaessa myös naistutkimuksen levinneisyys nostettiin esille todettaessa, miten:

*”Naistutkimuksen lisääntyminen on ollut ennennäkemätöntä. Se on ollut suorastaan orgaanista kasvua, kuin levän leviämistä.”*²⁰⁷

Nähtiin, etteivät lohdutuspalkinnot enää riittäneet.²⁰⁸ Eräs pitkäaikainen tavoite kuitenkin toteutui, kun uusi sukunimilaki tuli voimaan 1.1.1986.²⁰⁹

Kirjoitussarjassa *Naisia huipulta* haastateltiin Suomen Akatemian tutkimusjohtaja Elisabeth Helanderia syyskuussa 1985. Artikkelissa kerrottiin, että professoreista naisia oli kuusi prosenttia mutta tulossa olisi monia naisia lisää professoreiksi. Naistutkijoiden määrän kerrottiin lisääntyneen. Muuten artikkelissa ei ollut mitään sukupuolittaisesti erityistä, vaan siinä puhuttiin ihmisistä yleisellä tasolla ottamatta huomioon nais erityisyyttä. Artikkelissa ei myöskään puututtu mihinkään tutkimuksen nais erityisiin ongelmiin.²¹⁰ Keväällä 1986 kerrottiin tilanteesta Espoossa. Sinne oli valittu Suomen ainoa kokopäivätoiminen tasa-arvosihtööri Lea Rantanen. Tilanne oli silti samanlainen kuin muissa kunnissa. Miehet toimivat johtotehtävissä ja naiset yleensä avustavissa tehtävissä. Tavoitteeksi Rantanen kertoi saman palkan samanarvoisesta toimesta. Rantasen mielestä naisilta puuttui itseluottamusta. Tämä johtui Rantasen mukaan kasvatuksesta, jossa tyttöjä koulittiin vaatimattomuuteen ja nöyryyteen. Rantanen totesi kuitenkin itse myös:

”Luulen, että nainen itse alitajuisesti ’antaa latua’ miehille”

Rantanen näki, että puuttuvan itseluottamuksen vuoksi naiset myös mieluummin kuuntelivat kuin puhuivat itse.²¹¹

Syyskuussa 1986 päästiin kertomaan tasa-arvolain tulevan voimaan vuoden 1987 alusta tasavallan presidentin vahvistettua lain elokuussa 1986. Lain tarkoituksena todettiin olevan estää sukupuoleen perustuva syrjintä, naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen sekä naisten aseman parantaminen työelämässä. Lakia valvomaan tultaisiin asettamaan tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta.²¹²

²⁰⁷ ”Tasa-arvoa ei ole saavutettu naisten vuosikymmenenellä - Meiltä puuttuu strategia” TVK-lehti 6/1985, 6.

²⁰⁸ ”Lohdutuspalkinnot eivät enää riitä” TVK-lehti 6/1985, 1.

²⁰⁹ ”Uusi sukunimilaki voimaan 1.1.1986” 9/1985, 3.

²¹⁰ ”Tieteen huipulla harvoja naisia” TVK-lehti 11/1985, 5.

²¹¹ ”Tasa-arvoasiain sihtööri Lea Rantanen: Tasa-arvotyö ei lopu koskaan” TVK-lehti 3/1986, 5.

²¹² ”Tasa-arvolaki voimaan ensi vuoden alusta” TVK-lehti 10/1986, 3.

Johtopäätelmät: TVK:n naiset pysäytyskuvassa

Ajanjakso 1976-1986 oli eräänlaista pysähtyneisyyden aikaa TVK:n tasa-arvotyön saralla, jos sitä ajatellaan sellaisten asioiden kautta, jotka olisivat juuri tuolloin olleet toteutumassa. Monta lakiuudistusta oli toteutettu 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa mutta seuraava suuri lainsäädännön säätämisvaihe oli vasta tässä käsillä olevan ajanjakson lopussa. Kaksi keskeistä hanketta ajanjaksolla, joissa TVK:kin oli vahvana toimijana mukana, olivat uusi sukunimilaki ja tasa-arvolaki. Molemmat lait säädettiin voimaan juuri tutkimusajanjakson lopussa.

Jotakin kuitenkin muuttui puhetavoissa. Vielä tutkimusajanjakson alussa nainen saatettiin esittää paheellisena tupakkaa polttavana hahmona tai taloon tullutta naistyöntekijää saatettiin julkisesti artikkelissa tytötellä. Tällaista ei ollut havaittavissa enää tutkimusajanjakson lopulla.

Palkkaeroja pidettiin agendalla lähes koko ajan kuten yleistä tasa-arvoasiasa. Palkkaerojen kaventuminen havaittiin mutta niiden lopulliseen poistamiseen ei päästy, sillä ehdotetut naispalkkaratkaisut tyrmättiin useaan kertaan tupo-neuvotteluiden pöydissä.

STTK:n naiskuva 1976-1986

Ensimmäinen naisia ay-toiminnassa kuvaava artikkeli ilmestyi STTK-lehdessä syksyllä 1977. Siinä haastateltiin ay-toiminnassa mukana olevaa laborantti Ulla Jyräntä Turusta. Hänen mukaansa naiset olivat vielä arkoja lähtemään toimintaan mukaan. Hänen mukaansa:

"Sitkeästi tuntuu yhä elävän vanha käsitys siitä, että miehet tietävät enemmän ja osaavat hoitaa asiat paremmin. Ei uskalleta luottaa omiin kykyihin. Naisten tulisi ottaa itseään niskasta kiinni ja lähteä rohkeasti mukaan toimintaan."

Jyräntä painotti miesten roolia naisten osallistumisessa. Kotitöiden jakaminen antoi naisille mahdollisuuden osallistua ay-toimintaan. Miesten tulisi Jyrännin mukaan rohkaista naisia osallistumaan.²¹³

STTK:n puheenjohtaja Jorma Reini kirjoitti pääkirjoituksessaan keväällä 1979 tasa-arvosta työelämässä. Käsitteen sisältö oli kuitenkin eri asia kuin sukupuolten välinen tasa-arvo. Reinin mukaan tasa-arvo liittyi lakiin yhteistoiminnasta yrityksissä. Kyse oli siis työntekijöiden ja työnantajan välisestä tasa-arvosta.²¹⁴ Naisen asemaan puututtiin kahden kirja-arvion kautta seuraavan kerran alkuvuodesta 1980. Nimimerkki P. S. arvioi Mirja Rutasen toimittaman *Naisia* kirjan sekä Riitta Auvisen *Naisena ja tiedenäisena* kirjan. P. S. piti Rutasen toimittamaa kirjaa

²¹³ "Naisten asema ay-liikkeessä" (Heli Venho) Sttk-lehti 9/1977, 6.

²¹⁴ "Tasa-arvo työelämässä" (Jorma Reini) Sttk-lehti 3/1979, 2.

”pääosin valitusvirsinä”, eikä mitään uutta tai neuvoa-antavaa teksteistä löytynyt P. S:n mukaan. Auvisen kirja saa myönteisemmän palautteen. P. S. nosti esille ajatuksen siitä, että naisten itsensä oli määriteltävä itsensä vapaaksi. P. S. kysyi miksi naisten pitäisi eteenpäin päästäkseen toimia miesten ehdoilla ja oppia miesten maailman käyttäytymismallit? P. S. kysyi eikö naisten pitäisi jo lopettaa puhuminen miesten maailmasta ja ehdoista. P. S:n mukaan eriarvoisuus oli työelämässä vähenemässä ja oltiin etsimässä keinoja palkkauksen parantamiseksi. P. S. toivoi kirjan lukijoiksi erityisesti miehiä, jotta sillä voitaisiin vaikuttaa miesten asenteisiin. Kuten kirjoittajakin, P. S. totesi lopuksi, että muutoksen oli lähdettävä miehistä.²¹⁵

Sukupuolten välinen tasa-arvo tuotiin esille kesällä 1980. Silloin nähtiin STTK-lehden pääkirjoituksessa, että ”tasa-arvo on kaukainen kangastus”. Artikkelissa kerrottiin, että ay-liike oli johdonmukaisesti painottanut sukupuolten välisen tasa-arvon välttämättömyyttä, jotta oikeudenmukaisuus työmarkkinoilla voisi toteutua. Kehityksen kuitenkin todettiin olevan valitettavan hidasta. Siksi työtä tuli tehdä myös ay-liikkeen sisällä. Liian usein tilanne oli se, että elimiin valittiin yksi nainen, jonka jälkeen saatettiin ajatella, että tasa-arvo on toteutunut. Naisten työelämään osallistuminen nostettiin esille tasa-arvoa toteuttavana asiana ja perusehtona. Mutta liian usein suhdanteet edelleen vaikuttavat naisten työhön osallistumiseen artikkelin mukaan. Naisia oli jopa syyllistetty työhön osallistumisesta ja vaadittu heidän palaavan kotiin, tiedettiin artikkelissa kertoa. Miesten tulisi korottaa äänensä vanhempainloman suhteen. ”Vanhat roolikuvat on murrettava”, todettiin. Pääkirjoitus näki, ettei oikeudenmukainen nais- ja miesnäkökulma tule itsestään ilman ponnisteluja. Se tulisi tapahtumaan ainoastaan tietoisella työskentelyllä mielipiteiden ja asenteiden muuttamiseksi hyväksymään nainen miehen rinnalle samanarvoisena.²¹⁶

Naisteknisten nähtiin olevan palkkakuopassa syksyllä 1981, kun STTK-lehdessä julkistettiin STTK:n järjestötutkimus. Samassa artikkelissa havaittiin laboranttien työn segregatio naisvaltaisena alana. Laboratorioteknisissä tehtävissä oli naisia 62 prosenttia. Myyntitehtävissä ja työnohjootehtävissä miehiä oli 96 prosenttia. Naisten todettiin kuitenkin olevan koulutetumpia kuin miesten. Ammatillisessa koulutuksessa naiset olivat vähemmän koulutettuja kuin miehet. Ansiotason erot liikkuvat 73-76 prosentin välillä miesten hyväksi. Urakehitys oli lisäksi naisilla heikompaa kuin miehillä, joten palkkaerot kasvoivat työuran jatkuessa pidempään. Artikkelissa havaittiin myös asioiden kasaantuminen: naisvaltaisissa tehtävälohkoissa palkkaus oli keskimääräistä alhaisempaa, työ epäitsenäistä ja mahdollisuudet päästä eteenpäin huonommat kuin muissa tehtävissä.²¹⁷ Joulukuussa 1981 kerrottiin STTK:n paneutuvan tulevalla neuvottelukierroksella erityisesti samapalkkaisuuteen. Tavoitteena oli tasa-arvoisuus miesten ja naisten palkkauksessa työmarkkinoilla. Naispalkkakysymyksen kerrottiin hiertävän erityisesti

²¹⁵ ”Naisen asema” (P. S.) Sttk-lehti 1/1980, 3.

²¹⁶ ”Tasa-arvo on kaukainen kangastus” Sttk-lehti 6/1980, 4.

²¹⁷ ”Naistekniset palkkakuopassa” Sttk-lehti 8/1981, 4.

vaatetus-, meijeri-, elintarvike- ja tekstiiliteollisuuden piirissä. Automaation ja uuden teknologian myötä palkkatason alhaisuus ei ollut enää kestävä peruste edellä mainituilla aloilla, vaan niiden palkkoja tuli nostaa.²¹⁸

Samassa joulukuun STTK-lehdessä kerrottiin miehen kriisistä. Kyse oli kansainvälisestä konferenssista Kanadassa. Ongelma kosketi lehden mukaan maita, joissa yhteiskunnallinen ja taloudellinen kehitys oli ollut nopeinta. Artikkelissa nähtiin, ettei mies voisi enää toimia lännen miehen malliin hyökkäävänä ja ulospäin suuntautuvana tai toimivana. Kovimman kolauksen oli lehden mukaan kokenut käsitys miehestä perheen elättäjänä. Työttömyyden kerrottiin tuntuvan miehestä kaksinkertaiselta onnettomuudelta. Työn mukana menetettiin koko elämän tarkoitus ja mies koki itsensä tarpeettomaksi myös perhepiirissä. Artikkelissa kysyttiin tarvittaisiinko Suomessa miesten vapautusliikettä. Uudenlaisena miehenä oli esille nousemassa uusi pehmeämpi mies, joka otti vastuuta lastenhoidosta, mutta joka toteutti itseään lasten kautta:

*”Suomessa uusi mies on syntynyt ilman joukkoliikkeiden apua. Hänet näkee työntämässä lastenvaunuja tai osallistumassa perhevalmennuskursseille ja synnytystapahtumaan. Hän hoitaa lasta siinä missä äitikin ja jopa imettää tätä - tuttipullon avulla. Hän on myös mukana kaikkialla siellä, missä lapset ja perhe häntä tarvitsevat. Ei pelkästään ansaitsijana, vaan isänä ja miehenä. (- -) Lapsensa kanssa leikkivä mies uskaltaa päästää itsessään valloilleen ne hellät ja rakastavat ominaisuudet, jotka miesten oli ennen tukahdutettava. Lasten avulla mies vapautuu.”*²¹⁹

Kuva 14: STTK-lehti 3/1982, 2

Naisten alitajuinen paikka osoitettiin Upin pilakuvassa talvella 1982 (kuva 14), jossa verkkosukkahousuinen sairaanhoitajanainen istui Jorma Reinin näköisen miehen sylissä konttorissa. Kuvateksti kertoi, että teknisten järjestö imi riveihinsä terveydenhoitajia. Syntisyydestä kuvassa kertoo se, että polvella istuva nainen pelästyy oven koputusta ja toteaa

²¹⁸ ”Palkkauksellinen tasa-arvo” (Matti Hynynen) Sttk-lehti 10/1981, 2.

²¹⁹ ”Miehen kriisi” (Seppo Kaisla) Sttk-lehti 10/1981, 14-15.

Reininnäköiselle miehelle: ”Hui! Joku tulee!” Tähän Reininnäköinen mies kuitenkin vastaa: ”Älä säikäy! Se on vain verokarhu. Sekin kuuli, että meillä on mukavaa.” Synti oli johtajan siunaamaa.²²⁰

Asiallisempaa linjaa edusti STTK-lehdessä kesällä 1982 ilmestynyt artikkeli, jossa nostettiin esille sukupuolten välinen tasa-arvo. Artikkelissa todettiin jälleen sukupuolten välinen palkkauksellinen epätasa-arvo ja vaadittiin sen poistamista. Mainittiin myös naisten vaikeampi eteneminen päättäjien paikoille, vaikka havaittiin, että naisten osuus työmarkkinoilla oli lukumääräisesti kasvanut viimeisten 30 vuoden aikana. Artikkelin mukaan tarvittiin työn uudelleenjako, jotta segregatio saataisiin purettua. Positiivisena asiana mainittiin työpaikoilla vallitseva eroottinen rauha. Aiheesta kirjoittanut apulaisprofessori Elina Haavio-Mannilaa lainattiin, kun todettiin, että sukupuolten välinen ero oli tunnustettava. Miesten ja naisten välisiä eroja ei enää yritetty unohtaa vaikka välillä yritettiin häivyttää tietoisuus sukupuolesta, Haavio-Mannila muistutti. Mutta mahtoiko artikkelin nimi ”Matkalla sukupuolten väliseen tasa-arvoon” ilmentää voimattomuutta ison ongelman edessä vai voimaantumista.²²¹

Tellervo Karvosen artikkelissa ”Suomalainen mies” eriteltiin mieheyden ja naiseuden tilaa Suomessa kesällä 1983. Kirjoittajan mukaan naiset tekivät kotitöistä 70 prosenttia ja miehet turhautuivat, koska jäivät turhapuro-syndrooman mukaisesti sohville istumaan. Naiset olivat saaneet kirjoittajan mukaan lisää oikeuksia vuosisatojen kuluessa. Muutos tasa-arvoisempaan perheeseen oli tapahtumassa Karvosen mukaan, mutta sen toteutumiseksi tarvittiin molemmat sukupuolet. Karvonen kysyi lopuksi mitä suomalainen mies pelkää ja vastasi tähän ensin, että tasa-arvoista naista, esittäen sitten jatkokysymyksen miksi.²²²

Sama kirjoittaja referoi Åbo Akademin ja STTK:n tasa-arvovaliokunnan yhteistä tutkimusta syksyllä 1983, jonka oli suorittanut Sonja Kurten-Vartio. Tutkimuksen mukaan naisia oli STTK:ssa 13 prosenttia. Teknisten alojen naiset halusivat lisää jatkokoulutusmahdollisuuksia, koska ne parantaisivat palkkausta ja vähentäisivät naisten epävarmuutta omasta pärjäämisestä miehisellä alalla. Naisia oli kuitenkin vaikea aktivoida mukaan ay-toimintaan ja koulutus nähtiin ratkaisuksi tähänkin, sillä sen oli havaittu aktivoivan myös järjestäytymiseen ja osanottoon ay-toiminnassa.²²³

Talvella 1984 kerrottiin juuri julkaistusta *Naiset ja työ* tutkimuksesta. Sen mukaan lapsille suunnattu asennekasvatus tuotti sukupuolittuneita aikuisia. Tästä tuli päästä eroon. Tutkimuksen mukaan lähes puolet työvoimasta oli naisia Suomessa vuonna 1980. Naisvaltaiset alat olivat kuitenkin ammattihierarkiassa alimpana ja heikoimmin palkattuina. Naisia oli myös harvemmin esimiesasemassa. Naiset myös kohtasivat tutkimuksen mukaan sukupuolista häirintää

²²⁰ ”Teknisten järjestö imee riveihinsä terveydenhoitajia” (Upi) Sttk-lehti 3/1982, 2.

²²¹ ”Matkalla sukupuolten väliseen tasa-arvoon” (Riitta Pihlajamäki) Sttk-lehti 6/1982, 16.

²²² ”Suomalainen mies” (Tellervo Karvonen) Sttk-lehti 6/1983, 18.

²²³ ”Naisteknisten asemassa parantamisen varaa” (Tellervo Karvonen) Sttk-lehti 8/1983, 7.

työelämässä. Artikkeliki päättyi toivomukseen järkevöitymisestä sekä miesten että naisten kohdalla.²²⁴

Vuoden lopulla 1984 esiteltiin jälleen tasa-arvoasiasa kirja-arvostelussa. Kohteena olevassa kirjassa selviteltiin perheen, työn ja tunteiden suhdetta. Sen mukaan naiset mielsivät työn eri tavoin kuin miehet. Naiset korostivat kirjan mukaan inhimillisyyttä eli työ-yhteisön ihmissuhteita ja viihtyvyyttä. Silti talonpoikainen ahkeruuden hyve vaikutti edelleen vanhimmissa sukupolvissa. Naiset olivat työn ohella äitejä kunnia-asianaan. Talonpoikainen ahkeruusajattelu oli murtumassa nuorimmissa sukupolvissa ja perheen sekä työn välille oli syntymässä kuilu. Työtä saattoi ajatella myös henkilökohtaisena kouluttautumisprojektina.²²⁵

Kesällä 1986 kerrottiin tulokset Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliiton kirjoituskilpailusta. Toisen palkinnon sai laskentatoimen lehtori Aila Virtanen Äänekoskelta. Hän kuvasi kirjoituksessaan muun muassa naiseuden paineita miehissä maailmassa ja työelämässä, jossa mies saattoi kulkea herrana ja naisen kuului alistua herran tahtoon.²²⁶

Akavan naiskuvat 1976-1986

Artikkelissa *Tuloerot tasoittuneet* verrattiin palkkoja eri ammattien välillä Akava-lehdessä, mutta vertailu ei tapahtunut sukupuolierityisesti keväällä 1977. Artikkelissa oltiin lähinnä huolissaan yksinomaan pelkästään siitä, että tuloerot olivat kaventuneet työntekijöiden ja toimihenkilöiden välillä. Miesten ja naisten tuloeroja ei artikkelissa käsitelty.²²⁷ Akavan hallituksessa kerrottiin alkuvuodesta 1980 olevan kaksi naista 20 jäsenestä.²²⁸

Naisten ja miesten tuloeroja käsiteltiin vasta syksyllä 1981, kun mainittiin, että akavalaiset alipalkatut ryhmät olivat naisvaltaisia. Samalla spekuloitiin, että ajatellaanko jossain, ettei tällaisten naisvaltaisten alojen palkkauksella ole niin väliä.²²⁹ Samassa lehdessä mainitaan eri ammattiryhmät, jotka olivat Akavassa tuolloin alipalkattuja. Näitä ryhmiä olivat lastentarhanopettajat, sosiaalityöntekijät, farmaseutit ja proviisorit sekä kirjastonhoitajat. Ryhmät vaativat "väärän palkkatasonsa korjaamista". He totesivat tehtäviin ja vastuuseen nähden vallitsevan "väärän palkkatason". Kuitenkaan artikkelissa ei mainita mitenkään, että edellä mainitut alat olisivat naisvaltaisia. Joko asiaan ei kiinnitetty huomiota tai sitten se oli niin

²²⁴ "Feministiäidit ja pehmoisät" (Tellervo Karvonen) Sttk-lehti 3/1984, 19.

²²⁵ "Onko nainen kaikkivoipa? Työtä ja työtä ja perhe ja vielä tunteetkin" (Riitta Kärki) Sttk-lehti 11/1984, 10-11.

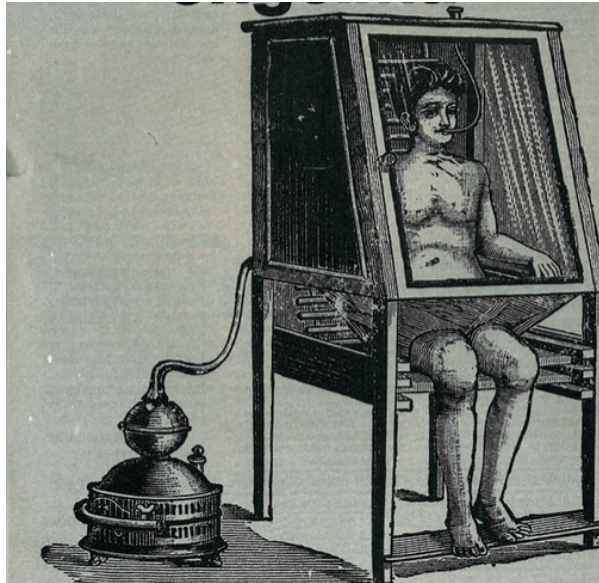
²²⁶ "Naisen asema nyky-yhteiskunnassa" (Aila Virtanen) Sttk-lehti 6/1986, 19.

²²⁷ "Tuloerot tasoittuneet" Akava 5/1977, 12-13.

²²⁸ "Akavan hallitus vuosille 1980-81" Akava 1/1980, 12-13.

²²⁹ "Akavalaiset alipalkatut" Akava 8/1981, 5.

itsestäänselvyys, ettei sitä tarvinnut mainita. Ottaen huomioon vähäisen kirjoittelun naisista ja naiseuden erityisongelmista Akavan kentällä lienee syytä kääntyä ensimmäisen vaihtoehdon puolelle.²³⁰

Kuva 15: Akava 1/1980, 22.

Akava lehdessä olleessa psyykkistä työsuojelua koskevassa artikkelissa esitetään nainen suljetussa tilassa, eräänlaisessa psykoanalyttikko Wilhelm Reichin orgonikaapissa, jossa estojen olisi pitänyt vapautua (kuva 15). Kuva ilmentää akavalaista naiskuvaa 1980-luvun alussa. Nainen oli jonkinlainen vanhanaikainen objektivoitu näyttelyesine kaapissa.

Vuoden ensimmäisessä Akava-lehdessä kerrottiin 1982, että hallitukseen oli valittu 20 jäsentä, joista kaksi oli naisia. Seuraavassa lehdessä mainitaan julkisen sektorin tarpeellisuus mutta edelleenkin ei mainita sen nais erityisyyttä.²³¹ Vuonna 1984 kerrotaan hallitukseen valitun kolme naista 20 jäsenestä.²³² Akavan jäsenistä vuonna 1982 kerrotaan naisia olleen 59 prosenttia. Artikkelissa mainitaan, että ”huippujohtotehtävissä” ay-puolella naisia oli vielä ”varsin vähän”. Vain Lääkäriliitossa ja Ekonomiliitossa oli naistoimitsijoita suurempi määrä kuin mikä heidän osuutensa oli kyseessä olevissa liitoissa. Tämän vuoksi nähtiin naisten voimistavan asemiaan ay-

²³⁰ ”Koulutusloukussa olevat akavalaiset alipalkatut: Oikeudenmukaisuus ei hyväksy alipalkkausta” (Ulla Aittokoski) Akava 8/1981, 14-15.

²³¹ ”Julkinen sektori” (J. Apajalahti) Akava 2/1982, 5.

²³² ”Akavan hallitus vuosina 1984-85” Akava 1/1984, 14.

liikkeessä.²³³ Farmaseuttien lakosta kertovassa uutisessa 1983 keväällä ei mainittu sanallakaan alan naisvaltaisuutta.²³⁴

Ulkomaista konferenssia esitelleessä lehtijutussa vuodelta 1984 kerrottiin naisten työmarkkinoilla olevan vain noin 30 ammattia, kun vastaavasti miehillä oli valittavana 300 ammattia. Suomen kerrottiin vieläkin olevan ilman tasa-arvolakia. Myös palkkaero mainittiin, kuten se, että osallistujat kävivät tutustumassa *Kvinnor kan* messuilla, jossa esiteltiin uusia naisammatteja miehisillä sektoreilla. Artikkelin mukaan tämä toimi tarpeellisenä asennekasvatuksena osallistujille.²³⁵ Seuraavana vuonna kerrottiin naisväittelijä Pirkko Leino-Kaukiaisen väittelystä ja väitöskirjan tekemisestä.²³⁶ Samana vuonna mainittiin vihdoinkin myös, että Akavassakin oli naisvaltaisia liittoja, joka oli johtanut niiden työntekijöiden alipalkkaukseen.²³⁷ Farmaseuttiliiton puheenjohtaja Ulla Aittokoski kysyi syksyllä 1984, oliko oikein, että ylemmät toimihenkilöt olivat saaneet kärsiä suhteellisesti enemmän kuin alemmat toimihenkilöt. Lisäksi naisten asema oli huonompi ylemmissä toimihenkilöissä kuin miesten. Palkoissa oli selkeät erot miesten hyväksi.²³⁸

Vasta vuonna 1985 herättiin kysymään mitä oli olla naisena akavalaisessa ay-liikkeessä? Artikkelissa todettiin, että Akavan jäsenkunnasta naisia oli 40 prosenttia. 44 jäsenjärjestöstä 14 oli naispuheenjohtaja. Suomen Farmasialiiton puheenjohtaja Ulla Aittokoski oli sitä mieltä, että Akava uinui naisasiassa. Aittokosken mukaan ay-johtajalta vaadittiin joukosta erottumista. ”Häiritsevyys voi vielä nykyään olla myös sitä, että on nainen, koska ay-johto on miesvaltaista,” Aittokoski totesi.

Hänen mukaansa naiset antoivat ay-liikkeessä luvattoman usein miehille avoimen valtakirjan. OAJ:n valtuuston varapuheenjohtaja Eila Vehkalahti totesi kaksoistaakan olemassaolon edelleen. Sen myös nähtiin jarruttavan naisten osallistumista järjestötoimintaan.²³⁹

Seuraavana vuonna oli osallistuttu tasa-arvoseminaariin Tampereella, jonka järjestäjinä olivat olleet Akava, SAK, STTK ja TVK. Seminaarin mukaan jo alalle aikojat hakeutuvat oman sukupuolensa ammatteihin tutkimuksen mukaan yli 60 prosenttisesti, mutta yksi sadasta pojasta ja kolme sadasta tytöstä aikoi alalle, joka oli vastakkaisen sukupuolen miehittämä. Artikkelissa mainittiin tasa-arvolaki ja sen käsittely eduskunnassa sekä todettiin palkkaerot.²⁴⁰

Kesällä 1986 nähtiin, että terve itsearvostus oli kaiken perusta. Naisten kerrottiin Salli Saaren haastattelussa arvioivan kykynsä miehiä vähäisemmiksi. Naiset olivat Saaren mukaan

²³³ ”Naiset voimistavat asemiaan ay-liikkeessä” 4/1984, 20.

²³⁴ ”Työnantajan taipumattomuus ajoi farmaseutit laksoon” Akava 4/1983, 8-9, 22.

²³⁵ ”Nordiska ministerrådet kvinnokonferens: Bredda kvinnornas arbetsmarknad” (Mona Hallbäck) Akava 5/1984, 42-43.

²³⁶ ”Akateemista arkea ja juhlaa: Näin syntyi väitöskirja” Akava 2/1985, 20-21.

²³⁷ ”Akava 1982-1985” Akava 4/1985, 4-5.

²³⁸ ”Onko oikein” (Ulla Aittokoski) Akava 8/1984, 10.

²³⁹ ”Mitä on olla nainen akavalaisessa ay-liikkeessä” Akava 7/1985, 22-23.

²⁴⁰ ”Rooleja, tasa-arvoa” (Riitta Sillanpää) Akava 3/1986, 20-21.

altruistisempia ja välineelliset arvot olivat heille vähämerkityksellisempiä kuin miehillä. Saaren mukaan naisten tulisikin kohentaa omaa itsearvostustaan, jolloin heidän asemansa muuttuisi työyhteisöissä.²⁴¹

Vuoden lopulla kerrottiin tasa-arvolain tulevan voimaan seuraavan vuoden alussa 1987. Artikkelin pohdi riittäisivätkö rahkeet lain toteuttamiseen. Lain kerrottiin säätelevän työhönottoa ja että työnantajalle tuli velvollisuus edistää tasa-arvoa. Vain yksi kunta oli kuitenkin palkannut kokopäivätoimisen tasa-arvosihteerin. Laissa kerrottiin hyvää olevan kuitenkin sen, että se vakiinnuttaisi tasa-arvoasiat valtionhallintoon, kuntiin ja kaupunkeihin. Artikkelin liittyvässä kuvassa takaapäin kuvattu nainen katsoi ylempänä portailla seisovaa miestä alaviistosta ylöspäin (kuva 16). Naisella oli korkokengät, saumasukat ja nahkahame sekä -takki päällään.²⁴²

Kuva 16: Akava 8/1986, 22-23.

²⁴¹ "Terve itsearvostus on kaiken perusta" (Eero Taivalsaari) Akava 6/1986, 11.

²⁴² "Tasa-arvolaki voimaan vuoden alussa: Riittävätkö rahkeet myös toteuttamiseen?" (Pia Vilmi) Akava 8/1986, 22-23.

TVK naispalkkauksen etulinjassa, Akava ja STTK takamatkalla 1987-1992

TVK:n naiskuvat 1987-1992

TVK:ssa oltiin pettyneitä siihen, että ensimmäiseksi tasa-arvovaltuutetuksi nimitettiin mies lain tultua voimaan vuoden 1987 alusta. Toisaalta nähtiin, että: ”Mies miesten asenteenmuokkajana saattaa olla tehokkaampikin kuin nainen.” Silti mieheen tasa-arvon vartijana kerrottiin työmarkkinajärjestöissä suhtaudutun ”jopa kauhistuen”. Valtuutettu piti laittaa lujille mutta työrauha taaten. Sillä: ”Emmehän ole ajamassa sisään naisasialakia, vaan tasa-arvolakia.” Miesten kerrottiin olevan starttiviivalla edellä mutta toivottiin, että maaliin osapuolet saapuisivat tulevaisuudessa yhtä aikaa.²⁴³

Uutta tasa-arvovaltuutettua esitellyt artikkeli kertoi:

”Mies tasa-arvovaltuutettuna! Paikalla, joka oli kuin petattu naiselle.”

Tasa-arvovaltuutetuksi nimitetty Paavo Nikula korosti haastattelussaan, ettei hän tuntenut olevansa väärällä tuolilla. Hänen mukaansa mieheydestä saattoi jopa olla tehtävässä etua, sillä hänen mukaansa tasa-arvo perustui edelleen miesten ratkaisuihin.²⁴⁴

TVK:n lehdessä otettiin kantaa myös lain synnyttämään ongelmaan. Miesten ja naisten eläkeiät saattoivat olla samoilla aloilla erilaiset. TVK oli sitä mieltä, ettei tämä saisi tarkoittaa sitä, että naisten eläkeikää nostettaisiin, vaan ongelma piti hoitaa jotenkin muuten ilman huononnuksia työsuhteen ehtoihin.²⁴⁵ Pettymys paistoi myös toisen puheenjohtaja Riitta Prustin terveisistä vaalien jälkeen. Hän oli pettynyt, ettei naisia saatu lisää eduskuntaan. ”(K)ovat arvot sittenkin voittivat.” Prusti peräänkuulutti ammattiyhdistysliikkeen vastuuta, kun naiskansanedustajia ei saatu lisää. Yhteiskunnan palveluita tuli lisätä, eikä siirrellä rahaa momentilta toiselle.²⁴⁶

²⁴³ ”Miehellä näytön paikka” TVK-lehti 1/1987, 2.

²⁴⁴ ”Tasa-arvovaltuutettu: Miehenä olemisesta hyötyä ja haittaa” TVK-lehti 1/1987, 3.

²⁴⁵ ”Tasa-arvoyllätyksiä” TVK-lehti 1/1987, 4.

²⁴⁶ ”Puheenjohtajalla on asiaa. Kotoa ja maailmalta” TVK-lehti 4/1987, 6.

Kuva 17: TVK-lehti 6/1987, 3.

Toukokuun TVK-lehdessä oli artikkeli sukupuolisesta ahdistelusta, sillä samoihin aikoihin oli valmistunut tutkimus seksuaalisesta häirinnästä työpaikoilla. Juttuun liittyi kuva, jossa nainen on nipistelijä (Kuva 17). Artikkelissa kysyttiin missä kulki leikin ja toden tai ystävyyden ja eroottisuuden raja. Kerrottiin myös riippuvan tilanteesta, oliko miehen käsivarsi naisen olkapäiden ympärillä ystävyyttä vai seksuaalista ahdistelua. Jutun kuvituksena olleessa kuvassa toinen mies oli pettynyt, koska häntä ei nipistellä kuten toista konttorin miestä. Kuva antoi ristiriitaisen viestin suhteessa artikkeliin. Ahdistelua koettiin enemmän miesten toimesta kuin naisten. Artikkelin kertoi, että lähentely oli monille tiedostamaton tapa. Sukupuolinen ahdistelu kerrottiin myös koettavan hyvin kielteisenä ja ahdistavana asiana. Keskustelun aiheena sen todettiin olevan kiusallinen. Ahdisteltu saattoi syyttää itseään teosta, vaikka syy oli aina ahdistelijassa. Tyypillistä kerrottiin olevan, että esimiesasemassa oleva mies ahdisteli naisalaisiaan. Joissain ammateissa saatettiin olla tottuneita ahdisteluun. Ongelma oli todellinen ja nyt siihen piti puuttua.²⁴⁷

Madisonin yliopistossa Wisconsinissa opiskellut Outi Savonlahti oli TVK:n talouspoliittisen toimikunnan vieraana kertomassa amerikkalaisten omaksumasta Comparable Worth (CW)-palkkaratkaisusta alkukesästä 1987. CW tarkoitti sitä, että samasta työstä maksettiin sama palkka ja lisäksi eri työstä maksettiin sama palkka, mikäli se oli todettu työnarvioinnissa yhtä vaativaksi ja vastuulliseksi kuin työ, johon sitä verrattiin. Osavaltion uusi republikaaninen kuvernööri Tommy Thompson yritti estää uudistuksen toteuttamisen mutta osavaltion edustajainhuone päätti, että uudistus toteutetaan. Demokraattisen kuvernööri Anthony S. Earlin aloittama uudistus pysyi voimassa. Tämä taas nosti erityisesti miehistä jäljessä olleiden naisten palkkoja samaan kuin miehillä.²⁴⁸ Samassa lehdessä todettiin Tehyn tietojen pohjalta, että palkkahaitari oli jälleen levähtänyt. Tehyläiset olivat jääneet jälkeen palkoissa oltuaan lakossa 1983, vaikka toisin piti käydä.²⁴⁹

²⁴⁷ "Sinäkö nipistelijä?" (YGH) TVK-lehti 6/1987, 3.

²⁴⁸ "Amerikkalainen ratkaisu: Työnarvioinnilla nostettu naisten palkkausta" TVK-lehti 8/1987, 3.

²⁴⁹ "Palkkahaitari levähti taas" TVK-lehti 8/1987, 8.

Yö- ja vuorotyötä tutkinut komitea antoi samaan aikaan mietintönsä, jossa esitettiin, että naisten yötyökielto kumottaisiin perusteettomana. Perusteluna pidettiin, sitä, että kielto asetti naiset ja miehet eriarvoiseen asemaan keskenään, joten kielto oli ristiriidassa juuri voimaan tulleen tasa-arvolain kanssa. Toimikunta esitti samalla, että yötyön haittoja tuli vähentää.²⁵⁰ Työnantajat esittivät lain perusteella alempien eläkeikien poistamista. Tämä sai jyrkän tuomion TVK:n taholta.²⁵¹ Mikkelissä oli pidetty kesäinen Terros-seminaari, jossa paikalla oli myös TVK-lehden toimitus. Seminaarissa oli useita naisalustajia. Ohjaaja Vivica Bandlerin provosoiva kommentti totesi alkuvaiheen uralla kuulleen monenlaisia kommentteja. Eräässä hänelle osoitettiin hänen paikkansa toteamalla, että:

"Voi pikkuista. On monta hullua maailmassa. Mitä saatanan huora täällä teet."

Bandler kertoi oppineensa viisauden mustilta naisilta. Jos lähtökohtana oli elämä helvetissä, niin silloin joka päivä edessä oli myös positiivisia asioita. Seminaari voimautti naisia toimimaan eri tavoilla kuin he olivat oppineet. Mutta mitä pitäisi päätellä artikkelin nimestä, kun siinä todettiin *Naisen olevan terroristi itselleen?*²⁵² Lokakuussa 1987 tiedettiin myös kertoa, että hyvin menee, naiset nauraa. Artikkelin liittyi Kansanrunoustieteen laitoksen perinnekeruukampanjaan, jossa kerättiin naisten työpaikkahuumoria. Jutussa kerrottiin naisten nauravan myös hyvin rasvaisillekin vitseille työyhteisöissä.²⁵³

Joulukuussa 1987 tehtiin näyttävä juttu kirjailija Kaari Utriosta. Siinä kerrattiin naisten työssäoloa läpi historian. Naisia ryhdyttiin palkkaamaan halvempina työntekijöinä 1800-luvulla. Esimerkiksi Postissa oli naisia henkilökunnasta 36 prosenttia jo 1890. Kirjoituskoneen tulo voimisti naisten tuloa työmarkkinoilla 1910-luvulta alkaen. Hierarkian huipulla olivat naisopettajat, vaikka he saivatkin palkkaa 3/4 osaa miesopettajien palkasta. Naisopettajan lehmäkin sai vähemmän heiniä kuin miesopettajan lehmä. Naisen pääasiallinen tehtävä olikin Utrion mukaan päästä naimisiin. Vasta leskenä saatettiin palata vanhuudenturvan vuoksi takaisin töihin.²⁵⁴

²⁵⁰ "Naisten yötyökielto luo epätasa-arvoa" TVK-lehti 8/1987, 10.

²⁵¹ "Työnantaja lyö naista tasa-arvoilla" (Timo Pihlaja) TVK-lehti 9/1987, 5.

²⁵² "Nainen on terroristi itselleen" (R. Kn.) TVK-lehti 9/1987, 10.

²⁵³ "Hyvin menee - naiset nauraa" TVK-lehti 12/1987, 6.

²⁵⁴ "Naisopettajan lehmäkin sai vähemmän heiniä kuin miesopettajan lehmä" (ST) TVK-lehti 14/1987, 7.

Kuva 18: TVK-lehti 4/1988, 1.

Joulukuussa oli TVK:n valtuustossa asetettu seuraavan neuvottelukierroksen tavoitteeksi saada vihdoinkin naispalkkaratkaisu. Asiasta kertoneessa artikkelissa todettiin uutta toiveikkuutta saadun siitä, että SAK:kin oli havainnut naisten palkat mataliksi ja asettanut tasa-arvoerän neuvottelukierroksen tavoitteeksi. Artikkelissa todettiin myös, että Suomella meni käsittämättömän hyvin vaikka kukaan ei tiennyt miksi. Nyt olisi siis ollut varaa myös naispalkkaratkaisuun, kun lamasta ei vielä tiedetty mitään. Tulevaa kyllä spekuloiitiin ja kysyttiin vuotta 1989 koskien ”syöksymmekö lamaan vai jäämmekö tasatilaan?”²⁵⁵ Maaliskuussa 1988 tiedettiin, että koska keskitetty ratkaisu oli kariutunut ja päädytty liittokohtaisiin ratkaisuihin tulisi naispalkkaratkaisu jäämään unholaan. Pääkirjoitus penäsi uusia neuvotteluita naispalkkaratkaisun aikaansaamiseksi.²⁵⁶

Maaliskuun toisessa numerossa 1988 nähtiin, että miesten ja naisten väliset tuloerot olivat kasvamassa. Juttuun liittyi kuva, jossa mies istui leipäpuun ylemmällä oksalla ja nainen alemmalla todentaen vallitsevan palkkaeron (kuva 18). Naisen harmistus asian suhteen tuli selville kuvasta.

Naiset olivatkin tympääntyneet lehden mukaan tilanteeseen ja vaativat samanarvoisen työn määrittelemistä palkkaeron tasoittamiseksi. Naisten ansioiden kerrottiin olevan vain 78 prosenttia miehen ansioista keskimäärin mitattuna.²⁵⁷ Samassa lehdessä kerrottiin myös naisjohtajista. Tampereelle oli perustettu kansainvälinen naisjohtajainstituutti, jonka kurssit oli revitty käsistä. Instituutti antoi koulutusta yrityksissä, julkisessa hallinnossa ja järjestöissä toimiville naisille. Tavoitteena oli naisten osaamisen kohottaminen. Naisten todettiin olevan koulutetumpia kuin

²⁵⁵ ”Naispalkkaratkaisu - vihdoinkin se on saatava! TVK-lehti 15/1987, 10.

²⁵⁶ ”Yhdessä naisten palkkojen kimppuun” TVK-lehti 3/1988, 2.

²⁵⁷ ”Tuloerot kasvamassa” TVK-lehti 4/1988, 1; ”Naista sorretaan edelleen työelämässä” TVK-lehti 4/1988, 4;

miesten mutta silti suuryritysten johtajista naisia oli vain 1-6 prosenttia. Valtion keskushallinnossa johtajista naisia oli 12 prosenttia.²⁵⁸

TVK:ssa aloitettiin samaan aikaan tasa-arvopuhelinpalvelu, jonka kerrottiin saaneen innostuneen vastaanoton. Linja tultaisiin jatkamaan aina kansainvälisen naisten päivän yhteydessä ja sen käyttöä tultaisiin harkitsemaan muulloinkin. Keskeisin viesti soittajilla oli, että kaivattiin samanarvoisen työn mittareita naisten ja miesten palkkatasa-arvon toteuttamiseksi.²⁵⁹

TVK:n työehtoasiainsihteri Raila Kangasperko osallistui kansainväliseen seminaariin Australiassa ja referoi sitä TVK-lehden pääkirjoituksessa huhtikuussa 1988. Ongelmien todettiin olevan ylikansallisia, sillä matalat palkat, päivähoitovaikeudet ja vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys olivat lähes kaikkialla läsnäolevia vaikeuksia naisten työmarkkinoilla. Myös osa-aikaisuus oli usein koettu riesa naisvaltaisilla aloilla. Seksuaalinen häirintä sai myös arvostelua osakseen. ”Ongelma ei poistu kuoliaaksi naurattamisella.” Haasteisiin vastaaminen vaati Kangasperkon mukaan paljon työtä, mutta tehostamalla yhteistoimintaa, ja ottamalla vastuun kehityksestä, naiset tulisivat olemaan voimakkaita, kuten Solidarity for ever-kappaleessa sanottiin.²⁶⁰ Suomessa TVK:laisten naisten palkat olivat tuolloin keskimäärin kuukaudessa 5500–6000 markkaa (1594–1739 euroa 2015 rahassa) ja miehillä 8000 markkaa (2318 euroa 2015 rahassa).²⁶¹

TVK-lehti paneutui akavalaisien tilanteeseen kesällä 1988. TVK-lehden mukaan akavalaiset naiset saivat 57 prosenttia palkkaa siitä mitä miehet saivat. Naisten palkka oli keskimäärin 7096 markkaa (2057 euroa 2015 rahassa) ja miesten palkka oli 12 428 markkaa (3602 euroa 2015 rahassa). Erot olivat suurimmat yksityisellä sektorilla ja pienimmät valtiolla. Mitä naisvaltaisempi ala oli, niin sitä pienemmät olivat keskipalkat. Akavalaisista naisista oli johtajina 16 prosenttia. Naiset myös kokivat reaaliset etenemismahdollisuudet heikommiksi kuin miehet. Akavan tilannetta lähestyttiin Akavan tutkija Ulla Aitan tekemän tasa-arvoselvityksen pohjalta.²⁶² Samassa lehdessä kerrottiin, että neljän palkansaajakeskusjärjestön puheenjohtajat olivat päättäneet perustaa viisihenkisen työryhmän kartoittamaan työelämän tasa-arvoa. Työryhmän tuli valmistella erilaisia vaihtoehtoja, joilla voitaisiin lisätä palkkauksellista tasa-arvoa työmarkkinoilla. Tämän nähtiin olevan kaikille keskusjärjestöille ajankohtainen edunvalvontakysymys.²⁶³ Elokuussa 1988 kyseltiin, polkiko tasa-arvo paikoillaan liittyen Oslossa olleeseen naisten Pohjoismaiseen foorumiin. Nähtiin, että:

²⁵⁸ ”Naisella olisi käyttöä johtajanakin” (ST) TVK-lehti 4/1988, 5.

²⁵⁹ ”Puheenjohtajalla on asiaa. Parantamisen varaa on vieläkin” (Riitta Prusti) TVK-lehti 4/1988, 4; ”Puhelin soi naistenpäivänä TVK:ssa. Samanarvoisen työn mittareita kaivataan” (SS) TVK-lehti 4/1988, 9.

²⁶⁰ ”Maailman ay-naiset kasvostusten muutoksen haasteiden kanssa” (Raila Kangasperko) TVK-lehti 5/1988, 2.

²⁶¹ ”Tosiasioita arjesta” TVK-lehti 7/1988, 9.

²⁶² ”Akavalaista epätasa-arvoa” (SS) TVK-lehti 8/1988, 10.

²⁶³ ”Neljän kopla tutkii tasa-arvoa” TVK-lehti 8/1988, 10.

"Ongelmat on tiedetty ja liikettä on ollut, edistystäkin joskus, mutta usein on palattu lähtöpisteeseen. Parasta olivat kontaktit ja päivien aikana virinnyt tulevaisuudenusko. Nyt on tekojen aika."

Lehden artikkelissa painotettiin, että naisten oli yhdessä muutettava maailma, jotta tasa-arvo toteutuisi. Työnjako tuli murtaa ja nostaa naisten ammattien arvostusta. Mutta kyse oli ehkä osittain ensimmäisen maailman ongelmasta, sillä intialaisen Kamla Bhasin mukaan:

"Kehitysmaiden naiset puolestaan tunsivat joskus ärtymystä kuunnellessaan Pohjolan naisten 'luxusongelmia'. (- -) Te hyödytte meidän kustannuksellamme. Teidän hyvinvointinne perustuu meidän hyväksikäytöllemme. Teidän ahneutenne on myrkyttänyt jokemme ja vallanhalunne sydämemme. Teidän on nähtävä yhteys MacDonaldsiin ja Coca Colan ja aseellisuuden välillä. Juuri MacDonaldsiin puolustamiseksi tarvitaan aseita."

Kehitysmaidenkin naiset kuitenkin näkivät, että naisten oli luotava maailma, jossa kaikilla olisi ruokaa ja tasa-arvo. Naisista oli tullut tietoa luovia toimijoita, eikä kehitystä voinut enää kääntää taaksepäin.²⁶⁴ Turhautumista oli kuitenkin ilmassa, sillä samassa lehdessä kysyttiin:

"Tarvitsemmeko me naisten vallankumouksen?"²⁶⁵

Samalla tavoin masensi tasa-arvoerän kohtalo kunta-alan vakautusneuvotteluissa. Sopuun ei päästy ja tasa-arvoerä jaettiin tasasuuruiseksi pottina kaikille miehille ja naisille läheteistä kunnanjohtajaan. Akavan ja STTK:n kerrottiin hoitaneen tasa-arvoerän tasa-arvoisesti myös suuripalkkaisille miehille. TVK:n toista puheenjohtajaa Riitta Prustia tapahtunut masensi täydellisesti.²⁶⁶ Prusti painotti joulun aikoihin 1988, että naisten itsensä oli taisteltava palkkojensa edestä, sillä muilta ay-järjestöiltä ei solidaarisuutta löytynyt.²⁶⁷

Yötyökiellon kumoava laki oli tulossa voimaan seuraavan vuoden alusta 1989. Ehdotuksen mukaan peräkkäisten vuorojen määrä rajattiin viiteen. Vuorokautista lepoaikaa tuli olla yhdeksän tuntia. Yötöitä tehtiin kello 22.00 ja kello 6.00 välisenä aikana. TVK:n työehtoasiainsihteeri Raila Kangasperkon mukaan oli selvä parannus, että lakiin saatiin määräys työtuntiluetteloiden antamisesta viikkoa etukäteen. Parannusta oli hänen mukaansa myös se, että kunnalliset kodinhoitajat saatiin työaikalain piiriin.²⁶⁸

Tammikuussa 1989 kerrottiin, että tasa-arvovaltuutetun toimisto oli käynnistämässä tutkimusta sukupuolisesta häirinnästä työelämässä. Ahdistelun todettiin olevan henkilöstöpoliittinen

²⁶⁴ "Polkeeko tasa-arvo paikoillaan" (ST) TVK-lehti 9/1988, 6.

²⁶⁵ "Tarvitsemmeko me naisten vallankumouksen?" TVK-lehti 9/1988, 7.

²⁶⁶ "Tasa-arvoa korvalle" TVK-lehti 12/1988, 3; Haloo! Tasa-arvoerä haluttiin kaataa" TVK-lehti 12/1988, 3.

²⁶⁷ "Puheenjohtajalla on asiaa. Tasa-arvoisempaa uutta vuotta!" TVK-lehti 15/1988, 4.

²⁶⁸ "Yötyökielto kumotan" TVK-lehti 13/1988, 3.

ongelma, josta tuli puhua sen tabuluonteesta huolimatta. Ahdistelun kohteena oli artikkelin mukaan yleisemmin nainen kuin mies ja ahdistelija oli yleensä esimies. Ahdistellut naiset eivät usein uskaltaneet kertoa asiasta. Kyseen nähtiin olevan työsuojelusta, sillä ahdistelun ilmapiiri heikensi tuottavuutta ja työtehoa työpaikoilla. Tällä tavoin sen tuli kiinnostaa myös työnantajaa.²⁶⁹

Kehitysyhteistyön palvelukeskus eli Kepa järjesti talvella 1989 epäseminaarin, jossa käsiteltiin kehitysyhteistyötä ja kadonneen naisen arvoitusta. Tutkimusapulainen Sinikka Mustakallio alusti tilaisuudessa naisen historiasta itsenäisyyden ajan Suomessa.

"Meillä Suomessa on voimakas myytti tasa-arvosta. Sellainen käsitys elää, että meillä on kaikki hyvin, saivathan suomalaiset naiset ensimmäisinä Euroopassa äänioikeuden jo vuonna 1906."

Mustakallion mukaan naisille oli annettu oikeuksia siksi, että heistä saataisiin mahdollisimman suuri hyöty, eikä heidän asemansa parantamiseksi. Ehkäpä siksi artikkeli oli otsikoitu nimellä *Kadonnutta naista etsimässä*.²⁷⁰ TVK:n toinen puheenjohtaja Riitta Prusti kertoi samassa lehdessä, että oli saatu:

"...ihan oikeusoppineiden tulkinta sille, että naisen on oltava vähintään kahdeksan kertaa parempi kuin mies voidakseen saada työtä, jota koulutuksensa perusteella hakee. Näinhän me olemme väittäneet jo kauan, nyt saatiin oikeuden tulkinta tälle väitteelle."

Kyseinen korkeimman hallinto-oikeuden päätös veti puheenjohtaja Prustin mielen miettelijäksi. Hän aprikoi, ettei tasa-arvolaki ollutkaan tuonut naisille tasa-arvoa työelämään. Valoa tunnelin päässä antoi se, että neljä keskusjärjestöä olivat saaneet alulle yhteistyön, jonka seurauksena saataisiin yhteiset toimenpide-ehdotukset sille, miten palkkaukselliseen epätasa-arvoisuuteen tultaisiin yhdessä puuttumaan.²⁷¹

Palkansaajakeskusjärjestöjen tasa-arvotyöryhmän väliraporttia päästiin referoimaan keväällä 1989. Siitä selvisi, että naiset ja miehet työskentelivät eri ammateissa ja eri hierarkiatasoilla. Vain 7-8 prosenttia oli tasa-ammattajeja, joissa työskenteli suurin piirtein saman verran miehiä ja naisia. Palkkaerojen supistumisen kerrottiin myös pysähtyneen liukumien vuoksi. Mitä paremmassa asemassa oleva nainen, sitä huonommassa asemassa hän oli saman alan mieheen nähden. Naisia oli myöskin vähemmän ay-järjestöjen päätöksentekokelimissä ja toimitsijoina.²⁷²

²⁶⁹ "Ahdistelu on tuttu tabu työpaikoilla" TVK-lehti 1/1989, 6; "Naisrauhaa - onko sitä. Naisrauhaa työpaikoille" TVK-lehti 1/1989, 6-7; "Ahdistelun urhit maksajiksi" (Raila Kangasperko) TVK-lehti 1/1989, 7.

²⁷⁰ "Kadonnutta naista etsimässä" (SS) TVK-lehti 2/1989, 6.

²⁷¹ "Kahdeksan kertaa parempi" TVK-lehti 2/1989, 6.

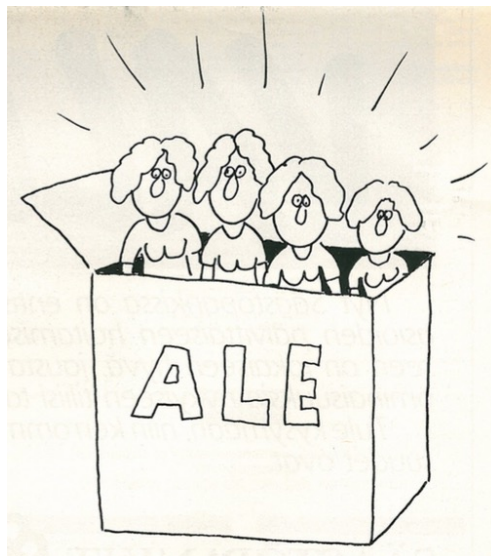
²⁷² "Miehet niskan päällä yhteiskunnassa ja ay-liikkeessä" TVK-lehti 3/1989, 4.

Samaan aikaan oli käynnissä *Taistelu sieluista*, kuten tutkija Kimmo Kevätsalo kirjassaan esitti. Hän ennusti ay-liikkeen olevan suurin häviö tulevaisuuden yhteiskunnassa. Vapaa-aika ja työnantajat tulisivat voittamaan kamppailun toimihenkilöliikkeen sieluista. Kevätsalon mukaan toimihenkilöliikkeellä saattaisi kuitenkin olla mahdollisuuksia muuttaa asetelmaa. Se kuitenkin edellyttäisi työelämän valtajärjestelmän eli sukupuolijärjestelmän muuttamista. Kevätsalo laittoi toivonsa naisiin. Jos naiset voittaisivat taistelun nykyisestä hierarkkisesta järjestelmästä, muutos tulisi Kevätsalon mielestä tapahtumaan.²⁷³

Tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikula heitti pallon ay-järjestöille, koskien samanarvoisuutta samasta työstä.

"Säännös kuin unelma, sanoo tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikula. Tämän unelman toteuttajiksi hän haastaa työmarkkinajärjestöt."

Ongelmana oli miten arvioida samanarvoisuutta, kun miehet ja naiset tekivät usein eri töitä. Kansainvälisissä keskusteluissa kysyttiin oliko samanarvoisuuspolitiikka paras tapa korjata naisten palkkausta. Sen pelättiin aiheuttavan työnantajalle lisäkustannuksia ja rikkovan perinteistä työmarkkinamekanismia. Kyse olikin siis työmarkkinoiden valtasapainon ylläpitämisestä ja vastuu palkkauksellisen tasa-arvon toteuttamisesta saatettiin siirtää järjestöille.²⁷⁴

Kuva 19: TVK-lehti 5/1989, 11.

TVK-lehti oli haastanut kansainvälisen naistenpäivän johdosta kirjoituskilpailun aiheella "Onko tasa-arvo työpaikoilla tarua vai totta?" Kirjoituksia oli tullut harvanlaisesti. Julkaistussa kirjoituksessa todettiin naisten erilainen työn luokittelu, joka tapahtui luokitusten sijaan

²⁷³ "Kevätsalo patistelee naisia muuttamaan valtajärjestelmiä" TVK-lehti 3/1989, 13.

²⁷⁴ "Tasa-arvovaltuutettu heittää pallon ay-liikkeelle. Sama palkka samanarvoisesta työstä" TVK-lehti 4/1989, 7.

sukupuolen mukaan. Kirjoitukseen liittyi kuva, jossa naiset ponnahtivat ulos aukeavasta alelaatikosta kuvaten naisten heikompaan asemaan palkkamarkkinoilla (kuva 19).²⁷⁵ Toisessa saapuneessa kirjoituksessa Sirpa Pylkkänen totesi, että: ”Tie, jonka suuntana on tasa-arvo on pitkä.”²⁷⁶ Oltiin siis metafora-tasolla matkalla, jonka päätepisteestä vallitsi avoimena tulevaisuutena vielä epävarmuus.

Kesällä 1989 tiedettiin kaikesta huolimatta, että naisten määrätietoisuus oli lisääntymässä.²⁷⁷ Tiedettiin kuitenkin kertoa heti tämän jälkeen, että tasa-arvo oli innoituksen lähde monille juhlapuhujille, vaikka sen saralla ei ollutkaan tapahtunut mitään uutta vuosiin. Uutinen liittyi palkansaajakeskusjärjestöjen tasa-arvotyöryhmän raporttiin, joka oli valmistunut. Siinä ongelmat kiteytettiin neljään kohtaan: naisten ja miesten palkkaerot, työmarkkinoiden segregoituminen sukupuolen mukaan, perhepoliittisten oikeuksien epätasainen käyttö ja naisten asema palkansaajajärjestöissä. Räikeimmät epäkohdat nähtiin olevan palkkauksessa. Sama palkka samanarvoisesta työstä edellytti uusia työnarviointitutkimuksia töiden vaativuuden vertailemiseksi. Raportin ajateltiin toimivan hyvänä pohjana seuraavaa neuvottelukierrosta varten. Voitaisiin ajatella, ettei uutta vakautussopimusta hyväksytä, ellei se sisällä selkeää suunnitelmaa samapalkkaisuuden toteuttamisesta jollakin aikavälillä. Vaarana oli, että tasa-arvoasioita ryhdyttäisiin hoitamaan matalapalkka-aloilla jo tapahtuneen lakkoliikehännän kautta. ”Se vaara” oli kuulemma olemassa edelleen, ”ellei käytännön toimiin neuvottelupöydässä vieläkään olla valmiita”.²⁷⁸

Oregonissa Yhdysvalloissa olikin toteutettu työnarviointia, jota olivat Suomessa esittelemässä professorit Joan Acker ja Margaret Hallock seminaarissa *Naisten palkkastrategiat 90-luvulla*. Heidän mukaansa jokainen työ arvioitiin ja pisteytettiin. Tämän jälkeen sitä verrattiin muihin saman pistemäärän saaneisiin töihin. Systeemi ei asettanut hierarkiaa sinänsä kyseenalaiseksi, mutta se asetti työt arvojärjestykseen aiempaa oikeudenmukaisemmalla tavalla yhdysvaltalaisvieraiden mukaan. Valmis järjestelmä voitaisiin ottaa käyttöön mutta silloin hyväksyttäisiin samalla sen arvot. Siksi kannatti harkita tarkkaan minkä järjestelmän ottaisi käyttöön. Työnarviointi oli nostanut Yhdysvalloissa julkisen sektorin palkkoja. Samassa seminaarissa tuotiin esille myös työehtosopimusten vaikutus hierarkian säilyttäjänä Suomessa.²⁷⁹

Joulukuun pääkirjoituksessa todettiin TVK:n yli kymmenen vuotta koettaneen pitää yksinään työmarkkinoiden varsinaisen proletariaatin eli naisten puolta. Mikään vuosi ei kuitenkaan ollut

²⁷⁵ ”Työluokitusta sukupuolen mukaan” (”Väärin luokiteltu”) TVK-lehti 5/1989, 11.

²⁷⁶ ”Tasa-arvoon kasvamisesta (Sirpa Pylkkänen) TVK-lehti 6/1989, 5.

²⁷⁷ ”Naisten määrätietoisuus lisääntymässä” TVK-lehti 8/1989, 2.

²⁷⁸ ”Vakauttaminen edellyttää myös tasa-arvon hyväksymistä” TVK 9/1989, 2; ”Tasa-arvo-ongelmista kipein on palkka” TVK-lehti 11/1989, 2.

²⁷⁹ ”Työnarvioinnilla nostettiin naisten palkkausta” TVK-lehti 10/1989, 4; ”Työehtosopimus syrjii naisia” (ST) TVK-lehti 11/1989, 10.

ollut siihen sovelias. Tämä jätti varsin vähän mahdollisuuksia TVK:laisille liitoille tulevaa ajatellen. ”Kärsivällisyys ja pitkämielisyys on lopussa.” Ajan mittaan naistyövoiman jatkuva aliarvostaminen saattaisi tulla yhteiskunnalle todella kalliiksi, jutussa todettiin.²⁸⁰ Lakkoalttiutta oli siis ilmassa. TVK vaati, että viiden seuraavan vuoden aikana miesten ja naisten palkkaero supistuisi 10 prosenttiyksiköllä. Keskitetty ratkaisu tultaisiin hyväksymään ainoastaan siinä tapauksessa, että se sisältäisi tasa-arvo- ja järjestelyvaraerät, joilla voitaisiin korottaa tuntuvasti terveys- ja sosiaalihuollon koulutetun hoitohenkilöstön ja toimistoalan palkkausta. Löysät lupaukset eivät enää riittäneet.²⁸¹ Samaan aikaan TANE ehdotti, että palkkaero oli kurottava umpeen vuoteen 1995 mennessä.²⁸² Panokset olivat kovat.

TVK:n tasa-arvotoimikunta järjesti seminaarin tasa-arvosta ja esteistä sen tiellä loppuvuodesta 1989. Puhetta riitti. STK:n johtaja Seppo Riskin mukaan parannusta naisten palkkoihin tarvittiin työvoimapulan ja tasa-arvon takia mutta hänen mukaansa juuri tuolloin oli ”ERITYISEN huono aika vaatimuksille”. Asioita ei saisi hoitaa barrikaadeilla, sillä silloin tulisi vain huonoa jälkeä. Tavoitteista pitäisi sopia yleisesti ja kaikkien pitäisi hyväksyä, että tehtäisiin solidaarisuuden nimissä epäsolidaarinen ratkaisu. Superin Kaarina Muhli ihmetteli, tuliko naisten hakea palkkansa taistellen aina viiden vuoden välein. Kansainvälisen Naisjohtajainstituutin tutkija Eva Hänninen-Salmelin totesi, että jos naiset pääsivät turhautumaan, olisi työvoimapula kaksinkertainen.²⁸³

Valtakunnansovittelija Teuvo Kallion sovintoehdotuksessa tasa-arvoerä oli pudonnut puoleen TVK:n jo valmiiksi tingitystä vaatimuksesta. Erä näytti jäävän jälleen kertasuorituksesi, sillä seuraavalle vuodelle siitä ei ollut sovintoehdotuksessa mainintaa. ”Näin ollen palkkauksellisen tasa-arvon aikaansaaminen pysyvillä palkkasuhteiden muutoksilla jää murusiksi herrojen pöydiltä.”²⁸⁴

Suomen Kulttuurirahaston järjestämässä seminaarissa nähtiin, että elämä oli aiemmin ollut naisille vaarallista avioliiton ulkopuolella. Naiset saattoivat tehdä maatalousyhteiskunnassa miesten töitä mutta miehet eivät tehneet naisten töitä. Sukupuolittunut työnjako siirtyi maatalousyhteiskunnasta teollistuvaan yhteiskuntaan. Hyvinvointivalttiollinen kehitys vapautti naisia heidän päästyään työvoimaksi, totesi valtiotieteen tohtori Raija Julkunen. Vuonna 1985 julkisen sektorin henkilökunnasta naisia oli 63 prosenttia. Hyvinvointipalveluiden ammattikunnat olivat naisistuneet vuosikymmenten ajan. Hallinnollisten hierarkioiden kerrottiin silti edelleen

²⁸⁰ ”Naistyövoiman aliarvostaminen käy yhteiskunnalle kalliiksi” TVK-lehti 14/1989, 2.

²⁸¹ ”TVK:n tavoitteena palkkahaitarin kaventaminen” TVK-lehti 14/1989, 3; ”TVK-V vaatii tuntuvaa tasa-arvoerää” TVK-lehti 14/1989, 4; ”Löysät lupaukset eivät riitä” TVK-lehti 14/1989, 4.

²⁸² ”Tane ehdottaa: Palkkaerot umpeen vuoteen 1995” TVK-lehti 14/1989, 3.

²⁸³ ”Mutta-miehiä ja muita kompastuskiviä” (ST) TVK-lehti 14/1989, 5.

²⁸⁴ ”Murusia herrojen pöydiltä” TVK-lehti 15/1989, 2.

olevan varsin miesvaltaisia. Valtionhallinnossa naisten palkkaeron kerrottiin samaan aikaan kaventuneen 78 prosenttiin miesten ansioista.²⁸⁵

Alkuvuodesta 1990 käynnissä ollut pankkialan lakko ja työsulku olivat TVK-lehden mukaan myös taistelua tasa-arvosta. TVK oli yrittänyt useaan kertaan saada aikaan mies- ja naispalkkojen välisen eron kaventumisen siinä kuitenkaan onnistumatta. TVK:sta todettiin, ettei sitä voitu hyväksyä, että miesten ja naisten väliset palkkaerot olivat jälleen kasvussa. Asiaan tuli saada muutos alkaneella vuosikymmenellä ja luoda selvä järjestelmä siitä, missä tahdissa palkkaeroja kavennetaan. TVK vaati pankkityönantajia luopumaan luutuneista asenteistaan ja tunnustamaan, että naisvaltaisen alan ansioita oli kohotettava tuntuvasti.²⁸⁶

Myös Virkamiesliitto vaati kiirehtimään töiden vaativuutta selvittämään asetetun työryhmän asettamista. Työn samanarvoisuuden kerrottiin olevan samapalkkaisuuden avainkäsite. Siksi Virkamiesliitto piti tärkeänä, että tehtävien vaativuuden mittaamiseksi rakennettaisiin kriteerit. Syksyn vähäiset tasa-arvorahat tuli käyttää Virkamiesliiton mielestä naisvaltaisille aloille. Työnarviointiryhmän perustamista vaativat myös TVK:n naispuheenjohtajat.²⁸⁷

Työministeriö oli samoihin aikoihin tehnyt tasa-arvosuunnitelman kolmeksi vuodeksi. Työministeriöllä ei kuitenkaan ollut ”taikasauvaa” naisten aseman muuttamiseen. Se saattoi kuitenkin ohjata ja neuvoa työhön sijoittumisessa tavalla, joka tyydyttäisi myös työntekijää. Erityisesti haluttiin rohkaista nuoria ja ammattia vaihtavia valitsemaan ala ja työ ennakkoluulottomasti ”yli totuttujen sukupuolirajojen”.²⁸⁸

Kansainvälisenä naisten päivänä 8. maaliskuuta 1990 TVK järjesti jo kolmatta kertaa kuuman linjan puhelimilla aiheesta ”Onko tasa-arvo työpaikoilla tarua vai totta?” Soittoja oli päivystämässä molemmat puheenjohtajat Matti Kinnunen ja Riitta Prusti. Kinnusen kerrottiin puhuneen ”viisi pitkää puhelua” ja Prustin kerrottiin puhuneen 22 puhelua. Molemmat havaitsivat puheluiden myötä sen, miten paljon vielä oli tehtävää. Ongelmat olivat samat, jotka olivat aiemminkin olleet olemassa: palkka ja uralla eteneminen. Tasa-arvo oli Prustin mukaan kuitenkin vielä ”hyvin, hyvin kaukana”.²⁸⁹

Toukokuussa 1990 kysyttiin TVK-lehden kansikuvassa mitä herroille saisi olla? Kysymys liittyi taiteilija Rauni Liukon samannimiseen taideteokseen, joka oli kuvattuna kannessa. Siinä naiset olivat passiivisia ja odottavia hengettäriä, valmiina palvelemaan miehiä (kuva 20). Kuva ilmentää sukupuolten välisen tasa-arvon tilannetta ja turhautumista, joka joidenkin naisten keskuudessa

²⁸⁵ ”Elämä avioliiton ulkopuolella oli ennen jopa hengenvaarallista” (SS) TVK-lehti 15/1989, 8; ”Naisen asema paranee hitaasti valtionhallinnossa” TVK-lehti 15/1989, 8.

²⁸⁶ ”Taistelu myös tasa-arvosta” TVK-lehti 3/1990, 3.

²⁸⁷ ”VL kiirehtii töiden arviointia” TVK-lehti 3/1990, 3; ”Työt puntariin” TVK-lehti 3/1990, 3.

²⁸⁸ ”Hallintoa herkistetään tasa-arvo-ongelmille” TVK-lehti 4/1990, 8.

²⁸⁹ ”Voi hyvänen aika, miten meillä on vielä paljon tehtävää” TVK-lehti 4/1990, 9.

vallitsi tuolloin. Kuva liittyi seminaariin *Ilo olla nainen*. Siinä oli katseltu ja pohdittu naisena olemista ja naisen elämää. Naisia patisteltiin pois ikuisen uhrin ja luopujan asemasta. Samalla mietittiin strategioita, joilla päästä pois palkkakuopasta. Palkassa ei naisten hiljaisia taitoja arvostettu, kerrottiin seminaarista. Samalla kuitenkin todettiin, että naisten ja miesten ammattitaidot tulivat uudelleen puntariin, kun tupon mukainen työnarviointiryhmä aloittaisi työnsä.²⁹⁰

Kuva 20: TVK-lehti 6/1990, 1.

Työnarviointityöryhmän työtä pidettiin esillä. Ryhmän tuli voida selvittää ainakin ne kriteerit, joilla maksettiin palkkaa todellisista tehtävistä. Samalla pohdittiin, olivatko koneet ja niiden hoito se, josta maksettiin. Tarvittiin yleisiä kriteereitä, jotka toimisivat palkanmaksun pohjana. Tämä synnyttäisi paineita epäkohtien korjaamiseksi. TVK kertoi, ettei sen tavoitteena ollut kenenkään palkan alentaminen vaan eri töiden palkkauksien suhteiden korjaaminen työryhmän työn tuloksena.²⁹¹ Samaan aikaan joukko TVK:laisia kouluttajia oli käynyt Skotlannissa tutustumassa naisten omatoimiseen kouluttautumiseen ja koulutukseen. He toivat mukanaan sanan assertiivisuus, jolle ei kertoman mukaan löytynyt kunnollista käännöstä. Apulaisprofessori Liisa Lautamatin mukaan assertiivisuus tarkoitti naisten piilevien voimavarojen käyttöönottoa. Sen avulla puolustettaisiin omia oikeuksia ja omien tarpeiden, halujen ja mielipiteiden ilmaisemista. Skotlannin innoittamina kouluttajat olivat muuttaneet koulutusmateriaalinsa nimen otsikkoon

²⁹⁰ "Mitä herroille saisi olla?" TVK-lehti 6/1990, 1.

²⁹¹ "Naisten ammattitaito - vain naiseuttako?" TVK-lehti 6/1990, 2.

*Vallaton nainen.*²⁹² Kesällä 1990 järjestettiin samanniminen kesätaapahtuma, jonka saavuttama suosio laajensi sen syksyyn asti ulottuviksi koulutustapahtumiksi.²⁹³

Kuva 21: TVK-lehti 6/1990, 6.

Artikkelissa, jossa pohdittiin syitä erilaiseen työnarvostukseen oli kuva, jossa nainen ihmetteli syytä miesten ja naisten palkkatason erilaisuuteen. Syyn nähtiin pilakuvassa olevan biologiassa, sillä kuvan mieheltä ja naiselta oli peitetty osat, jotka olivat palkkaeron syynä (kuva 21).²⁹⁴

Tohtori Margrit Kennedy Saksan Liittotasavallasta kysyi *Ilo olla nainen* seminaarin kansainvälisessä osuudessa *Ilo olla kansainvälinen*, miten naiset voisivat käyttää paremmin luomisvoimaansa. Hän vastasi kysymykseensä, että naisten tuli päästä pois uhrin roolista. Kennedy totesi, että kaikki naiset loivat koko ajan omista ideoistaan lähtöisin. Luomisen voima oli Kennedyn mielestä jokaisen synnynnäinen oikeus. Naiseuden etuoikeutena oli se, että saattoi olla suunnitelmia ilman ohjeita. Energiaa ei myöskään saisi laittaa vastenmielisiin asioihin. Sellaisia asioita vastaan ei saisi käyttää energiaa, joista ei pidä. Ne kuolisivat itsestään Kennedyn mukaan. Taistellessa juuttuisi ja se söisi kaiken energian.²⁹⁵

Seminaarissa myös pohdittiin, oliko palkka arvon mitta. Kylmien tosiasioiden kerrottiin olevan varmasti kaikkien tiedossa. Naisten palkka oli 70 prosenttia miesten palkasta. Työmarkkinat olivat myös voimakkaasti kahtiajakautuneet. Seminaarin tarkoituksena kerrottiin sen pohtiminen, mitä asialle voisi tehdä. Professori Liisa Rantalaiho kertoi naisella olevan kokonaisvastuu elämästä. Kaksoistaakka ei ollut poistunut vielä 1990. Naiset myös arvostivat työn sisällöllisiä puolia, joista ei

²⁹² "Naisen voima käyttöön" TVK-lehti 6/1990, 2; ks. myös *Vallaton nainen*.

²⁹³ "Vallaton nainen valloitti" TVK-lehti 10/1990, 9; ks. kursseista vuoden 1991 puolella myös "Vallaton nainen houkuttaa naisia etsimään itseään" (ST) TVK-lehti 3/1991, 7.

²⁹⁴ "Kuka hinnoittelee hiljaiset taidot" TVK-lehti 6/1990, 6.

²⁹⁵ "Naisen pitää tietää tahtonsa" TVK-lehti 6/1990, 6.

maksettu. Miehillä oli useammin johtotehtävä ja naisten tehtävät nimettiin eri- ja alempiarvoisilla nimikkeillä kuin miesten työt. Lisäksi miehet vastasivat usein organisaatiosta ja naiset sanoivat useammin, ettei heidän tehtäviinsä kuulunut mitään erityistä vastuuta. Toisen puheenjohtaja Riitta Prustin mukaan tarvittiin viisi strategiaa. Tulopoliittisille päättäjille tulisi järjestää rautaisannos tasa-arvoasiasa, naisia piti saada lisää ay-liikkeen johtoon, naisjäsenistö pitäisi saada taistelemaan yhdessä, tasa-arvoeriä ja naispalkkaratkaisuja tulisi saada aikaan ja lisäksi töiden arviointi tulisi saada käyntiin. Samaan aikaan oli tehty sukupuolten palkkaeroja selvittänyt tutkimus laajasta rekisteriaineistosta vuodelta 1985. Siinä havaittiin jo tutut asiat. Palkkaero oli 71 prosenttia. Naiset eivät edelleenkään saaneet samasta ammatista samaa palkkaa kuin miehet.²⁹⁶

Kesäkuussa koolla ollut TVK:n valtuusto vaati, että tämänkertainen palkankorotusvara voitaisiin käyttää kokonaisuudessaan naisiin.²⁹⁷ Elokuussa havaittiin, että TVK:laisen naisen palkka oli noussut 77 prosentista 79 prosenttiin miesten palkoista. Naispalkkaratkaisua tarvittiin TVK-lehden artikkelin mukaan edelleen.²⁹⁸ Syyskuussa vaadittiin, että naisten ja miesten palkkaeroja oli supistettava tuntuvasti vuoden 1991 aikana.²⁹⁹

TVK:n vuotuisessa tasa-arvoseminaarissa puhuneet loivat varsin pessimistisen kuvan tulevast. Heidän mukaansa olivat ”Kaikki trendit naista vastaan”. Tutkija Merja Kinnunen kertoi hierarkian olevan edelleen varsin selvä miesten hyväksi ja naisten saavan harvemmin koulutusta kuin miesten. Dosentti Guy Ahonen totesi miesten saavan liukumia naisia enemmän. Ongelmat eivät Ahosen mukaan ratkeaisi matalapalkkaisia aloja korottaen vaan sopimuksiin olisi saatava naislisiä.³⁰⁰ Samaan aikaan tiedettiin kertoa, että suomalaisella naisella oli ollut ämmänlänget kaulassa kannettavinaan läpi koko historian. Hänen kerrottiin hoitaneen sekä perheen että työt.³⁰¹

Syksyllä 1990 todettiin, että talouden alamäki kelpasi varmasti ainakin pelivälineeksi. Tuovi Allen Työväen Taloudellisesta Tutkimuslaitoksesta kertoi, että laskusuhdanne ei kuitenkaan ollut mikään perustelu palkkaeroille. Myös Euroopan yhdentyminen saattaisi olla naisille kohtalokasta Allenin mukaan. Hän totesi, että:

”Tulonjakokysymykset ovat menettäneet hehkuaan, nyt uskotaan vapaaseen kilpailuun ja markkinavoimiin. Suuntaus johtaa kasvaviin tuloeroihin ja eriarvoisuuteen. Jo nyt tuloerot ovat kasvaneet yleensä ja vielä erikseen miesten ja naisten välillä.”

²⁹⁶ ”Onko palkka arvon mitta” TVK-lehti 6/1990, 6-7; ks. myös ”Tosiasioita myyttien tilalle” TVK-lehti 6/1990, 8.

²⁹⁷ ”TVK:n valtuusto koolla - Syksyn korotukset naisille” TVK-lehti 7/1990, 1.

²⁹⁸ ”TVK:laisten palkat ja rahankäyttö tutkittu: Naispalkkaratkaisua tarvitaan yhä” TVK-lehti 9/1990, 4.

²⁹⁹ ”Naisten ja miesten palkkaeroja supistettava tuntuvasti 1991” TVK-lehti 10/1990, 3.

³⁰⁰ ”Kaikki trendit naista vastaan” (ST) TVK-lehti 10/1990, 7.

³⁰¹ ”Maanviljelys ja kirkko alistavat naisen” TVK-lehti 10/1990, 8-9.

Allenin haastattelun otsikossa pohdittiin tulevaa, kun siinä kysyttiin, tulisiko naisista talouskriisin uhreja? Lama ei ollut vielä alkanut mutta nyt jo tiedettiin keihin se iskisi voimakkaimmin. Artikkelin mukaan naispalkkaratkaisut saattoivat olla vaaravyöhykkeessä, elleivät naiset pitäisi varaansa.³⁰²

Hoitoalalla oli tutkittu työntekijöiden tyytyväisyyttä palkkaansa. Naisvaltaisella hoitoalalla 81 prosenttia oli tyytymättömiä palkkaansa. Vain kolme prosenttia piti palkkatilannetta oikeudenmukaisena. Puolet vastaajista ajatteli naisten oppineen tyytymään vähempään ja ajattelemaan muita enemmän kuin itseään. Tyytymättömyys oli kasvanut ja tutkija Saila Koskensalmen mukaan tämä saattoi synnyttää liikehdintää. Tasa-arvon tuli näkyä myös palkassa, artikkelissa todettiin.³⁰³ Lokakuussa nähtiin, että odotuksen aika oli ohi ja että kysymykset olivat muuttuneet yhä suorasukaisemmiksi.³⁰⁴ Naispuheenjohtajat vaativat naisten ja miesten palkkaerojen poistamista viiden vuoden aikana syksyllä 1990. Liukumien vuoksi palkankorotusten nähtiin kohdentuneen miesvaltaisille aloille.³⁰⁵ Marraskuussa kehoitettiin, että nyt tekemään tasa-arvosuunnitelmia. Tiedettiin, että tasa-arvon ytimessä olivat nimitykset. Alkossa kerrottiin ryhdytyn tasa-arvotyöryhmän ehdotuksen mukaisesti palkkaamaan naisia johtajiksi.³⁰⁶

Virkamiesten palkkapoliittinen työryhmä sai huutia tasa-arvovaltuutetulta siitä, ettei sen kokoonpano vastannut tasa-arvolain vaatimuksia. 13 jäsenestä vain yksi oli nainen. Valtion henkilöstöstä naisia oli 40 prosenttia. Tasa-arvovaltuutettu esitti, että järjestöt laativat tasa-arvosuunnitelman siitä, miten naisten osuus hallinnossa ja työmarkkinatehtävissä nostetaan vuoteen 1995 mennessä vastaamaan vähintäänkin heidän osuuttaan jäsenistössä.³⁰⁷

Marraskuussa kerrottiin, että tasa-arvoerään kohdistuvat paineet kasvoivat. Syynä oli se, että tupon tarkistusta tehtiin erilaisessa tilanteessa kuin aiemmin. Sen vuoksi sovittu tasa-arvoerä oli riittämätön ja niin vähäinen, ettei se pienemmäksi enää voisi tulla.³⁰⁸ Samassa lehdessä todettiin, että jos miesten ja naisten välinen palkkakuilu haluttaisiin täyttää seuraavan viiden vuoden kuluessa tulisi naisten ansioiden nousta vuodessa viisi prosenttia miehiä enemmän.³⁰⁹ Euroopan yhdentymistä käsitelleessä seminaarissa nähtiin naisten olevan heikoilla yhdentymisprosessissa. EU:n kerrottiin suosivan vahvimpia, eivätkä naiset olleet artikkelin mukaan vahvoilla.³¹⁰ Tupon

³⁰² "Naisista talouskriisin uhreja?" (ST) TVK-lehti 11/1990, 5.

³⁰³ "Hoitoalan naiset eivät halua tyytyä naispalkkaansa" (ST) TVK-lehti 11/1990, 12.

³⁰⁴ "Odotuksen aika on ohi" TVK-lehti 12/1990, 2.

³⁰⁵ "Palkkaerot umpeen viidessä vuodessa" TVK-lehti 12/1990, 3.

³⁰⁶ "Nyt tekemään tasa-arvosuunnitelmia" TVK-lehti 13/1990, 10; "Nimitykset tasa-arvon ydintä" TVK-lehti 13/1990, 10.

³⁰⁷ "Virkamiesten palkkapoliittinen toimikunta ei vastaa tasa-arvolakia. Tasa-arvovaltuutettu kovistelee työmarkkinajärjestöjä" TVK-lehti 13/1990, 11.

³⁰⁸ "Tasa-arvoerään kohdistuvat paineet kasvavat" TVK-lehti 14/1990, 2.

³⁰⁹ "Vain 5 prosentin tasa-arvoerä auttaa" TVK-lehti 14/1990, 10.

³¹⁰ "Naistenkin Eurooppa" (ST) TVK-lehti 14/1990, 11.

tarkistuksessa saatiin sovittua, että jonkin osapuolen vaatiessa työmarkkinajärjestöt tekevät ”tarkistelun” miesten ja naisten palkkauksellisista eroista. TVK oli vaatinut tätä.³¹¹

Työolokomitean välimietinnöstä kävi ilmi, että naisten ansiot suhteessa miehiin olivat laskeneet. Vuonna 1984 osuus miesten palkoista naisilla oli 78 prosenttia, nyt osuus jäi alle 75 prosentin. Jatkotyössään komitea aikoi selvittää naisten työelämäongelmia tarkemmin.³¹² Pankkitoimialalla oli ryhdytty toimenpiteisiin palkkaerojen poistamiseksi. Oli tehty työnarvioinnin esiselvitys, jonka pohjalta työtä jatkettaisiin. Johtotason toimihenkilöistä naisia oli pankkialalla vain yksi prosentti, miehistä 23 prosenttia. Esimiehinä naisia oli 7 prosenttia ja miehistä 35 prosenttia. Kaikissa tehtävänimikkeissä naiset ansaitsivat miehiä huonommin.³¹³

Naisten kansainvälisessä konferenssissa ollut Raila Kangasperko kertoi TVK-lehdessä, etteivät kaikki ymmärtäneet ”sama palkka samanarvoisesta työstä” ongelmatiikkaa kokouksessa. Naisten lakkoidea herätti kiivasta keskustelua puolesta ja vastaan. Konferenssi kasvatti kuitenkin solidaarisuutta ja ilmapiiri oli lempeä ja kannustava. Kangasperko siteerasi laulun sanoja, joita konferenssissa laulettiin:

*”Pieni tönäisy voi siirtää vuoren. Kaksi pientä tönäisyä voi siirtää vuoren. Kaikkien naisten tönäisy siirtää vuoren. Siis siirtäkäämme vuoria yhdessä.”*³¹⁴

Kesällä 1991 palkkaerojen syyksi täsmennettiin naisten ja miesten sijoittuminen eri vaativuustason tehtäviin sekä työmarkkinoiden jakautuminen nais- ja miesvaltaisiin ammatteihin. Tutkijat olivat havainneet, ettei töiden luokittelussa painoteta tarpeeksi sosiaalista vuorovaikutusta, ihmissuhdetyötä, kuormittavuutta, vastuuta, olosuhteita ja työn itsenäisyyttä. Analyttiset menetelmät puuttuivat, joiden avulla eri töitä olisi voinut vertailla vaativuustekijöiden mukaan. Työnarvioinnin tuli lisäksi perustua työnkuvauksiin, sillä samalla nimikkeellä toimivien työt saattoivat poiketa toisistaan suuresti.³¹⁵

Naiset ja EY-kirjan julkistaminen herätti huomiota TVK-lehdessä kesällä 1991. Nähtiin, että naisten paikka oli EY:ssäkin alatasanteella. Tutkija Raija Julkusen artikkelissa tähdennettiin, että vaikka EY ei suoraan määrännytään sosiaaliturvan tasoa, tulisi sieltä ideologisia vaikutteita, jotka olivat ristiriidassa pohjoismaisen hyvinvointivaltion ideologian kanssa. Naisten vähäinen määrä EY:n päätöksentekokoneistossa tuotiin myös esille.³¹⁶ Syksyllä 1991 työttömyyden kasvu täytti lehtien

³¹¹ ”Tasa-arvotyöryhmä aloittaa” TVK-lehti 15/1990, 1; ”Tasa-arvotyöryhmä aloittaa työnsä” TVK-lehti 1/1991, 3.

³¹² ”Naisten työelämää: Palkkaerot kasvavat” (SS) TVK-lehti 1/1991, 9.

³¹³ ”Ovatko miesten työt todellakin vaativampia kuin naisten” 1/1991, 10.

³¹⁴ ”Bread and roses rake ay-naisten kokouksessa Kanadassa. Naiset haluavat jakaa elämän ilot” TVK-lehti 1/1991, 12.

³¹⁵ ”Työnarviointi. Oikeudenmukaisen palkkauksen perusta?” (Sinikka Nurminen) TVK-lehti 6/1991, 10.

³¹⁶ ”Naisen paikka EY:ssäkin alatasanteella” (ST) TVK-lehti 7/1991, 7.

palstat. Myös TVK-lehdessä suurin osa jutuista liittyi työttömyyteen. Nähtiin, että naisilla oli miehiä heikompi työttömyysturva hoitopaikkoja järjestettäessä lapsille. Kahdessa viikossa ei saatu kaikille järjestymään hoitoa, joten äidit olivat pakotettuja hylkäämään työtarjouksia.³¹⁷

Joulukuussa 1991 esiteltiin TVK-lehdessä uusi tasa-arvovaltuutettu Tuulikki Petäjäniemi. Hän painotti työnarviinnissa, sitä, että nyt mietitään myös vastuuta toisesta ihmisestä ja henkinen kuormitus on myös otettava huomioon. Silti hän totesi, ettei laman aikana päästä eteenpäin ja siksi nyt oli paikka teoreettiselle pohdinnalle siitä, mitä halutaan. Samapalkkaisuus oli hänen mukaansa sopimuskysymys, ei ”olotila, joka näkyy kaukoputkella”.³¹⁸

Alkukeväästä 1992 kerrottiin työnarviointityöryhmän saaneen valmiiksi kehikon avuksi työnarviointiin. Kehikko perustui nelijakoon, jossa painotettiin osaamista, vastuuta, kuormitusta ja työoloja. Kehikon kerrottiin ottavan aiempaa paremmin huomioon myös naisten taidot. Pohjana kehikon soveltamiselle tuli tehdä tarkat työnkuvaukset. Näiden lisäksi tuli edelleen pitää mukana tasa-arvoeriä, TVK:n toinen puheenjohtaja Riitta Prusti totesi.³¹⁹

Toukokuussa 1992 juhlittiin Naisasialiitto Unionin satavuotista taivalta. Asiaa esitelleessä TVK-lehden artikkelissa kysyttiin, tarvittiinko naisliikkeitä edelleen. Tämä havaittiin jo osin normiksi ja oltiin sitä mieltä, että nainen sopi yliopistojen luentosaleihin siinä missä miehetkin. Asioihin otetaan naisnäkökulma monesti. Silti tuntui:

*”...että miestä arvostetaan yhä edelleen enemmän kuin naista, miesten työskentely otetaan vakavasti siinä missä naisten tekemisille vain hymähdetään. Yhä edelleen miehet saavat paremmat virat ja johtavat asemat, naisten urakehitys ei ole samanlaista kuin miesten. Suuri osa naisista on edelleen toisarvoisissa töissä, vaikka heidän koulutuksensa ja taitonsa antaisivat mahdollisuuden muuhunkin.”*³²⁰

³¹⁷ ”Naisilla miehiä heikompi työttömyysturva” TVK-lehti 11/1991, 10.

³¹⁸ ”Naisten taidot näkyviksi” (Irma Haarala) TVK-lehti 12/1991, 16.

³¹⁹ ”Kehikko avuksi työnarviointiin” TVK-lehti 3/1992, 4.

³²⁰ ”Yli vuosisata naisliikettä. Yhä tarvitaan naisten yhteistyötä” TVK-lehti 5/1992, 4.

Kuva 22: TVK-lehti 6-7/1992, 5.

Esiteltäessä vastavalittua puheenjohtajaa Riitta Prustia kesällä 1992 hänen kuvansa oli pikselöitynyt lähes tunnistamattomaksi (kuva 22). Erityisesti naisvaltaisten liittojen kerrottiin seuraavan entistä suuremmin odotuksin keskusjärjestön toimintaa. Tarkoittiko Prustin kuvan pikselöityminen sitä, että hänen valtansa oli jo murentunut sisältäkäs in? Muutamaa kuukautta myöhemmin TVK teki yllättäen konkurssin ja Prustilta meni keskusjärjestö alta.

Johtopäätelmät: Turhautumisen aika

Ajanjaksolla päällimmäiseksi tekijäksi TVK:n naiskuvassa nousee turhautuminen siihen, etteivät monella alalla olleet palkkaerot supistuneet, huolimatta siitä, että samapalkkaisuussopimus oli ratifioitu jo muutamia vuosikymmeniä aiemmin. TVK:n linja muuttui tasa-arvon avoimeksi vaatimiseksi ajanjakson loppua kohden tultaessa.

Tuloerojen nähtiin kääntyneen kasvuun 1980-luvulla. Tämä sai ilmauksensa useassa pilakuvassa ajanjaksolla. TVK:ssa myös petyttiin ensimmäisen tasa-arvovaltuutetun nimitykseen, kun tehtävään otettiin mies eikä nainen. Yötyökiellon poisto nähtiin tasa-arvoasiana.

Vivica Bandler kertoi TVK-lehdessä, että hän oli oppinut viisautensa mustilta naisilta. Jos lähtökohtana oli helvetti, oli jokaisena päivänä odotettavissa iloisiakin asioita. Samoihin aikoihin TVK asetti 1987 tavoitteekseen naispalkkaerän saamisen tulevilla neuvottelukierroksilla. Kansainvälisiksi naisten päiviksi perustettiin puheenjohtajien kuuma puhelinlinja, jolle sai soittaa ja kertoa oliko tasa-arvo tarua vai totta. Soittajia oli useita useana vuotena.

Kansainvälisessä naiskonferenssissa kehitysmaiden naisasianaiset ilmaisivat turhautumisensa läntisille kollegoilleen. Tutkija Kimmo Kevätsalo kertoi samoihin aikoihin, että ay-liike olisi tulevaisuuden häviöjä taistelussa toimihenkilöiden sieluista.

Joulukuussa 1989 kerrottiin TVK:n kärsivällisyyden olevan lopussa. Nyt oli vihdoinkin aika saada palkkaero tasoihin. Tätä ilmensi myös taitelija Rauni Liukon työ, jossa naista representoitiin aivan kuin he olisivat olleet mykkiä ja palvelualttiita. Kuva julkaistiin TVK-lehdessä 1990.

Akavan naiskuvat 1987-1992

Akavassa havaittiin Suomen päässeen Pohjoismaiseen tasa-arvoon, kun maahan oli saatu tasa-arvolaki vuoden 1987 alusta. Tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikulan todettiin olevan pätevä virkaansa, vaikka joidenkin naisjärjestöjen mukaan hän ei ollutkaan tehtävään sopiva. Akava varoitti kuitenkin liiasta innosta erityisohjelmien laadinnassa. Ne saattaisivat Akavan mukaan johtaa ylilyönteihin ja tarpeettomaan sukupuolten vastakkainasetteluun. Jomman kumman sukupuolen erityiskohtelua voisi perustella Akavan mielestä vain välivaiheena ennen todellista tasa-arvoa. Akava uskoi, että kaikella naisiin liittyvällä tutkimuksella edistettäisiin tasa-arvoa.³²¹ Akava perusti samoihin aikoihin tasa-arvotyöryhmän, jonka puheenjohtajaksi valittiin Lääkäriliiton toiminnanjohtaja Markku Äärimaa. Sihteerin tehtävät sai hoitaakseen vasta valittu tutkija Ulla Aitta.³²²

Akava havaitsi samana vuonna naisistuvansa. Jäsenmäärä oli kasvanut ripeästi ja naisten osuus oli vielä 45 prosenttia mutta alle 30-vuotiaista akavalaisista naisilla oli jo enemmistö. Vain viidessä ammatissa miesten osuus tulisi lisääntymään mutta naisten osuus kasvoi 16 ammatissa. Keskusjärjestöllä ei todettu olevan syytä ottaa osaa keskusteluun ammattien naisistumisesta ja ammattikuvasta tai ammatissa työskentelevien työympäristöstä. Silti Akavan kerrottiin keskusjärjestötasolla tarkastelevan tavoitteitaan ja ohjelmiaan muutokseen liittyen. Perhe- ja sosiaalipoliittisten ohjelmien todettiin kohoavan keskeisimmiksi kyseessä olleessa tarkastelussa.³²³

Akavan tasa-arvotyöryhmä oli kutsunut tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikulan vieraakseen. Nikula kertoi, että syrjintää oli olemassa mutta syllisiä siihen ei kannattanut etsiä, vaan asiat tuli korjata. Tavoitteita ei kuitenkaan tulisi asettaa liian korkealle, sillä välittömiä tuloksia työstä ei kannattanut odottaa.³²⁴ Akavan oma tasa-arvotutkimus julkistettiin samassa numerossa, jossa tasa-arvovaltuutettua haastateltiin. Tutkimuksessa oli havaittu, että korkea koulutus ei taannut naisille tasa-arvoa työssä. Naisten ja miesten välinen palkkaero oli julkisella sektorilla työskentelevillä noin 82-83 prosenttia ja yksityisellä sektorilla 70 prosenttia miesten palkoista. Akavan tutkimuksen mukaan alojen naisvaltaisuus ei yksinään selittänyt eroa, vaan asiaa selittivät myös monet muut syyt. Sukupuoli toimi erottelevana tekijänä koulutusaloilla ja siitä seurasivat eri työmarkkinat,

³²¹ Suomi pääsi pohjoismaiseen TASA-ARVOON” Akava 1/1987, 4.

³²² ”Akavaan perustettiin tasa-arvotyöryhmä” 3/1987, 5.

³²³ ”Naisistuva Akava” (Manu Neuvonen) Akava 5/1987, 2.

³²⁴ ”Tasa-arvovaltuutettu: Syrjintä syvälle juurtunut” Akava 5/1987, 4.

yksityisen alan vähäiset johtotehtävät naisille, naisten ja miesten töiden erilainen autonomia sekä miesten ja naisten erilainen urakehitys. Akavan tasa-arvotutkimuksen mukaan historian pyöriä tuskin kyettäisiin kääntämään taaksepäin. Naiset hankkivat itselleen tasavertaisen koulutuksen ja vaativat tätä kautta myös työelämältä tasa-arvoisia mahdollisuuksia. Koulutuksen tuli taata riittävät ja tasavertaiset toimeentulomahdollisuudet kummallekin sukupuolelle.³²⁵

Uranuurtajaksi todettu Hanna Rothmann sai palstatilaa keväällä 1988 Akava-lehdessä. Hänen kerrottiin perustaneen ensimmäisen maksullisen lastentarhan Helsinkiin 1883. Viisi vuotta myöhemmin aloitti hänen ensimmäinen kansanlastentarhansa, eli Helsingin Fröbelinlaitos Lapinlahdenkatu 11:sta. Juttuun liittyvässä kuvassa naisten ja tyttöjen kasvatusta uusinnettiin sukupuolitettuna, kun siinä kerrottiin kotitaloustaitoja opetetun naisille jo pienestä pitäen. Kuva oli Ebeneser-kodista keväältä 1909.³²⁶

Tutkija Ulla Aitta kirjoitti Akava-lehteen keväällä 1988. Hän kysyi mitä naisten ja miesten tasa-arvo on? Hän esitteli kolme erilaista tasa-arvoideologiaa ja eritteli niiden suhdetta perhepolitiikkaan. Ensimmäisenä oli tasa-arvopolitiikka, jonka lähtökohtana oli naisten ja miesten erityisyyksien vahvistaminen. Tässä tavassa ajateltiin, että naisten synnynnäiset ja sosiaalistumisprosessin kautta hankitut ominaisuudet toteutuisivat parhaiten äidin roolissa ja tätä muistuttavissa hoiva-, huolto- ja ylläpitotehtävissä. Miesten taas ajateltiin menestyvän naisia paremmin rationaalisuutta ja tehokkuutta edellyttävillä ammattialoilla. Tässä mallissa työolosuhteita tulisi kehittää sellaisiksi, että naisten olisi helppoa yhdistää ansiotyössä käyntiin perhe ja lapset. Toisessa mallissa oli ihanteena miesrooli. Tässä ideologisessa mallissa naiset osoittavat olevansa yhtä hyviä tai parempia kuin miehet. Uranuurtaja oli keskeisin elementti sekä naisille että miehille. Tämä tarkoitti perhevastuun minimoimista kärjistyneimmillään. Perhe-työ yhteensovittamiskeskustelua ei käydä. Kolmannen mallin lähtökohtana oli ”uusi ihmisrooli”. Miehillä ja naisilla katsottiin olevan samat oikeudet ja velvollisuudet heidän toimiessaan työelämässä, perheessä ja yhteiskunnallisina vaikuttajina. Työoloja tuli mallin mukaan muuttaa sellaiseksi, että naisten työssäkäynti mahdollistuisi siinä missä miesten. Virallisissa elimissä tuli olla sekä miehiä että naisia. Mallissa tasa-arvolaki sääteli suhteita mutta perhe jäi sen ulkopuolelle. Äitiyspäivärahan muuttaminen vanhempainrahaksi oli kuitenkin perhepoliittinen uudistus, joka lähtökohtaisesti tasa-arvoistaisi miesten ja naisten asemaa perheessä. Ensimmäisessä ja kolmannessa mallissa toteutui työmarkkinapolitiikan ja perhepolitiikan yhteensovittaminen. Kolmannessa mallissa ne toteutuisivat siten, että siinä kummankin vanhemman asema työssä ja perheessä muodostuisi samanarvoiseksi. Aitta jätti kuitenkin sanomatta, mitä mallia Akavan tulisi noudattaa linjauksissaan.³²⁷

³²⁵ ”Akavan tutkimuksen lähtökohta: Korkea koulutus ei takaa naisille tasa-arvoa työssä” Akava 5/1987, 30-31.

³²⁶ ”Uranuurtaja Hanna Rothman” Akava 2/1988, 17.

³²⁷ ”Mitä naisten ja miesten tasa-arvo on?” (Ulla Aitta) Akava 3/1988, 12-13.

Seuraavan lehden pääkirjoitus palasi tasa-arvoasiaan. Päätoimittaja Manu Neuvonen näki Ulla Aitan tutkimuksen pohjalta, että koulutus oli tärkein tekijä tasa-arvon kehittämiseksi. Sen avulla oli mahdollista torjua työelämän jakautuminen miesten ja naisten ammatteihin. Akavalaisen työelämän kerrottiin olevan vähemmän segregoitunut alakohtaisesti kuin suomalainen työelämä keskimäärin. Koulutus ei kuitenkaan yksinään riittänyt. Oli olemassa palkkaeroja, joissa sukupuolella oli merkitystä. Neuvosen mukaan tilanne tiivistyi perhepolitiikassa, johon Aitan tekemä raportti ei antanut suoraa vastausta. Neuvonen totesi lopuksi, että: ”Tältä osin vaaditaan luovuutta ja ennakkoluulottomuutta sekä yksilö- että yhteiskuntatasoilla, jotta nämä yhteensovittamisongelmat voitaisiin tulevaisuudessa toisiaan tukien korjata.”³²⁸

Syksyllä 1988 esiteltiin tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikula nykyajan ritarina. Nikulan todettiin olleen kompromissi virkaan, johon etsittiin naista. Nikula näki, että nimenomaan akavalaisien julkisen sektorin palveluksessa olevien liittojen jäsenet voisivat käyttää samanarvoisesta työstä maksettavaa saman palkan periaatetta hyväkseen enemmän kuin mitä tähän mennessä oli tapahtunut. Akavalaisittain tärkeänä Nikula piti myös säännöstä, joka kielsi syrjinnän työhönotossa. Ongelman ytimenä Nikula näki työelämän segregoitumisen miesten ja naisten töihin. Nikula toivoi, että miehet ottaisivat enemmän vastuuta kotielämästä.³²⁹

Samassa numerossa, jossa haastateltiin Nikulaa, esiteltiin Akavan tasa-arvotutkimusta. Tutkimuksen mukaan 80 prosenttia akavalaisista naisista ja 50 prosenttia miehistä katsoi, ettei tasa-arvo toteudu riittävästi suomalaisessa työelämässä. Miesten aloilla työskentelevät naiset olivat tyytymättömiä. Tasa-aloilla oltiin kaikkein tyytyväisimpiä. Ongelmien katsottiin syntyvän työskentelystä eri ammattialoilla. Tavoitteista kysyttäessä nähtiin tärkeimmäksi ajettavaksi asiaksi naisten ja miesten palkkauksen tasa-arvoistaminen. Perhepolitiikan saralla tärkeimmäksi asiaksi nostettiin lasten päivähoitopalvelujen kehittäminen. Nähtiin, että kaikilla miehillä ja naisilla tuli olla tasavertaiset oikeudet sekä työhön että perheeseen.³³⁰

Akavan puheenjohtaja Raimo Lehtinen otti kantaa tasa-arvokeskusteluun syksyllä 1989. Hän näki, että keskustelua käytiin Akavassakin aiheellisesti. Hän myös totesi samanarvoisuuskysymykseen, että:

”Toisin sanoen, en oikein jaksakaan uskoa, että voisimme markkinavoimien vastaisesti pakottaa ilman muita haitallisia seurauksia eri tuotannon aloja maksamaan kaikista töistä työn vaatavuutta vastaavia ’oikeita’ palkkoja.”

Tämän Lehtinen esitti merkitsevän sitä, että sukupuolten eriarvoisuuden vähentämiseksi tulisi tukea naisten tuloa miesvaltaisilla työaloilla. Lehtinen toivoi malttia asiassa, hänestä kostonhimo

³²⁸ ”Sukupuolten tasa-arvo akavalaisessa työelämässä” (Manu Neuvonen) Akava 5/1988, 5.

³²⁹ ”Paavo Nikula - ritari nykyajassa” (Ritva Reinboth) Akava 6/1988, 18-21.

³³⁰ ”Akavan tasa-arvotutkimus paljasti: Miehisten alojen naiset muita tyytymättömiä” (Ulla Aitta) Akava 6/1988, 30.

saattaisi tehdä haittaa itse epäkohtien järkevälle korjaamiselle.³³¹ Samassa lehdessä kysyttiin oliko samasta työstä sama palkka toteutumaton toive. Artikkelin kertoi ensimmäisestä Akavan järjestämästä palkkauksellista tasa-arvoa käsitelleestä seminaarista. Seminaarissa nostettiin esille se, että naiset työskentelivät edelleen eri hierarkiatasolla kuin miehet. Työelämän kerrottiin yleisellä tasolla naisistuvan. Seminaarissa pohdittiin vaikuttiko tämä kyseisten alojen palkkaukseen. Miesten työt tiedettiin palkkauksellisesti paremmiksi kuin naisten työt. Työmarkkinanäkökulma antoi tasa-arvoasioista vastaavan ministeri Tarja Halosen mukaan negatiivisen kuvan tasa-arvon toteutumisesta. Työnjako oli sukupuolten välillä jyrkkä ja palkkaerot Pohjoismaiden suurimmat. Halonen toivoi työnarvostusperiaatteista ratkaisijaa tähän ongelmaan. Seminaarissa vastaus palkkauksen tasa-arvoisuuteen saatiin tasa-arvolaista: samasta ja samanarvoisesta työstä tuli saada samaa palkkaa. Sukupuolten välisiin palkkaeroihin tuli puuttua entistä tehokkaammin sopimuspolitiikalla.³³²

Tammikuussa 1990 nähtiin oltavan megaratkaisujen kynnyksellä. Akava-lehti oli haastatellut kahta naisvaikuttajaa dosentti Katarina Eskolaa ja apulaisprofessori Liisa Uusitaloa. Heidän mukaansa naisten arvomaailma ei tullut tuolloisessa nykymenossa mitenkään esille. Uusitalo totesi, että tehtäessä preferenssitutkimuksia, on havaittu, ettei naisten mielestä nyky-yhteiskunta alkuunkaan vastaa naisten haluamaa yhteiskuntaa. Eskolan mukaan naiset olivat nouseva liike. Heillä oli kuitenkin edessään suuria vastuksia. Eskolan mielestä:

"Eräs ongelma on siinä että intellektuaalisen maailman valtarakenteet ovat edelleen miesten käsissä."

Eskola totesi, että näiltä paikoilta muodostetaan arvoja. Sen vuoksi oli tärkeää kuka oli johdossa, sillä he määrittivät myös arvomaailmaa.³³³

Syksyllä 1990 tehtiin juttua Suomen Farmasialiiton puheenjohtaja Ulla Aittokoskesta kertoen hänen olevan "värikä, vahva nainen", joka ajoi omiensa asiaa "kuin naarasleijona". Muuten artikkeli koski hänen nukkekotiharrastustaan ilman mitään muuta työmarkkinoihin tai tasa-arvoon liittyvää asiasisältöä.³³⁴ Samaan aikaan oli tutkittu akavalaisia. Tutkimuksen mukaan miesten keskiansio oli tuolloin 15 000 markkaa (3844 euroa) ja naisten keskiansio oli 11 300 markkaa (2896 euroa).³³⁵ Naisten asemaa oli tutkittu ja havaittiin, että akavalaisista naisista joka kolmas eli yksin. Kaikkiaan yksineläjiä oli naisista koko maassa 20 prosenttia. Miesvaltaisilla aloilla työskentelevät naiset olivat joutuneet rajoittamaan lapsilukua työn takia. Artikkelin mukaan yksinäisten naisten

³³¹ "Hajamietteitä tasa-arvokeskusteluun" (Raimo Lehtinen) Akava 6/1989, 5.

³³² "Samasta työstä sama palkka - toteutumaton toive?" (Tuulikki Juusela) Akava 6/1989, 7.

³³³ "Megaratkaisujen kynnyksellä" Akava 1/1990, 20-23.

³³⁴ "Ulla Aittokosken nukketalossa asuu KAHDEN KERROKSEN VÄKEÄ" (Anita Manninen) Akava 2/1990, 64-65.

³³⁵ "Akavaa - Uutta tietoa akavalaisista" (Olli Saariaho) Akava 3/1990, 4-7.

elämäntapa ei vastannut ”sen paremmin katkeran vanhanpiian kuin menevän sinkunkaan mielikuvaa”.³³⁶

Tutkija Raija Julkunen totesi loppuvuodesta 1991, että miehinen politiikka uhkasi purkaa pienipalkkaisten, ahkerien ja yhä koulutetumpien naisten pyörittämää hyvinvointivaltiota. Hän näki, että miehet olivat irtisanomassa sukupuolisopimusta. Hyvinvointivaltion purkamisesta eniten tulisivat Julkusen mukaan kärsimään naiset. Julkista sektoria leikattiin vetoamalla miehiin arvoihin, kuten kilpailuun ja tehokkuuteen. Julkusen mukaan naisten kouluttautumisella ja työssäkäynnillä oli Suomessa jo niin pitkät perinteet, että ainakaan hyväosaiset naiset eivät suostuisi jäämään kotiin. Hyvinvointivaltio takasi naisten yksilöllisen vapauden, kun nainen ei ollut kahlehdittu hoitamaan lapsiaan tai vanhenevaa äitiään. Kriisillä saattoi olla Julkusen mielestä myös positiivisia puolia. Julkisen sektorin sisällä voisi kehittyä vaihtoehtoisia malleja, joissa asiakkaille annettaisiin lisää päätösvaltaa. Julkunen perään kuulutti symbolisia tekoja ja puolustuspuheenvuoroja julkiselle sektorille, etteivät naiset ja muut työntekijät ala uskoa olevansa syyllisiä.³³⁷

Etan tuloon kerrottiin oltavan valmiita loppuvuodesta 1992. Tutkija Ulla Aitta näki, että Eta saattaisi tuoda välineitä tasa-arvotyöhön. Välillisen syrjinnän käsite tuli uutena asiana agendalle. Samapalkkaisuuden kohdalla näyttö tuli entistä selvemmin työnantajan kontrolle kuin aiemmin. Aitta pelkäsi kuitenkin, että julkista sektoria jouduttaisiin pienentämään, mikä vähentäisi naisten töitä.³³⁸ Palkkadiskriminaatiota oli tutkittu ja havaittu, että se oli totta. Toimihenkilöillä palkkaeron kerrottiin olevan 32 prosenttia. Palkkadiskriminaation kerrottiin kasvavan työtehtävien vaativuuden kasvun myötä. Tiedettiin myös, että vain parin prosentin osuus koko palkkasummasta riittäisi poistamaan eron.³³⁹

³³⁶ ”Ei katkeria vanhapiika eikä menevä sinkku. Aakateeminen nainen asuu yksin” (Paula Saukko) Akava 2/1991, 55-57.

³³⁷ ”Miehet sanovat irti sukupuolisopimuksen” Akava 4/1991, 9-10.

³³⁸ ”Välineitä tasa-arvotyöhön” Akava 4/1992, 13.

³³⁹ ”Uutta valaistusta tasa-arvo keskusteluun - Palkkadiskriminaatio on totta” (Pekka Immeli) Akava 4/1992, 42.

Johtopäätelmät: Akava jäljessä muita

Ajanjakson keskeisin tapahtuma Akavassa oli tasa-arvotyöryhmän perustaminen 1987. Akava havaitsi myös naisistuvansa. Palkkaero miesten ja naisten välillä tuotiin esille ja ryhdyttiin pohtimaan keinoja sen poistamiseksi. Tutkija Ulla Aitta toi esille kolme erilaista tasa-arvoideologiaa mutta hän ei kertonut, mitä linjaa Akavan tulisi edetä. Akava myös esitteli tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikulan epiteetillä ”ritari”. Jutussa tuotiin esille myös akavalaisten työmarkkinoiden segregoituminen miesten ja naisten töihin.

Akavalaisista naisista kerrottiin 80 prosentin ajattelevan, ettei tasa-arvo toteudu työelämässä. Puheenjohtaja Raimo Lehtinen otti 1989 kantaa tasa-arvokysymykseen ja totesi, ettei hän jaksanut uskoa siihen, että olisi mahdollista pakottaa tasa-arvoa toteutumaan markkinavoimien vastaisesti. Lehtisen ratkaisuna oli tukea naisia hakeutumaan miehille aloille.

Tasa-arvoministeri Tarja Halonen näki työnarvioinnin toimivan ”lääkkeenä” samapalkkaisuuden toteuttamiseen. Samoihin aikoihin kerrottiin oltavan megaratkaisujen kynnyksellä. Katarina Eskolan ja Liisa Uusitalon mukaan intellektuaalisen maailman valtarakenteet olivat edelleen miesten käsissä. Samaan aikaan nähtiin miehisen politiikan olevan uhkaamassa hyvinvointivaltiota. Myös palkkadiskriminaation kerrottiin olevan totta akavalaisessa kentässä.

STTK:n naiskuvat 1987-1992

STTK-lehdessä kerrottiin myös tasa-arvolain voimaantulosta alkuvuodesta 1987 mutta se tehtiin yhdessä muiden uusien työelämään liittyvien lakien joukossa. Tasa-arvolain kerrottiin edellyttävän viranomaisten muuttavan olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumisen. Työelämässä syrjityksi tulleella kerrottiin olevan oikeus hakea lainmukaista hyvitystä asiassaan. Naisille ja miehille oli lain mukaan järjestettävä samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatissa etenemiseen.³⁴⁰ STTK mainitsi myös yötyökiellon kumoamisen syksyllä 1987.³⁴¹

Anu Valveen kolumnissa *Tonnin kana* etsittiin ”sihteeriä”. Valve totesi etsinnän päätteeksi, että hän muisteli ilkeämielisten joskus aikoinaan kutsuneen ”sihteerikköjä kanoiksi”.³⁴² Kolumnisti Valve tiesi myöhemmin artikkelissaan kertoa, että naiset olivat sikoja tai ainakin kaikki ääri-feministit. Heitä Valve kutsui häiriöfeministeiksi. Häiriöfeministi ei istunut lapsi polvillaan

³⁴⁰ ”Uusi vuosi toi tullessaan Tasa-arvolaki, päihdehuoltolaki, opintovapaa-laki...” Sttk 1/1987, 13.

³⁴¹ ”Naisten yötyökielto nurin” Sttk 9/1987, 11.

³⁴² ”Tonnin kana” (Anu Valve) Sttk 2/1988, 6.

saunan jälkeen vaan pukeutui farkkuihin, piti lyhyttä tukkaa ja oli meikitön. Terapiassa heidät oli mahdollista saada Valveen mukaan kuntoon.³⁴³

Työvoimaministeri Matti Puhakka ennusti, että sosiaali- ja palveluammatit tulisivat miehistymään ja samalla näiden alojen palkkaus saattoi nousta. Puhakan mukaan jatkuva kouluttautuminen ja ammatinvaihto odottivat lähes jokaista, oli ammatti sitten mikä tahansa. Kouluttamisessa vastuuta oli Puhakan mielestä työnantajilla ja myös työntekijöillä, joiden tuli olla valmiina kouluttamaan itseään jatkuvasti. Työttömiä kerrottiin olevan 150 000 ja tiedettiin, että määrä tuskin kasvaisi.

STTK-lehti esitteli terveydenhoitajaliittoa toukokuussa 1988. Artikkelissa nähtiin, että STTK:ssa viidettä vuotta ollut jäsenjärjestö oli tyytyväinen. Liittoa kuvattiin epiteeteillä ”suloinen” ja ”tarpeellinen täydennys maskuliinisessa STTK-kentässä”. Kaiken kerrottiin alkaneen Mannerheimista 1925. Hän oli jakanut ensimmäiset kurssitodistukset terveyssisarille tuolloin ja kuvannut heitä ”kauniiksi” ja ”isänmaallisiksi”.³⁴⁴

Neljän koplan eli palkansaajakeskusjärjestöjen tasa-arvotyöryhmän väliraportti kertoi neljä keskeisintä ongelmakohtaa miesten ja naisten tasa-arvossa työmarkkinoilla. Näitä olivat palkkaerot, työnjaon erillisyys (nais- ja miesalat), perhepoliittisten oikeuksien epätasapainoinen käyttö ja naisten asema työmarkkinajärjestöissä. STTK:ssa oli naisia kyselyn hetkellä 15 prosenttia. Jotta tasa-arvo saavutettaisiin tulisi artikkelin mukaan päästä eroon rooliajattelusta. Kaikki alat olisi saatava kaikille, kotioloissa olisi tasoitettava vastuita ja samasta työstä tulisi maksaa sama palkka.³⁴⁵

Miina Sillanpään elämästä kertova dosentti Irma Sulkusen teos sai arvostelun STTK-lehdessä 1990. Siinä kerrottiin Sulkusen pudottaneen Sillanpään legendasta ihmiseksi. Sillanpää oli kokenut saman objektiivisen tutkimuksen kohtalon kuin Mannerheim 1960-luvulla artikkelin kirjoittaja Pentti Peltoniemen mukaan. Sillanpäästä kerrottiin, että hän oli myöhemmillä vuosillaan luomassa Lotta Svärd -järjestön ja Työvalmiusliiton kanssa yhteisrintamaa. Lisäksi hän oli ollut luomassa palvelijatar-liikettä Suomeen. Piiat, palvelijattaret ja talousapulaiset muodostivat yhden suurimmista työntekijäryhmistä aina 1930-luvulle saakka. Peltoniemi ihmettelee miksi naisasialiikkeet eivät olleet markkinoineet Sulkusen kirjaa. Hänen mukaansa kirjasta oli vaiettu sen ilmestyttyä. Oliko Sillanpään edustaman naisasialiikkeen ”olennainen ajatus” kadoksissa, Peltoniemi kysyi.³⁴⁶

Kesällä 1990 erikoistutkija Marianne Laxen kertoi STTK-lehdessä, ettei perusinsinööri ole soviniisti. Hänen mukaansa vaara tähän oli kuitenkin koko ajan olemassa, sillä ala oli kova, koulutus oli kovaa

³⁴³ ”Femakointia” (Anu Valve) Sttk 4/1988, 7.

³⁴⁴ ”Kaikki alkoi Mannerheimista Terveystenhoitajat mielihyvin teknisten joukossa” Sttk 6/1988, 9.

³⁴⁵ ”Työelämän tasa-arvon kompastuskiviä” (Tellervo Karvonen) Sttk 3/1989, 8.

³⁴⁶ ”Kohuteos Miina Sillanpäästä valmis Ihmiseksi alennettu legenda” (Pentti Peltoniemi) Sttk 4/1990, 9.

ja ympäristö tuki miehisiä arvoja. Laxen antoi insinööreille synninpäästön seksuaalisen ahdistelun suhteen todeten, ettei ollut viitteitä siitä, että seksuaalinen ahdistelu olisi muita yleisempää teknisillä aloilla. Naisinsinöörejä kuitenkin syrjittiin Suomessa. Laxenin mukaan yksityisen puolen naiset eivät edes uskaltaneet työpaikkojensa pelossa valittaa asioista.³⁴⁷ Samassa lehdessä kerrottiin, että nainen oli kummajainen teknisillä aloilla Suomessa. Opistoinsinööreistä naisia oli 6 prosenttia, teknikoista vajaa 20 prosenttia ja diplomi-insinööreistä 15 prosenttia. Naisten kerrottiin kuitenkin olevan miehiä rohkeampia ja hakeutuvan miehille aloille. Artikkelissa todettiin, että: ”Jos akka on ukon töissä, siitä ei hyvää seuraa.”³⁴⁸

Tutkimussihteeri Riitta Martiskainen kertoi loppuvuodesta 1990, että STTK:n liittokokouksessa oli kirjattu tavoitteeksi sukupuoleen perustuvan palkkasyrjinnän vastustaminen ja samapalkkaisuuden toteuttaminen. Parhaat edellytykset konkreettisiin edistysaskeliin Martiskainen näki vallitsevan silloin, kun toimittiin sopimusala- ja työpaikkakohtaisesti.³⁴⁹ Puheenjohtaja Esa Swanljung näki, että samanarvoisesta työstä tuli maksaa sama palkka.

”Palkkaus ei kuitenkaan saa muodostua erisuureksi epäasiallisista syistä. Epäasiallista on muun muassa se, että pelkästään sukupuolen perusteella samanlaisista tehtävistä maksetaan eri palkkaa. Tällä alueella on omallakin tontillamme vielä tehtävää.”

Swanljung totesi, että naisten etenemismahdollisuuksia tuli parantaa. Hän ei hyväksynyt sitä, että jotkut keskusjärjestöt olivat ryhtyneet käyttämään tasa-arvopolitiikkaa valekaapuisena yrityksenä muuttaa palkkasuhteita omien jäsentensä eduksi. Omien STTK:laisten naisten palkkojen puolesta oli kuitenkin taisteltava STTK:na ”leijonan lailla”.³⁵⁰

Niin kutsuttu Tupolev-kortti herätti kiihkeitä tunteita 1991. STTK-lehdessä kerrottiin Anne Maria Hollin ja Katariina Wartiovaaran tehneen selvityksen korttijupakasta, jossa joukko työmarkkinamiehiä olivat lähettäneet rивon kortin Marianne Laxenille tasa-arvoasiain toimistoon. Suurin osa jupakan kommentoijista oli miehiä selvityksen mukaan. Naiset taas kirjoittivat asiasta enemmän mielipidepalstoille. Tästä kysyttiin, tarkoittiko se sitä, että naiset eivät päässeet virallisilla tahoilla esiin yhtä hyvin kuin miehet.³⁵¹ Asiaa kommentoi myös Aulis Anttila otsikolla *Turhaa törkyä*. Hänen mukaansa korttijupakka ei saanut arvoistaan selvitystä. Jupakka oli STTK:lle hänen mielestään vähemmän mairitteleva. Silti pohjimmainen syy kerrottiin olevan naisissa. Naiset olivat Anttilan mukaan saaneet äänioikeuden ensimmäisen Euroopassa. Mutta:

³⁴⁷ ”Erikoistutkija Marianne Laxen: Perusinsinööri ei ole sovinisti” (Veikko Lappalainen) Sttk 6/1990, 6.

³⁴⁸ ”Vain joka kuudes insinööri on nainen Nainen kummajainen tekniikan maailmassa” Sttk 6/1990, 7.

³⁴⁹ ”Tutkimussihteeri Riitta Martiskainen Tasa-arvo työelämässä koko jäsenkunnan etu” Sttk 8-9/1990, 10.

³⁵⁰ ”Puheenjohtaja Esa Swanljung Tasa-arvoa, ei palkantasausta” Sttk 11/1990, 2.

³⁵¹ ”Tarpeellista vai pakkopullaa” Sttk 4/1991, 17.

*"Liekö kukaan kertonut heille, että hiljaakin saa olla - joskus. Nyt kun pöly on laskeutunut voivat aulihakuliset miettiä mitä ja paljonko jäi käteen."*³⁵²

Laman myötä pankkeja ryhdyttiin pelastamaan pankkituella. Tämä sai STTK-lehden pilapiirtäjän innostumaan aiheesta hyvin seksistisellä pilakuvalla. Siinä pukumies isoine etuhampaineen piiskasi Suomineitoa ja pankinjohtaja odotti sermin takana vuoroaan. Rankaisufantasiaa ei liene selvemmin voi esittää.

Kuva 23: STTK 4/1992, 4.

Syksyllä 1992 tervehdittiin ensimmäistä TVK:laista tulijaa Toimiehtoliittoa myös STTK-lehden palstoilla.³⁵³ Laman myötä naiseus ja naisasia poistuivat lehden palstoilta.

Johtopäätelmät: STTK:n kasvukivut

STTK:n naiskuvaa sävytti pääsääntöisesti asiallisuus. Tunneilmastoon hiipi kuitenkin ankaruus ryhdyttäessä puhumaan Tupolev-kortista tai kuvattaessa pilakuvassa Suomineidon kohtaloa pankkikriisissä rankaisufantasiana.

³⁵² "Turhaa törkyä" (Aulis Anttila) Sttk 4/1991, 17.

³⁵³ "Ensimmäinen 'TVK:lainen' tulija Toimiehtoliitto TOEL STTK:n 17. jäsenliitto" Sttk 8/1992, 5-6.

Työministeri Matti Puhakka peräänkuulutti alan vaihtoa ja jatkuvaa kouluttautumista työntekijöille. Samoihin aikoihin Neljän koplan tasa-arvotyöryhmän väliraportissa nähtiin neljä suurinta ongelmaa tasa-arvon toteutumiselle. Näitä olivat palkkaerot, työnjaon erillisyys (nais- ja miesalat), perhepoliittisten oikeuksien epätasapainoinen käyttö ja naisten asema työmarkkinajärjestöissä.

Uusi puheenjohtaja Esa Swanljung totesi, että naisten etenemismahdollisuuksien oli parannuttava. Hän ei kuitenkaan hyväksynyt sitä, että jotkut keskusjärjestöt olivat hänen mukaansa ryhtyneet käyttämään tasa-arvopolitiikkaa valekaapuisena yrityksenä muuttaa palkkasuhteita omien jäsentensä eduksi. Omien STTK:laisten naisten palkkojen puolesta oli kuitenkin taisteltava STTK:na ”leijonan lailla”, kuten hän asian ilmaisi. Työtä olikin jäljellä paljon, vaikka naisia oli keskusjärjestössä vain 15 prosenttia juuri ennen TVK:n konkurssia. Ensimmäisenä liittona entisistä TVK:laisista liitoista STTK:hon liittyi TOEL. Pää oli tämän jälkeen avattu muillekin entisille TVK:n liitoille.

STTK uutisoi uuden tasa-arvolain tulon yhdessä muiden työelämlakien kanssa 1987. Anu Valveen kolumnissa naisia kutsuttiin sihteerikoiksi ja sioiksi sekä häiriöfeministeiksi. Terveystoimintajaliiton tuloa STTK:n jäseneksi kutsuttiin suloiseksi ja tarpeelliseksi täydennykseksi maskuliinisella STTK:n kentällä.

Kuten jo todettua Neljän koplan tasa-arvotyöryhmän väliraportissa listattiin neljä keskeistä tasa-arvo-ongelmaa. Näitä olivat palkkaerot, työnjaon erillisyys, perhepoliittisten oikeuksien epätasainen käyttö ja naisten heikko asema työmarkkinajärjestöissä. Marianne Laxen kertoi 1990, ettei perusinsinööri ollut sovinnainen. Loppuvuodesta 1990 STTK:n tavoitteeksi otettiin sukupuoleen perustuvan palkkasyrjinnän vastustaminen ja samapalkkaisuuden toteuttaminen.

Pankkituki ja maan hallituksen toimet herättivät kiihkeitä tunteita. STTK-lehden pilakuvassa suurietuhampainen pukumies piiskasi suomineitoa takapuolelle raipalla vaatien lisää rahaa pankeille. Kuvan saattoi tulkita myös seksuaalisoituneesti, sillä pukumies vaati suomineitoa ”antamaan” pankkiherralle lisää.

Ajanjakson toiminta ilmentää kasvukipuja. Nähtiin jo, että samapalkkaisuutta tulisi ajaa mutta silti naisista saatettiin käyttää hyvinkin pejoratiivisia ilmauksia kuten sihteerikkö tai pilakuvan suomineito.

STTK astuu johtoon ja Akavan kasvu jatkuu 1993-2014

STTK:n naiskuva 1993-2014

TVK:n konkurssin jälkeen sen liitot hakeutuivat lähes kokonaan STTK:n huomaan, jotta ne eivät joutuisi tulopolitiikan ulkopuolelle. STTK:n rooli ja jäsenmäärä kasvoivat huomattavasti. Samaan aikaan Akavakin jatkoi kuitenkin kasvuaan. Nämä kaksi keskusjärjestöä nousivat tämän jälkeen johtoon toimihenkilöliikkeen ainoina keskusjärjestötason edustajina.

STTK kiirehti 1993 tasa-arvolain uudistusta. STTK:ssa nähtiin, että tasa-arvosuunnitelmat tulisi laatia jo 30 palkansaajan yrityksiin. Keskeisimpänä kysymyksenä nähtiin palkkasyrjinnän poistaminen, johon tarkoitukseen ryhmäkanneoikeutta pidettiin hyvänä keinona.³⁵⁴ Liittokokouksessa käytiin ”syvälinen keskustelu tasa-arvosta”. Keskustelun nähtiin olevan paikallaan, sillä laman varjolla naisille oli tarjottu osa-aikatyötä ja kehoitettu siirtymään kotiin. STTK:ssa todettiin, ettei työelämän tasa-arvo saa olla kiinni taloudellisista suhdanteista. Naisten asemaa piti edelleen pyrkiä parantamaan yhteiskunnan eri lohkoilla huolimatta lamasta.³⁵⁵ Liittokokouksesta todettiin sen olleen ”yllättävän sopuisa kulttuurien törmäys”. Jotkut olivat ennakkoon olettaneet, että kokous menisi ”täydeksi piirileikiksi”. Toisin kävi ja kokous eteni yllättävän sopuisasti. STTK:n ”omakaan” väki ei tuntenut oloaan vieraaksi vaikka kokoussalin enemmistönä olivat naiset vanhoista TVK:laisista liitoista. Silti ”ukkoköörillä” kerrottiin olevan vielä paljon oppimista.³⁵⁶

Liittokokouksessa ilmeni kitkaa naisvaltaisten ja miesvaltaisten liittojen välillä. STTK:n miesvaltaiset liitot olivat tottuneet tekemään ns. käytäväpolitiikkaa jossa asiat sovittiin etukäteen. TVK:n naisvaltaiset liitot taas olivat tottuneet puhumaan asiat selviksi vasta kokouksissa ja myös tekemään päätökset siellä.³⁵⁷

Suomen EU-jäsenyyssäänestys tuli ajankohtaiseksi 1994. Projektisihteeri Päivikki Lindroos KEY:stä kertoi, että naisia saattoi häiritä se, että miehet kävivät neuvottelut. Naisten äänen kerrottiin ratkaisevan äänestystuloksen. Lindroosin mukaan EU oli enemmän mahdollisuus kuin uhka, sillä sen myötä tasa-arvolaki tulisi tiukentumaan. Silti Lindroosin mielestä uhkakuvia maalailtiin ja peloteltiin, että naisten olisi jätävä kotiin EU:n tulon myötä.³⁵⁸

³⁵⁴ ”Palkansaajapuheenjohtajat kiirehtivät tasa-arvolain uudistamista” Sttk 5/1993, 5.

³⁵⁵ ”Tasa-arvo puhutti” Sttk 6/1993, 2.

³⁵⁶ ”Yllättävän sopuisa kulttuurien törmäys” Sttk 6/93, 9.

³⁵⁷ Muistio suunnittelusta 10.9.2012, 2-3.

³⁵⁸ ”Projektisihteeri Päivikki Lindroos: EU-jäsenyys on naisille enemmän mahdollisuus kuin uhka” (Leena Seretin) Sttk 1/1994, 14.

Palkkahaitarin kerrottiin myös ”revähtäneen” edellisen syksyn liittokohtaisella sopimuskierroksella. Tämän vuoksi Matti Hynynen näki pääkirjoituksessaan 1994 tammikuussa, että STTK:n sisällä tuli käydä perusteellinen keskustelu palkkapolitiikan tulevaisuudesta.³⁵⁹ Työnarvointitoimikunta julkisti loppuraporttinsa alkuvuodesta 1994. STTK oli samaan aikaan laatimassa uutta tasa-arvo-ohjelmaa. Siihen liittyvä ohjelmatyö tehtiin STTK:n mukaan kunnianhimoisesti ja haastavasti.³⁶⁰

Naistenpäivänä 8.3. kerrottiin, että naisten esiinmarssi olisi lähivuosina välttämätöntä politiikassa ja työelämässä. Naisten osuus taloutta ja työelämää koskevissa päätöksentekoeleimissä oli STTK:n kannan mukaan riittämätön. Naisten todettiin joutuneen kärsimään lamasta paljon. Heidän työttömyytensä oli kasvussa ja työelämän muutosvoimat koettivat kaventaa ja leikata naisten työehtoja. Tähän piti nyt saada pysäytys.³⁶¹

Pohjoismainen Foorumi järjestettiin Turussa kesällä 1994. Tilaisuudessa oli monenlaisia tapahtumia ja näyttelyitä. Siellä julkistettiin myös Pohjoismaisen ministerineuvoston samapalkkaisuusprojektin loppuraportti *Naisten palkasta samapalkkaisuuteen - tiedosta toimintaan*. Seminaarin yhteydessä todettiin, että koska vaatimukset olivat samat miehille ja naisille, tulisi naisten palkkojenkin olla samat kuin miehillä.³⁶² Foorumin seminaareissa kerrottiin olevan vireillä useita naisten asemaa parantavia projekteja. Periaatteena oli Yhdessä seisomme, hajallaan kaadumme. Naisten tuli erityisesti päästä mukaan tekniikan aloille. Tätä varten oli myös käynnistetty useita koulutusprojekteja nuorille. Kysyttiin myös miksi samapalkkaisuutta ei toteuteta. Eija Hietanen Kunnallisesta Työmarkkina Valtuuskunnasta kysyi, halusiko ay-liike edistää samapalkkaisuutta. Palkkaeron kerrottiin olevan keskimäärin 25 prosenttia. Ero oli suurin rahoitus- ja vakuutuslalla, jossa naiset tienasivat 63 prosenttia miesten palkoista. Havaittiin, että työmarkkinat olivat edelleen hyvin segregoituneet. Naisista osa-aikaisia oli 11 prosenttia. Työelämässä naisia oli 70 prosenttia kaikista naisista. STTK julisti, että samapalkkaisuuden toteuttamiseksi tarvittiin analyttistä työnarvointia. Lisäksi naisia kehoitettiin työhön hakeutuessaan rikkomaan ammattialojen rajoja, jotta segregaatio vähenisi.³⁶³

Syksyllä 1994 kerrottiin entisen TVK:n puheenjohtaja Riitta Prustin kirjoittamasta kirjasta, jonka nimi oli *Kiirastuli*. Työmarkkinatoimittaja Mauri Liukkonen arvioi kirjaa STTK-lehden sivuilla. Hän olisi toivonut enemmän asiaa TVK:n konkurssista, kuin mitä kirjassa oli. Liukkonen pohti mikä Prustin asema oli ja kuinka paljon hän tiesi sijoitusotkuista. Hän näki, että Prustin olisi pitänyt eritellä syitä siihen, miksi Tehy ei lähtenyt pelastustalkoisiin mukaan. Tarkoittiko tämä siis sitä,

³⁵⁹ ”Palkkahaitarin riitasoinnut” (Matti Hynynen) Sttk 1/1994, 2.

³⁶⁰ ”Työtä arvioimaan” Sttk 2/1994, 4.

³⁶¹ ”Naistenpäivänä 8.3.” Sttk 3/1994, 4.

³⁶² ”Naisten elämä ja työ - iloa ja vapautta” (Sinikka Hintikka) Sttk 7/1994, 10-11.

³⁶³ ”Naisenergiaa teollisuuteen” (Leila Kurki) Sttk 7/1994, 12, 24; ”Miksi on niin vaikea...” (Pirkko Nikula) Sttk 7/1994, 13, 24; ”Nainen tienaa neljänneksen miestä vähemmän” Sttk 7/1994, 21; ”STTK matkalla tasa-arvoon” Sttk 7/1994, 21.

ettei TVK oikeastaan merkinnyt liitoille paljoakaan? Ja elätettiinkö kuvitelmaa TVK:laisen identiteetin olemassaolosta ainoastaan keskusjärjestön toimistolla. Liukkosen mukaan oli vahinko, ettei näitä kysymyksiä pohdittu kirjassa.³⁶⁴

Syksyllä 1994 oli käyty tutustumassa Tikkurila Oy:n tasa-arvotilanteeseen. Yrityksessä palkkaerot ja sukupuolittuneet työtehtävät olivat jokapäiväistä elämää. Asioita ei myöskään ollut nostettu keskusteluun työpaikalla. Teknisten yhdysmies Harri Gesterberg näki asian liittyvän henkilökohtaiseen pätevyyteen mutta:

*"Kun Gesterberg ryhtyy listaamaan eri töiden haltijoita, käy ilmi, että Tikkurila Oy:ssäkin työt ovat selvästi jakautuneet sukupuolen mukaan. Laborantit ovat yleensä naisia, työnohtajat miehiä, maalipastaa tekevät naiset, varsinaisen valmistuksen hoitavat miehet. Suunnittelijat ovat miehiä. Gesterberg itse on käyttösuunnittelija..."*³⁶⁵

Samassa STTK-lehdessä haastateltiin tasa-arvovaltuutettu Tuulikki Petäjäniemeä. Hänen mukaansa tavoitteeksi oli otettava kokoaikainen työ, sillä osa-aikainen työ etenkin kaupan alalla oli kasvanut. Keskeiset mittarit olivat hänen mukaansa palkka ja työnarviointi. Koulutus ja osallistuminen päätöksentekoon taas olivat "askelia tiellä" tasa-arvoon. Oli saatava tasapuolinen edustus eri elimiin. Mutta tarkoittiko tasa-arvovaltuutettu tie-metaforallaan, että matkan päästä ei ollut edes näkyvissä.³⁶⁶ STTK kertoi samassa lehdessä olevansa tasa-arvoa edistävä järjestö. Sen vaatimuksena oli, että tasa-arvosuunnitelmat oli otettava käyttöön työpaikoilla välittömästi. Tavoitteeksi tuli ottaa myös roolijoustavuus työelämässä. STTK:n mukaan tarvittiin sellaisia sopimusjärjestelmiä, jotka parantaisivat naisten palkkauksellista asemaa.³⁶⁷

Kunnallisvirkamiesliiton (KVL) työnarviointi työryhmässä mukana ollut Irja Raatikainen totesi, että samapalkkaisuus ei ollut mahdollista ilman jonkinlaista uusjakoa. Hän epäili, että tämä saattaisi aiheuttaa ongelmia ay-liikkeen sisällä. Hän kertoi työn vaativuuden arvioinnin kehittämisraportista, jonka oli antanut työmarkkinajärjestöjen asettama työryhmä. Siinä työnarviointia suositeltiin sopimusalakohoiseksi tai organisaatiotasolla tehtäväksi. Raatikainen viittasi yhdysvaltalaiseen Joan Ackeriin, jonka mukaan ammattiliitot eivät olleet juurikaan puuttuneet "naisten työtehtävien määrittelyyn vähempiarvoiseksi" kuin miesten työt.³⁶⁸

Mielipide-palstalla kirjoittanut Tuure Koskela näki, että jotkut saattoivat ottaa tasa-arvon liian kirjaimellisesti. Hänen mukaansa joku sen puolesta "paasaava nainen" saattoi luulla, että se tarkoittaa nopeampaa etenemistä uralla ja johtajan palkkaa. Silti hänen mukaansa oli turha

³⁶⁴ "Järjestöpomon oma kiirastuli" (Mauri Liukkonen) Sttk 8/1994, 30.

³⁶⁵ "Työtehtävät palkkaerojen suurin syy" (Auli Kivenmaa) Sttk 9/1994, 12-13.

³⁶⁶ "Tuulikki Petäjäniemi uudesta tasa-arvolaista Naisten asemaa työelämässä on uudistettava" Sttk 9/1994, 14.

³⁶⁷ "Sanoista tekoihin" Sttk 9/1994, 15.

³⁶⁸ "Työnarviointi lähtölaukaus samapalkkaisuudelle" (Irja Raatikainen) Sttk 9/1994, 28.

kuvitella naisia ja miehiä samanlaisiksi. Naisistumisen Koskela ajatteli ”varmaankin olemaan keskusliittoa vahvistava voima”.³⁶⁹ Joulukuussa kerrottiin naisten osuuden STTK:n jäsenkunnasta olevan 66 prosenttia. Aiemmin miesvaltainen keskusjärjestö oli kokenut suuren muutoksen.

Tammikuussa 1995 nähtiin, että tulevaisuudessa saattaisi olla mahdollista, että tasa-arvovaltuutetun toimesta pitäisi alkaa pitämään myös miesten oikeuksien puolta. Tämä liittyi koulutusmääriin ja naisvaltaisuuteen lähes kaikilla koulutusaloilla ja tämän kehityskulun luomaan tulevaisuudennäkymään eri ammattialoilla. Jutussa oli haastateltu uutta tasa-arvovaltuutettua Pirkko Mäkistä, joka näki, että ”neuvottelupöytien ääressä oli hyvin miesvaltaista”. Naisia tuli juuri tuolloin saada enemmän päättäviin asemiin.³⁷⁰

Seuraavassa STTK-lehdessä haastateltiin tasa-arvoministeri Jan-Erik Enestamia (rkp.), joka ei pitänyt kiintiöistä, jotka uusi tasa-arvolaki toi mutta hyväksyi ne käytännössä, koska muutos ei tapahtunut tarpeeksi nopeasti. Enestam näki, että:

”Räikein ja vaikein ongelma on kuitenkin miesten ja naisten väliset palkkaerot. Siihen ei ilmeisestikään ole olemassa helppoja eikä nopeita ratkaisuja.”

Enestam oli yhdessä uuden tasa-arvovaltuutetun kanssa päättänyt kutsua työmarkkinajärjestöjen edustajat keskustelemaan palkkaeroista yleisellä tasolla. Hän halusi tietää, mikä oli asennoituminen ja mikä olisi järjestöjen halu keskustella ja neuvotella asiasta.³⁷¹ Kesällä 1995 nähtiin, että työttömyys vaani naisaloja ja ammatteja. Artikkelin liittyi työllistämisseminaariin Kirkkonummella, jossa mukana oli myös STTK:n puheenjohtaja Esa Swanljung. Hän perään kuulutti tupo-ratkaisua työttömyyden vähentäjänä ja työn jakamisen mallien kehittämistä ja käyttöönottoa mahdollisimman pikaisesti.³⁷²

VR:n diplomi-insinöörien luottamusmiehenä toimiva Laila Peltola kertoi STTK-lehdessä alkusyksystä 1995, että selvitellessä tasa-arvoasioita huomaa, etteivät ne olekaan niin yksinkertaisia kuin aluksi luuli. Naisten uralla etenemisen hän sanoi monesti perustuvan siihen, että he tekevät enemmän ja paremmin kuin mies. Hän ihmetteli, miksi naisen tarvitsee olla supernainen saadakseen ylennyksen. VR:n työkonetorjaamossa työskennellyt toimistosihteeri Kirsi Pitkänen taas aprikoi oliko mieselättäjyyden malli poistunut vai huolehtivatko miehet edelleenkin perheen raha-asioista. Pitkänen uskoi, että tasa-arvo lähti jokaisen ihmisen omasta muutoksesta. ”Voimme päättää, että kohtelemme toisiamme tasa-arvoisesti.”³⁷³ Samaan aikaan nähtiin, että naiset olivat palkkansa ansainneet. Miehet ansaitsivat tuolloin keskimäärin 11 126 markkaa (2561

³⁶⁹ ”Tasa-arvosta” (Tuure Koskela) Sttk 11/1994, 30.

³⁷⁰ ”Työmarkkinapöydissä liian vähän naisia” (Matti Niiranen) Sttk 1/1995, 2-3.

³⁷¹ ”Työmarkkinajärjestöt pohtimaan tasa-arvoa” (Antti Vahteristo) Sttk 3/1995, 12.

³⁷² ”Työhönoton ikämiehet tulppana? Varttuneita naisia syrjitään iän vuoksi” (Antti Vahteristo) Sttk 6/1995, 12.

³⁷³ ”Lisääntyykö tasa-arvo lain voimalla?” (Hannu Saarinen) Sttk 8/1995, 16-18.

euroa 2015 rahassa) ja naiset keskimäärin 8977 markkaa (2066 euroa vuoden 2015 rahassa) STTK:laisessa kentässä.³⁷⁴

Syksyllä 1995 kehoitettiin naisia ryhtymään kutomaan omaa verkkoa. Naisten tuli verkostoitua keskenään. Tällä tavoin he saisivat tietoa asioista entistä enemmän ja aiemmin kuin ennen. Verkostoituminen olisi reflektointipinta ja omien tietojen täydentäjä. Siltä saisi tarpeellista informaatiota, jos itse toimisi sen kautta, ja antaisi ensin omaa osaamistaan verkostolle.³⁷⁵

STTK:n juhluvuonna 1996 haastateltiin jälleen tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkistä. Hän näki, että tasa-arvoasiat jäivät EU:ssa julistuksiksi. Suomen ja Ruotsin tehtävänä oli Mäkinen mielestä korostaa tasa-arvon yhteyttä hyvinvointiin ja demokratiaan. Aiemmin Mäkinen kertoi olleensa ”ihastunut” EU:n tasa-arvopolitiikkaan mutta nyt hän näki, että Suomesta löytyivät tuoreet näkemykset ja EU:ssa kehitys oli hidasta. EU:n tasa-arvopolitiikka oli ollut ongelmallista, koska se oli koskenut vain työelämään liittyviä asioita. Suomi oli ajanut ihmisoikeuksia korostavaa näkökulmaa tasa-arvoon. Mäkinen toivoi läpäisyperiaatetta kaikkeen tasa-arvotyöhön.³⁷⁶ Lokakuun tuposopimukseen sisältyi 1996 nais- ja matalapalkkaerä, joiden kerrottiin olevan STTK:n ansiota. Erillä pyrittiin parantamaan niiden asemia, joilla palkka ei ollut sopusoinnussa työn vaativuuden ja koulutuksen kanssa. Jälleen todettiin oltavan matkalla ”kohti tasa-arvoa”.³⁷⁷

Syksyllä nousi kohu siitä, ettei STTK:n asiamiehen, asiantuntijalääkäri Riitta Työläjärven annettu työkokouksen päätteeksi ruokailla helsinkiläisessä Pörssiklubissa. Kieltoa perusteltiin sillä, että klubilla oli jäseniltä ja että klubin jäseniksi pääsivät vain miehet. Työläjärvi pyysi tasa-arvovaltuutettua antamaan asiasta lausunnon, oliko asiassa rikottu lakia sukupuolten tasa-arvosta. Myös STTK yhtyi Työläjärven tutkintapyyntöön, sillä Työläjärvi oli ollut työnantajan edustajana paikalla kokouksessa hoitaen työtehtäväänsä.³⁷⁸ STTK ei voinut hyväksyä talvella 1996 sitä, että naisten eläkkeitä oltiin pienentämässä nostamalla eläkeikää. Kyse oli EU:n ennakkotapauksesta, jossa kohtaloonsa pettynyt mies valitti naisten alemmasta eläkeiästä ja voitti oikeudenkäynnin. Asiaa kommentoineen Riitta Työläjärven mukaan EU ei missään tapauksessa edellyttänyt naisten etujen heikentämistä. Hän kehotti odottamaan siihen asti, kunnes ministeriön valmistelu olisi saatettu loppuun.³⁷⁹

³⁷⁴ ”Naiset ovat palkkansa ansainneet” (Heli Ahokas-Kelotie) Sttk 8/1995, 18.

³⁷⁵ ”Naiset verkkoa kutomaan” (Oili Kivimäki) Sttk 10/1995, 18.

³⁷⁶ ”Pohjoismainen tasa-arvoajattelu etenee EU:ssa” Sttk 1/1996, 34-35.

³⁷⁷ ”Naispalkkaerällä kohti tasa-arvoa” Sttk 8/1996, 4.

³⁷⁸ ”Tasa-arvovaltuutetulle lausuntopyyntö STTK:n asiamies ulos Pörssiklubilta” (AuA) Sttk 9/1996, 8.

³⁷⁹ ”Lisäeläke on myöhennettyä palkkaa Naisten palkka-alelle ei perusteita” (Riitta Työläjärvi) Sttk 11/1996, 2-3.

Tammikuussa 1997 esiteltiin STTK:n kehittämissyksikön johtajana toimiva tilastotieteilijä ja ekonomisti Pirjo Harjunen. Hän toimi tuolloin pääministeri Paavo Lipposen talouspoliittisena neuvonantajana. Hänestä todettiin, että:

"Pirjo Harjusta voisikin melkein luonnehtia taustavaikuttajien äidiksi. Esimerkiksi EMU-setien selvityksistä mikään jää Lipposelta pimentoon, vaikka Harjunen yrittäisi valikoida tietoa kriittisin silmin. Käytännössähän Harjusen työ on nimenomaan tiedon perkaamista."

Harjusta kuvattiin epiteeteillä "sympaattinen", "aran ja ujon oloinen" sekä "työsuuntautunut". Lehdessä kerrottiin, ettei näin tasa-arvon aikana Harjusen verkostoista irtoa hänestä kielteisiä arvioita, ellei sellaisina pidetä määritelmää "naisellinen, suorastaan nukkemainen".³⁸⁰

Tasa-arvon edistäminen yhteiskunnassa nostettiin toiseksi keskeiseksi edunvalvonnan painopistealueeksi STTK:n liittokokouksen linjauksissa seuraavalle nelivuotiskaudelle. Vaatimus eri sektoreiden saman vaatimustason työstä maksettavasta samasta palkasta herätti keskustelua mutta loppujen lopuksi se kirjattiin tavoiteasiakirjaan. Puheenjohtaja Swanljung ei kuitenkaan nähnyt, että kirjaus voisi toteutua hänen aikanaan tai seuraavien 5-6 puheenjohtajankaan aikana, vaikka oikeasuuntainen olikin.³⁸¹

STTK-lehdessä esiteltiin syksyllä 1997 ay-aktiivin profiili. Hän oli STTK:lainen 43-vuotias, perheellinen tai eronnut nainen, joka työskenteli kokopäivätoimisesti vakituksessa työsuhteessa. Palkkaa hän sai keskimäärin 9500 markkaa kuukaudessa (2147 euroa).³⁸² Samassa lehdessä kerrottiin, että alojen välisten palkkaerojen kaventaminen oli STTK:n perimmäinen tavoite. Valitettavasti sen nähtiin siirtyneen aavistuksen kauemmaksi, vaikka tuporatkaisu sisälsi jo viidennen kerran tasa-arvoerän. Palkkaeron suhteen kerrottiin naisten tienaavan keskimäärin 81,3 prosenttia miesten palkoista.³⁸³

Keväällä 1998 haastattelussa oli KVL:n eli Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtaja Katriina Perkkä-Jortikka. Hän totesi, että oli hyvä, ettei enää puhuttu naisnäkökulmasta vaan tasa-arvonäkökulmasta. Hän piti ongelmana, että edelleenkin naiset valitsivat mieluummin miehen puheenjohtajakseen kuin naisen. Naisilla oli vaatimustaso korkeammalla kuin miehillä, heiltä edellytettiin usein täysin mahdottomia ominaisuuksia.

"Naisjohtaja nähdään äitinä, miesjohtaja isänä. Yhteisö, joka arvottaa johtajuuden näin lapsenomaisesti, on hyvin epäitsenäinen ja kehittymätön."

³⁸⁰ "Nainen pääministerin takana on... ..tiedon siivilä, verkoston punoja" (Leena Seretin) Sttk 1/1997, 8-9.

³⁸¹ "Tasa-arvon edistäminen liitettiin nelivuotiskauden toimintalinjaan" (Mika Peltonen) 7/1997, 8.

³⁸² "Ay-aktiivit syynissä Naiset osallistuvat STTK:ssa (Kari Leppänen) Sttk 8-9/1997, 22.

³⁸³ "Tasa-arvoerät... ..neulansilmäaskelia oikeaan suuntaan" (Leena Seretin) Sttk 8-9/1997, 25.

Perkka-Jortikka tervehti positiivisesti sitä, että sukupuolten arvomaailmat olivat lähentyneet toisiaan. Hän myös näki, että sukupuolten arvokeskustelua enemmän tapahtui törmäyksiä sektori- ja ammattikuntakohtaisesti. Yleisesti ottaen hän totesi inhimillisen kohtelun ja oikeudenmukaisuuden nousseen tärkeämmiksi kuin aiemmin. Se näkyi Perkka-Jortikan mukaan jopa suomalaisen työn tuottavuudessa.³⁸⁴

Samoihin aikoihin esille nostettiin juuri väitelleen työelämäntutkija FT Päivi Korvajärven väitöskirja. Hän esitti, että aiempi ristiriita työnantajien ja työntekijöiden välillä oli täyttynyt harmonialla ja yhteisillä päämäärillä. Olihan konsensus yksi keskeinen 1990-luvun tavoitetilä. Samalla kysymys naisten alistetusta asemasta oli Korvajärven mukaan hiipunut yleiseksi taustakohinaksi ja siirtynyt kauemmaksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi. Konkreettisesti tämä tarkoitti palkkoja koskevaa epäoikeudenmukaisuutta keskeisenä ongelmana, eikä työpaikkakohtaisia ongelmia tässä ja nyt. Korvajärven mukaan keskeinen kysymys tasa-arvon kannalta oli se, millaiseksi voimavaraksi ”naiset nyt ja tulevaisuudessa työpaikan kannalta arvioidaan”.³⁸⁵

Tutkija Kimmo Kevätsalo näki tammikuussa 1999, että mitä korkeampi asema, sitä tyytyväisempiä sukupuolten tasa-arvoon työpaikoilla oltiin. Kevätsalo kertoi taipuvansa sellaiseen ajatukseen, että Suomessa sukupuolisyrjintää ei toteutettu kovinkaan paljoa silloin, jos vertailun kohteena olevat henkilöt työskentelivät samoilla työpaikoilla ja samoissa tehtävissä. Lopuksi Kevätsalo asetti provokatiivisen kysymyksen: jos miehin normaalius esti väestön pääosan tiedostamasta tasa-arvon puutetta, niin oliko se tasa-arvon puutetta?³⁸⁶

Tuporatkaisun yhteydessä oli asetettu työryhmiä. Yksi näistä käsitteli sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistyötä. *Tasa-arvoinen työyhteisö* kehittämishankkeessa kysyttiin millainen oli tasa-arvoinen työyhteisö ja mitkä olivat sen toteutumisen esteet. Tuloksena tulisi olemaan hyvien käytäntöjen kuvailu ja kehitettäisiin yhtenäinen laatukriteeristö tasa-arvoiselle työyhteisölle. Lisäksi kehitettäisiin menetelmä, jolla työyhteisöt voisivat arvioida omaa tasa-arvoisuuttaan. Myös palkkaeroja selviteltiin perusteettomien palkkaerojen poistamiseksi. Mutta samalla kerrottiin, että palkkarakenneaineistojen analysointi edellyttäisi sitä, että jokin ulkopuolinen taho rahoittaisi tutkimusta. Tupon yhteydessä oli kuitenkin vakinaistettu tasa-arvokysymyksiä pyöreä pöytä.³⁸⁷

Samoihin aikoihin kerrottiin Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) hankkeista, joissa haettiin tasa-arvoprojekteilla apua teollisuuden työvoimapulaan. NOW koulutusprojekti eli New Opportunities for Women hanke oli tasa-arvohanke mutta sen avulla koetettiin löytää lisää naisia teollisuuteen, sillä lähivuosina arvioitiin työpaikkoja vapautuvan noin 40 000. Kouluttautumisen uskottiin

³⁸⁴ ”Puheenjohtaja Katriina Perkka-Jortikka Ay-liikkeessä naisten ja miesten arvot lähentyneet toisiaan” (Leena Seretin) Sttk 3/1998, 7, 21.

³⁸⁵ ”Tasa-arvo hukkuu harmoniaan” (Antti Vanas) Sttk 7/1998, 12-13.

³⁸⁶ ”Oikeudenmukaisuus ja sukupuoli” (Kimmo Kevätsalo) Sttk 1/1999, 14-15.

³⁸⁷ ”Työelämän kehittämisohjelmasta vauhtia tasa-arvoon” (Riitta Martiskainen) Sttk 1/1999, 16-17.

näkyvän lähivuosina naisten palkkatasossa. Projektissa kiinnitettiin huomiota myös työpaikalla etenemismahdollisuuksiin. Myös työn ja perhe-elämän yhdistäminen kuului mukaan projektiin. Tiedettiin, että aiemmat naiskoulutushankkeet olivat onnistuneet hyvin. Tavoitteena ollut pinttyneiden mielikuvien muuttaminen oli projektia vetäneen Maarit Rossin mukaan onnistunut.³⁸⁸

Professori Juha Siltala oli samassa lehdessä haastateltavana. Hän kertoi osakseen tulleen sanoa kaikki se, minkä kaikki tiesivät mutta mistä ei ollut sopivaa puhua. Hänen mukaansa positiivisuuden teeskentely teki ihmiset työpaikoilla sairaiksi. Jos työtaakka oli ylivoimainen ei auttanut, vaikka puhuttaisiin, että otetaan tämä muutos haasteena. Yhä pienempi porukka teki yhä enemmän töitä ja samaan aikaan vaadittiin koko ajan lisää. ”Paljon kestetään, mutta jos ei saa levätä ponnistuksen jälkeen ihmiset uupuvat ja palavat loppuun”, Siltala kertoi. Sairastuminen johtui Siltalan mukaan siitä, että enää ei ehtinyt tehdä hyvää jälkeä, vaan joutui työskentelemään liukuhihnaperiaatteella kuin Chaplinin elokuvassa *Nyky aika*. Siltalan mukaan tarvittiin reilua peliä ja sitä, että asioista saisi puhua niiden oikeilla nimillä.

*”Kunpa joku uskaltaisi olla vastuullinen aikuinen ja hillitä tolkkuttomuuksia. Sellainen johtaja saisi ihmeitä aikaan, arvelee Juha Siltala. Tosin hän pelkää, että johtaja, joka liikaa ottaa huomioon muiden kuin sijoittajien etua, on pian entinen johtaja.”*³⁸⁹

Keväällä 2000 havaittiin, ettei liittokierros edistänyt tasa-arvoa. Työnantajat olivat joillain aloilla kieltäytyneet neuvottelemasta tasa-arvoasioista liittokierroksella. Toisaalta joillain palvelualojen sopimuksilla tuli lisää tiedonsaantimahdollisuuksia luottamusmiehille, joka edisti tasa-arvoa. Tätä kautta oli mahdollista vertailla miesten ja naisten palkkoja. Yhtäältä kerrottiin tulospalkkioiden menneen miehille, joten tasa-arvo lipui jälleen kauemmaksi.³⁹⁰ Puheenjohtaja Mikko Mäenpää saattoikin kertoa *Osaava nainen* tapahtuman *Women, Work and Life* -paneelissa, että viimeiset kuluneet 10 vuotta olivat olleet työmarkkinoilla epätasa-arvon aikaa. Naisilla työttömyys oli suurempaa ja pätkätyöt olivat heidän kohdallaan miehiä yleisempiä.³⁹¹ Tupoon oli liitetty STTK:n vaatimuksesta naispalkka- ja tasa-arvoeriä. Tavoitteeksi kerrottiin se, että samasta ja samanarvoisesta työstä maksettaisiin samaa palkkaa. Kerrottiin, että karkeasti ottaen naiset ansaitsivat viidenneksen vähemmän kuin miehet.³⁹²

STTK:n tasa-arvopalkinnon sai 2001 STL:n tutkijana ja tutkimuspäällikkönä 25 vuotta toiminut Marja Kavonius. Hänen mukaansa tasa-arvoajattelun läpivirtaistamisen tulisi olla luontaista

³⁸⁸ ”Tasarvoprojektista haetaan apua myös teollisuuden työvoimapulaan” (Mika Peltonen) Sttk 3/1999, 14-15.

³⁸⁹ ”Tekopyhyys ja liiallinen työtaakka saavat työntekijät sairastumaan” (Ritva Mäkelä) Sttk 3/1999, 21-22.

³⁹⁰ ”Liittokierros ei edistänyt tasa-arvoa” Sttk 3/2000, 7.

³⁹¹ ”Tasa-arvoyhteistyössä Eurooppaan” Sttk 7/2000, 24.

³⁹² ”Palkkaerot työmarkkinoilla” Sttk 8/2000, 3.

jokaisella työpaikalla. Hän näki, että palkkaerot olivat säilyneet isoina. Muutos 1970-luvulta 2000-luvulle tultaessa oli ollut vain pari prosenttia. Erillisiä nais- ja matalapalkkaratkaisuja tarvittiin edelleen. Kavoniuksen mukaan ”tasa-arvon esteet” poistuivat vain ”tiedostamalla”.³⁹³ STTK:n edunvalvontayksikön johtaja Leila Kavonius kirjoitti STTK-lehteen syksyllä 2001. Hän näki, että Amsterdamin sopimus vuodelta 1997 oli vahvistanut tasa-arvoa EU:ssa. Kavonius näki myös eläkeiän noston positiivisena asiana, sillä naisilla oli hänen mukaansa nyt aiempaa pidempi aika saada eläkekertymää. EU:n samapalkkaisuusdirektiivi oli lisännyt työarviointia Suomessa. Lisäksi EU:n ennakkotapausten myötä kaikki äitiysloman aikaiset palkankorotukset tulivat myös äitiyslomalaisille.³⁹⁴

Tutkija Juhana Vartiainen totesi, että naisten ja miesten palkkaerot olivat 21,5 prosenttia tammikuussa 2002. Reilut puolet selittyi Vartiaisen mielestä toimialalla, kokemuksella ja vaativuudella, mutta loput kymmenen prosenttia olivat selittämätöntä palkkaeroa. Tätä Vartiainen kutsui kohtelueroksi. Se oli sitä suurempi, mitä korkeammassa asemassa nainen oli. Myös kotitöillä oli merkitystä yhdysvaltalaisen professori Gary Beckerin mallissa, jota Vartiainen lainasi:

”Jos naisten ja miesten työnjako olisi kotona tasaisempi, se oli tämän selitysmallin mukaan tasaisempi myös työelämässä. Vartiainen muistuttaa, että kotitöiden jakoa ei voida muuttaa lainsäädännöllä.”

Siihen voisi kuitenkin vaikuttaa pienten lasten isien isäkuukauden avulla, Vartiainen totesi.³⁹⁵

Samapalkkaisuus olikin ykkösasia, kun tasa-arvolakia lähdettiin uudistamaan 2000-luvun alussa. Leila Kostiainen näki tasa-arvosuunnittelun ja luottamusmiesten tiedonsaantioikeuden keinoina samapalkkaisuuden toteuttamiseen. Kostiaisen mukaan myös seuraamusten soveltamisalaa tulisi laajentaa. Laissa oli velvollisuus edistää samapalkkaisuutta. Niklas Bruunin mukaan ammattiliittojen tehtävänä olisi saada sitä koskevat päätökset työehtosopimuksiin.³⁹⁶ Energia-alalla kyettiin kertomaan, että miehen euro oli nyt naisen 90 senttiä. Taustalla oli Teknisten liiton ja STL:n yhteistyö uuden liiton kautta. Molemmat sitoutuivat hankkeeseen. Kun myös työnantajataho lähti mukaan, niin korotukset olivat mahdollisia ja naisen 80 sentistä tuli 90 senttiä.³⁹⁷

Työnantajan kannalta tasa-arvon kerrottiin olevan tärkeää siksi, koska samanarvoisen kohtelun kerrottiin lisäävän tehokkuutta. Uusittu tasa-arvolaki oli siirtynyt eduskunnan käsittelyyn

³⁹³ ”Tasa-arvo toteutuu vain asenteita muuttamalla” (Irja-Kaisa Vierula) Sttk 2/2001, 14-15.

³⁹⁴ ”Euroopan unioni edistää tasa-arvoa” (Leila Kostiainen) Sttk 8/2001, 18.

³⁹⁵ ”Koulutetuilla toimihenkilöillä isot palkkaerot” (Birgitta Suorsa) Sttk 1/2002, 18-20.

³⁹⁶ ”Tasa-arvolaki vahvistuu” Sttk 3/2002, 22-23.

³⁹⁷ ”Sukupuolten palkkaero kapeni energia-alalla Edunvalvonnan yhdistäminen toimi” (Oili Kivimäki) Sttk 5/2002, 14-15.

pitkällisen valmistelun jälkeen. Laki sisälsi tiedonsaantioikeuden luottamusmiehille, jotta nämä voisivat auttaa palkkasyrjintätapausten selvittelyssä.³⁹⁸

Keväällä 2003 puututtiin määräaikaishuonoksiin. Kunnissa määräaikaishuonoksi oli neljännes. Naisista viidennes työskenteli määräaikaishuonoksi 2001. Kaikista määräaikaishuonoksi naisista oli 60 prosenttia. Tämän nähtiin rapauttavan naisten asemaa työmarkkinoilla. Erikoistutkija Merja Kauhasen mukaan määräaikaishuonoksi altisti työttömyydelle ja toimeentulo-ongelmille.³⁹⁹ STTK:n tasa-arvopalkinnon 2003 jakanut professori Juha Siltala näki, että naisista oli tullut puskurityövoimaa. Lisäksi hän totesi, että satatuhatta parhaassa synnytysissä olevaa naista jätti tekemättä lapsia, koska he pelkäsivät työmarkkina-asemansa heikenevän. Naisvaltainen julkinen sektori oli Siltalan mukaan ”saanut tukityötä tekevän vaimon roolin”.⁴⁰⁰ Samaan aikaan nähtiin, että vain kymmenesosassa STTK:laisista työpaikoista oli tehty tai oli suunnitteilla lain mukainen tasa-arvosuunnitelma. Lisäksi nähtiin, että samapalkkaisuuden edistämiseksi oli kyse palkkasuhteiden muutoksesta, ja ”sehän on kovin luu työmarkkinoilla”. Naispalkkaeriä pidettiin tarpeellisina aina siihen asti, kunnes voitiin todeta, ettei palkkaeroja enää ollut.⁴⁰¹

Vuoden 2004 STTK:n tasa-arvopalkinnon sai Toimihenkilöunionin energia-alan neuvottelukunta, koska se oli saanut pudotettua naisten ja miesten palkkaeron 10 prosenttiin pitkäjänteisellä uurastuksella.⁴⁰² Syksyllä 2004 nähtiin, että palkkausjärjestelmät olivat tie palkkatasa-arvoon. Palkkaerojen tuli perustua samapalkkaisuusperiaatetta noudattaen eroihin tehtävän vaativuudessa sekä henkilöiden pätevyydessä ja työsuorituksessa.⁴⁰³

Tasa-arvovaltuutettu Päivi Romanov näki syksyllä 2005, että ”samapalkkaisuuden avaimet” olivat työmarkkinatoimijoilla. Hän näki uusitusessa tasa-arvolaisissa ongelman, sillä palkkakartoituksen tuli kattaa koko henkilöstö mutta yksilöiden palkat eivät saaneet erottua. Tämä oli Romanovin mukaan ristiriitaista ja esti toiminnan palkkatasa-arvon saamiseksi. Romanov näki, että naispalkkaerät olivat tärkeitä symbolisesti, sillä niiden myötä osapuolet tunnustivat, että samapalkkaisuusongelma oli olemassa.⁴⁰⁴

Vuoden 2006 tasa-arvopalkinto myönnettiin Marja-Leena Haatajalle, joka oli kiertänyt vuosikausia päiväkodeista yliopistoihin kertomassa tasa-arvosta ja vaatimassa, ettei miesten ja naisten töitä enää eroteltaisi. Haataja ihmetteli miksi koulutus ja työelämä olivat edelleen segregoituneet. Hän myös pelkäsi jakautumisen pahenevan, ellei sille tehtäisi jotain. Miehiä tulisi Haatajan mukaan

³⁹⁸ ”Tasa-arvolaki eduskunnan käsissä” (Natasha Petrell) Sttk 7/2002, 6-7.

³⁹⁹ ”Määräaikaishuonoksi työmarkkinoilla rapauttaa naisen asemaa” (Leena Seretin) Sttk 3/2003, 8-9.

⁴⁰⁰ ”Naisten joustotyöt vievät lapsioption” Sttk 3/2003, 14.

⁴⁰¹ ”Sukupuolella on väliä” Sttk 8/2003, 16-17.

⁴⁰² STTK:n tasa-arvopalkinto energia-alan neuvottelukunnalle” Sttk 3/2004, 26.

⁴⁰³ ”Palkkausjärjestelmät tie palkkatasa-arvoon” Sttk 7/2004, 26.

⁴⁰⁴ ”Samapalkkaisuuden avaimet työmarkkinatoimijoilla” Sttk 7/2005, 14-15.

saada naisvaltaisille aloille ja päinvastoin. Tasa-arvo tulisi Haatajan mukaan toteutumaan mutta se tulisi hänen mukaansa viemään vielä sukupolvia.⁴⁰⁵ Vuonna 2007 tasa-arvopalkinto meni Nordean pääluottamusmies Kaija Roukala-Hyväriselle. Hän oli ollut mukana luomassa pankkiinsa tasa-arvo-ohjelmaa ja oli lisäksi Ammattiliitto Suoran palkka- ja tasa-arvotoimikunnan puheenjohtaja. Roukala-Hyvärisen mukaan tasa-arvoon tarvittiin vielä ”harppauksia”.⁴⁰⁶ Vuonna 2008 palkinto jaettiin Leena Hiljaselle ja Jukka Rautalinille. He näkivät, että kaikille tuli antaa yhdenvertainen kohtelu taustasta huolimatta. Hiljasen mukaan palkkatasa-arvo oli iso osa yhdenvertaisuuden kokonaisuutta.

”Valitettavasti joudumme rämpimään vielä pitkään suossa, jotta naisen euro olisi yhtä suuri kuin miehen. Se on valitettavaa, koska ongelma on tunnistettu jo vuosikymmenet, Leena Hiljanen sanoo ja lainaa itseään. - Valistuksen aika ei ole ohi.”⁴⁰⁷

Syksyllä 2008 kyettiin STTL-lehdessä kertomaan, että työllisyyskuilu naisten ja miesten välillä oli kaventunut EU:ssa. Suomessa miehistä osallistui työelämään 72 prosenttia ja naisista 68 prosenttia. Tärkein työkalu naisten työhön osallistumiselle oli tutkimuksen mukaan päivähoidon järjestäminen. Määräaikaissa työsuhteissa naisista oli 19,4 prosenttia ja miehistä 12,3 prosenttia.⁴⁰⁸

Vuoden tasa-arvopalkinto ojennettiin 2009 Tuula Birstolinille. Palkinto oli järjestyksessään kymmenes. Birstolin toimi pardialaisen Tullivirkamiesliiton pääluottamusmiehenä Oulussa.⁴⁰⁹ Samassa lehdessä oli artikkeli uudesta tasa-arvovaltuutetusta Pirkko Mäkisestä. Hän toimi toista kertaa tasa-arvovaltuutettuna. Hän oli pessimistinen sen suhteen, poistuisiko palkkaero vai ei vaikka maan hallitus oli ottanut tavoitteekseen kaventaa palkkaeroja viidellä prosenttiyksiköllä vuoteen 2015 mennessä. Mäkinen ei kysyttäessä uskaltanut edes arvata ajankohtaa, jolloin palkkaeroa ei enää olisi.⁴¹⁰

Naistutkija Jaana Kuusipalo oli keväällä 2010 sitä mieltä, että miesten ja naisten tasa-arvon edistäminen poliittisten johtopaikkojen jaossa junnasi paikoillaan, vaikka Suomessa oli kansanedustajina ja ministereinä kansainvälisesti verrattuna ennätysmäärä naisia. Sama ilmiö näkyi hänen mukaansa myös työmarkkinapolitiikassa. Nainen liittopuheenjohtajana oli edelleen suhteellisen harvinainen ilmestys. Tämä johtui siitä, että johtajan kuviteltiin olevan käytettävissä kuin antiikin vapaa mies, kellon ympäri. Toisena ongelmana Kuusipalo piti linjajohtamisen ihannetta, jossa valtaa ei delegoida eri vastuualueille. Talousasiatkin olivat Kuusipalon mukaan

⁴⁰⁵ ”20 vuoden työ toi tasa-arvopalkinnon Mallimaassa työelämä on edelleen jakautunut” Sttk 2/2006, 24.

⁴⁰⁶ ”Tasa-arvoon tarvitaan harppauksia” (Birgitta Suorsa) 3/2007, 8.

⁴⁰⁷ ”Tasa-arvopalkitut: Valistuksen aika ei ole ohi” (Leena Seretin) Sttk 2/2008, 10-11.

⁴⁰⁸ ”Naisten työllisyys kohentunut” (Risto Paananen) Sttk 8/2008, 26.

⁴⁰⁹ ”Tuula Birstolin on kymmenes tasa-arvopalkittu” (Marja-Liisa Rajakangas) Sttk 2/2009, 10.

⁴¹⁰ ”Onnistuuko hallitus palkkatasa-arvotavoitteessaan” (Mika Peltonen) Sttk 2/2009, 27.

edelleen miesten käsissä. Hänen mielestään epätasa-arvo poistuisi sukupuolten väliltä, jos asiasta muistettaisiin pitää meteliä. Mutta metelinkään pitäminen ei kuitenkaan riittänyt, vaan naisten tuli verkostoitua, kuten miehet olivat tehneet jo pitkään.⁴¹¹ Valtion rahoitusyhtiössä Finnverassa oli annettu ohjeeksi head huntereille, että heidän tuli etsiä myös naisia omille short-listoilleen. Ilman ohjetta näin ei tapahtuisi, vaan kuuden nimen joukossa olisi kuusi miestä.⁴¹² Syksyllä 2011 kerrottiin, että palkkaero miesten ja naisten välillä oli 18 prosenttia. STTK vaati palkkatasa-arvon ottamista vakavasti. Huonojen talousnäkymien vuoksi todettiin olevan todennäköistä, että eron kaventuminen hidastui ja sen pelättiin saattavan jopa alkaa kasvaa sen tuolloisesta tasosta.⁴¹³

Pardian puheenjohtaja Antti Palola kaipasi ryhtiä tasa-arvotyöhön. Hän muistutti, että vuodesta 1995 alkaen oli pitänyt tehdä tasa-arvosuunnitelma työpaikoilla, joissa oli vähintään 30 työntekijää mutta monella työpaikalla suunnitelma puuttui yhä. Palola kertoi maan hallituksen tavoitteen laskea ero 15 prosenttiin ja totesi, että annetut juhlapuheet tuli nyt lunastaa teoiksi.⁴¹⁴ Myös ammattiliitto Pron edustajisto vaati pikaista tasa-arvolain uudistamista työpaikkojen tasa-arvosuunnittelun tueksi. Luottamusmiehille tuli antaa oikeus saada koko henkilöstön palkkatiedot käyttöönsä.⁴¹⁵

Vuonna 2013 naistenpäivän juhlissa tuettiin perhevapaiden jakamiseksi luotua 6+6+6 mallia. Kumpikin vanhempi käyttäisi yhden jakson ja yksi jakso jaettaisiin vanhempien itse haluamalla tavalla. Tämä nähtiin myös keinona työllisyysasteen nostamiseksi. Samassa juhlassa Pron puheenjohtaja Antti Rinne piti häpeällisenä sitä, ettei samapalkkaisuus ollut edistynyt piirun vertaa.⁴¹⁶ Myös eläkeläisten erityisesti naiseläkeläisten asemasta oltiin huolissaan. Miespuoliset eläkeläiset saivat vuonna 2012 keskimäärin 1610 euroa (1649 euroa) ja naiseläkeläiset 1258 euroa (1288 euroa) eläkettä kuukaudessa.⁴¹⁷ Vuoden 2014 naistenpäivän tilaisuudessa STTK:n puheenjohtaja Antti Palola nosti esiin epäkohtana, sen, ettei naisjäsenten osuus pörssiyritysten hallituksissa ollut kasvanut. Hän näki, että syyn oli oltava asenneilmastossa, koska naisten koulutustaso oli miehiä edellä. Palolan mukaan naisten osuus ei kasvanut vapaaehtoisesti, jonka vuoksi pelkkä hyvä tahto ei riittänyt. Tarvittiin pakottavuutta.⁴¹⁸ Loppuvuodesta 2014 nähtiin, että miesten käyttämien perhevapaiden määrän kääntäminen kasvuun olisi tehokas tapa vähentää palkkaeroa.⁴¹⁹

⁴¹¹ "Naisvaikuttaja on edelleen perheensä vanki" (Aleksi Vienonen) Sttk 2/2010, 14-15.

⁴¹² "Head hunter: Jäljitä naisia!" (Anne Hyvönen) Sttk 6/2010, 24-25.

⁴¹³ "STTK vaatii palkkatasa-arvon ottamista vakavasti" Sttk 7/2011, 20.

⁴¹⁴ "Ryhtiä työpaikkojen tasa-arvotyöhön" Sttk 2/2012, 4.

⁴¹⁵ "Tasa-arvo osa edunvalvontaa" Sttk 2/2012, 4.

⁴¹⁶ "STTK juhli NAISTEN PÄIVÄÄ" Sttk 2/2013, 25.

⁴¹⁷ "Naisten työelämän epätasa-arvo jatkuu eläkkeelläkin" Sttk 3/2013, 22.

⁴¹⁸ "Tasa-arvon edistämiseen tarvitaan myös pakottavia toimia" Sttk 2/2014, 2.

⁴¹⁹ "Isien pidemmät perhevapaat kaventaisivat palkkaeroa" Sttk 7-8/2014, 18.

Johtopäätelmät: miesten klubista naisenemmistöiseksi keskusjärjestöksi

STTK:n linja muuttui kertaheitolla vanhojen TVK:laisten liittojen tultua pääsääntöisesti sen jäsenliitoiksi 1990-luvun alussa ja puolivälissä TVK:n konkurssin jälkeen. Naiset ”valtasivat” liittoineen STTK:n. Kun aiemmin naisia oli ollut 15 prosenttia, heitä olikin nyt lyhyessä ajassa 66 prosenttia jäsenistä. TVK:laisten liittojen tulon STTK:hon kerrottiin kuitenkin sujuneen ilman piirileikkiä mutta tämä ei täysin pidä paikkaansa, sillä tapahtuneessa kohtasi kaksi erilaista järjestökulttuuria, joissa päätökset tehtiin eri tavoilla. Miehet sopivat asiat kabineteissa ja naiset vastas kokouksissa. Laman myötä haluttiin naisten jäävän kotiin. STTK vastusti ajatusta. Palkkaero kasvoi 1994. Työnjaon segregaaation rikkominen nostettiin samaan aikaan yhdeksi keskeiseksi palkkaerojen tasoittajaksi. Samapalkkaisuuden ei nähty toteutuvan ilman jonkinlaista uusjakoa. Tämän epäiltiin aiheuttavan ongelmia myös ay-liikkeessä.

Vuonna 1995 spekulointiin, että tasa-arvovaltuutetun pitäisi tulevaisuudessa ryhtyä pitämään huolta myös miesten oikeuksista. Tasa-arvosta vastannut ministeri Jan-Erik Enestam näki, ettei palkkaerojen poistamiseen ollut olemassa helppoja tai nopeita ratkaisuja. Myös tie-metafora kuvasi palkkaeron supistamista, oltiin matkalla mutta ei tiedetty, koska matka päättyisi. Naisia kehoitettiin aloittamaan verkostoitumisen.

Katriina Perkka-Jortikka halusi ”aikuisempaa” ay-työtä. Hänestä oli hyvä, että 1998 oli ryhdytty puhumaan naisnäkökulman sijaan tasa-arvonäkökulmasta. Perkka-Jortikan mukaan johtajan tuli olla johtaja eikä äiti tai isä. Tutkija Päivi Korvajärven mukaan taas aiempi ristiriita työnantajien ja työntekijöiden välillä oli täyttynyt harmonialla ja yhteisillä tavoitteilla. Professori Juha Siltala painotti samoihin aikoihin, että positiivisuuden teeskentely sairastutti ihmisiä. Siltala halusi johtajien olevan vastuunottavia aikuisia, eikä alaikäisiä kiukuttelevia lapsia.

Tammikuussa 2002 palkkaero oli 21,5 prosenttia. Samapalkkaisuuden avaimia tyrkytettiin työmarkkinatoimijoille tasa-arvovaltuutettu Päivi Romanovin toimesta 2005. Tutkija Jaana Kuusipalo näki 2010, että tasa-arvotyö junnasi paikoillaan. Tämän havaitsee myös siitä, että tasa-arvoon tai naiseuteen liittyvät jutut vähenivät lehdissä radikaalisti.

Akavan naiskuva 1993-2013

Akavan matala profiili tasa-arvoasioissa ja naiseuden representaatioihin liittyen jatkui 1990-luvulla. Vuonna 1993 nähtiin, että naisten pitäisi joko jatkaa opintojaan tai jäädä kotiin. Akateemisten naisten kerrottiin olevan kovan totuuden edessä. Kun julkisen puolen säästöt ”alkaisivat purra” ja samaan aikaan korkeakoulut tuottivat maailmalle valtavat määrät akateemisia naisia, tulisi moni huomaamaan kouluttautuneensa työttömyyskortistoon ellei kurssia nopeasti muutettaisi. Akavan koulutus- ja tiedepoliittinen sihteeri Heikki Liede uskoi, että tilanne oli uhka

tasa-arvon toteutumiselle. Naisten tuli ryhtyä vastarintaan ja vaatia oikeuksiaan. Tulisi hakeutua erikoistumisopintoihin ja kouluttautua miesvaltaisille aloille.⁴²⁰

Akavan tutkija Ulla Aitta totesi 1994, että tasa-arvokysymykset mahdollisesti saisivat EU-jäsenyyden myötä uutta painoarvoa. Tasa-arvon perustana oli Aitan mukaan pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta ja sen tuottamat peruspalvelut, jotka mahdollistivat naisten työskentelyn kodin ulkopuolella. Aitta toivoi, että Pohjoismaat toimisivat yhdessä siten, että hyvinvointiyhteiskuntamallin parhaat puolet säilyisivät.⁴²¹ Ulla Aitokoski halusi EU-jäsenyydelle naisreunaehdot. Hän pelkäsi, että jäsenyys merkitsisi eurovaimo -mallin marssittamista Suomeen. Aittokoski näki, että itsenäisyys ja tasa-arvo lähtivät ensisijaisesti taloudellisesta tasa-arvosta. Siksi oli välttämätöntä, että naisilla säilyisi oikeus työntekoon. Suomalaiset koulutetut ja kielitaitoiset naiset tulisi Aittokosken mukaan valjastaa viemään EU:hun tasa-arvoista naisnäkökulmaa päättäjinä ja osallistujina.⁴²²

Akava pääsi mukaan EAY:n tasa-arvoasioita käsittelevän komitean työhön vuoden 1995 alusta Suomen liittyttyä EU:hun. Jäsenyyden ajateltiin antavan lisäpainoa korkeastikoulutettujen naisten edunvalvontaan sekä parantavan tiedonvälitystä EU:ssa käsiteltäviä asioita koskien.⁴²³ Akavalaisen naisen keskipalkka oli 12 700 markkaa (2923 euroa) ja miehen keskipalkka oli 16 900 markkaa (3890 euroa).⁴²⁴ Alkutilvesta 1996 kerrottiin ekonomiliittoon tulleen naisenergiaa, kun uudeksi puheenjohtajaksi oli valittu Leea Murtolehto. Hän kertoi tuovansa uutta tapaa päätöksentekoon tiimiyttämällä hallitustyöskentelyä. Hänen mukaansa jokaisen ekonomin oli huolehdittava omasta kilpailukyvystään työmarkkinoilla. Murtolehdosta tuntui silti ironiselta, että toiset olivat työttöminä ja toiset tappoivat itsensä työnteolla.⁴²⁵

Ulla Aitta toi alkuvuodesta 1997 esille naisten sidoksisuuden julkiseen sektoriin. Leikkaukset kohdistuivat naisein miehiä enemmän, ja naisilla oli myös miehiä huonommat tulevaisuuden näkymät. Kunnissa tulisi turvata naisten työllistymisedellytykset. Julkisille aloille johtavien koulutuksien sisältöjen kehittäminen tulisi nostaa keskiöön. Koulutusrakenteen kahtiajako tulisi purkaa ja työtä tulisi jakaa, jotta naiset työllistyisivät.⁴²⁶ Korkeakoulujen 20 opintoalasta oli naisvaltaisia 17. Koulutus ei kuitenkaan Ulla Aitan mukaan ollut riittänyt tuottamaan tasa-arvoa työelämään. Ylipäänsä koulutetuilla oli myös suuremmat palkkaerot kuin vähemmän koulutetuilla.

⁴²⁰ "Akateemiset naiset kovan totuuden edessä: Opintoja pitää jatkaa tai on jäätävä kotiin" Akava 2/1993, 16-17; ks. myös "Työmarkkinat polarisoitumassa - nuorten naisten tappioksi" (Tiina Huokuna) Akava 3/1994, 20-22; ks. myös "Nuorten naiset vaikeimmassa asemassa" (Kati Hakala) Akava-uutiset 4/1997, 16-17.

⁴²¹ "Hyvinvointipalvelut tärkeämpiä kuin tasa-arvodirektiivit" Akava 2/1994, 10.

⁴²² "Aittokoski haluaisi naisreunaehdot EU-jäsenyydelle" (Auli Kivenmaa) Akava 3/1994, 12.

⁴²³ Akava-uutiset 1/1995, 5.

⁴²⁴ Akava-uutiset 2/1995, 10.

⁴²⁵ "Leea Murtolehto aloiti puheenjohtajana Naisenergiaa Ekonomiliittoon" (Tiina Huokuna) Akava-uutiset 1/1996, 18-19.

⁴²⁶ "Koulutettujen naisten työllisyyttä edistettävä" (Ulla Aitta) Akava-uutiset 2/1997, 20-21.

Perheen ja työn yhteensovittaminen kärjistyi vaativissa työtehtävissä olevilla naisilla. Selittämätön palkkaero yksityissektorilla oli Aitan mukaan 13 prosenttia, valtiolla 7 prosenttia ja kunnissa 17 prosenttia.⁴²⁷

Nimimerkki Tiinanen totesi Akava-uutisissa 1997, että kiintiösystemi ei ollut toimiva järjestelmä. Työryhmissä kuuluisi olla kunkin alan asiantuntijat, jolloin sukupuolella ei olisi väliä. Naisten tulisi ryhtyä asiantuntijoiksi kuten miesten. Töitä tulisi tehdä hyvällä uskolla omiin mahdollisuuksiin. ”Lopulta kaikki on sittenkin kiinni meistä itsestämme,” nimimerkki Tiinanen kertoi.⁴²⁸

Tupoon 1998-1999 liittyi useita työryhmiä, jotka tavoittelivat tasa-arvoa. Näitä olivat Pyöreä pöytä, Tutkimus- ja kehittämisprojekti, Tilastotyöryhmä TASTI, Työnarviointijärjestelmien seurantaryhmä TASE ja Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamistyöryhmä. Pyöreän pöydän tuli muiden tehtäviensä lisäksi selvittää miesten ja naisten palkkaeroja ja esittää keinoja perusteettomien palkkaerojen poistamiseksi 31.3.1999 mennessä.⁴²⁹ Samoihin aikoihin nähtiin myös tarve parantaa naisten eläkkeitä.⁴³⁰ Esille tuotiin myös naisten määräaikaissuunkasvu.⁴³¹ Seuraavana vuonna eli vuonna 2000 palkkaerot olivat valtiolla 14 prosenttia, kunnissa 8 prosenttia ja yksityisellä sektorilla 11 prosenttia. Akavalaiset miehet tienasivat keskimäärin 19 120 markkaa (4213 euroa) ja naiset 14 340 markkaa (3160 euroa).⁴³²

EU:n komissio oli kiinnittänyt huomiota suomalaisen työelämän sukupuolijakoihin. Eriytymisen jyrkkyys jäykisti työmarkkinoiden toimivuutta. Lisäksi oli todettu, että alle 30 vuotiailla akavalaisista naisista yli puolella oli määräaikainen työsuhde. Nähtiin, että:

”Jos koulutuksen tuottoa arvioitaisiin yksilön koko työhistorian pituisena jaksona, on ilmeistä, että työsuhteiden katkonaisuus naisilla tuottaisi todennäköisesti miehiä huonomman lopputuloksen.”⁴³³

Tupotyöryhmä oli kartoittanut tasa-arvoisen työpaikan ehtoja. Niitä olivat kokemus ja ilmapiiri tasa-arvosta työpaikalla, tasa-arvoinen palkka- ja palkitsemispolitiikka, yhtäläiset mahdollisuudet kaikille urakehitykseen ja tiedonsaantiin sekä mahdollisuus työn ulkopuoliseen elämään. Nähtiin myös, että tasa-arvoa tuki se, ettei voimavaroja jäisi hyödyntämättä.⁴³⁴ Työn vaativuuden arviointi oli kuitenkin otettu käyttöön hyvin verkkaisesti. Yksityisellä sektorilla se oli 27 prosentilla

⁴²⁷ ”Koulutetut naiset ja suomalainen työelämä” (Ulla Aitta) Akava-uutiset 4/1997, 13-15.

⁴²⁸ ”Kiintiönaiselta...” (Tiinanen) Akava-uutiset 4/1997, 17.

⁴²⁹ ”Tupo ja tasa-arvo” (Ulla Aitta) Akava-uutiset 1/1998, 14.

⁴³⁰ ”Naisten eläke-turvaa parannettava” (Markku Kojo) Akava-uutiset 2/1998, 14-15.

⁴³¹ ”Määräaikaissuunkasvu yhä yleisempiä” (Päivi Knuuttila) Akava-uutiset 3/1998, 15-16.

⁴³² ”Korkeasti koulutetuilla naisilla vielä kuromista” (Ulla Aitta) Akava-uutiset 2/1999, 20-21.

⁴³³ ”Kannattaako naisten koulutus?” (Ulla Aitta) Akava-uutiset 4/1999, 12-14.

⁴³⁴ ”Tasa-arvo lisää viihtyvyyttä ja vähentää stressiä” Akava-uutiset 5/1999, 16.

akavalaisista. Valtiolla työnarviointia oli käytössä 14 prosentilla mutta valtion liikelaitoksissa jopa puolella. Kaikkein heikoimmin arviointia oli käytössä kunnilla, 3 prosenttia.⁴³⁵

Lama heikensi naisten asemaa, tiedettiin Akava-uutisissa kertoa 2000. Tutkimuksen mukaan naisten työmarkkina-asema oli vaikeutunut 1990-luvulla. Osa-aikatyöt ja lyhyet pätkätyöt lisääntyivät ja tilanteen parannuttua töitä syntyi lähinnä miesvaltaisille aloille. Erityisesti pienten lasten äitien oli vaikea työllistyä. Opiskelevien ja kotiin jääneiden naisten osuudet kasvoivat. Kotitaloutta hoisi yli 10 000 henkeä enemmän kuin ennen. Määräaikaisten määrä kasvoi naisilla 21 prosenttiin, kun miehillä lukema oli 15 prosenttia.⁴³⁶ Akava uudisti tasa-arvosuunnitelmansa 2001. Siinä edellytettiin määräaikaisuuden väärinkäytön ehkäisyä (ketjuttamisen vähentämistä ja poistamista), työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen edistämistä sekä palkkaerojen pienentämistä.⁴³⁷ Myös Akava uutisoi Juhana Vartiaisen tutkimuksen palkkaeroista, kuten STTK:kin. Naisten palkat olivat sen mukaan 25-30 prosenttia miesten palkkoja alhaisemmat.⁴³⁸

Akavan juristi Minna Helle kertoi 2001, että tasa-arvolain puutteet tuli korjata. Korjattavaa oli muun muassa määräaikaaisuuteen liittyen, raskausaikaa koskien sekä sukupuolisen häirinnän todistelun osalta. Myöskään tasa-arvosuunnitelmat eivät olleet toimineet toivotulla tavalla.⁴³⁹ Tasa-arvolain uudistustoimikunta oli erimielinen palkkatietojen julkistamisen suhteen. Ne olisi haluttu pitää salaisina. Lakiehdotus lähti lausuntokierrokselle 2002.⁴⁴⁰ Asian kerrottiin ”nytkähtäneen” eteenpäin 2004. Tasa-arvoselvitykseen tuli sisältää kartoitus naisten ja miesten tehtävien luokituksesta, palkoista ja palkkaeroista. Palkkatietojen saanti ilman verrokin suostumusta tuli hoitaa tasa-arvovaltuutetun kautta.⁴⁴¹

Akava kertoi samoihin aikoihin syksyllä 2004 olevansa valmis talkoisiin samapalkkaisuuden suhteen. Asian tueksi kerrottiin tarvittavan ohjelma, jolla ero kurottaisiin kiinni. Akavassa oltiin tilanteesta huolissaan, sillä suurimmat erot vallitsivat ylempien toimihenkilöiden keskuudessa.⁴⁴² Tupoon 2004 tehtiin neljä erillistä kirjausta tasa-arvoa koskien. Työmarkkinaosapuolet sitoutuivat osallistumaan STM:n samapalkkaisuusohjelman valmisteluun. TASE työryhmän työtä päätettiin

⁴³⁵ ”Työn vaativuuden arviointi edennyt hitaasti” (Ulla Aitta) Akava-uutiset 1/2000, 21.

⁴³⁶ ”Lama heikensi naisten asemaa” (Irja-Kaisa Vierula) Akava-uutiset 3/2000, 22; ks. myös ”Naisia syrjitään työelämässä edelleen” (Jaana Meklin) 4/2003, 10-11.

⁴³⁷ ”Akava uudisti tasa-arvosuunnitelmansa” Akava-uutiset 2/2001, 21.

⁴³⁸ ”Naisten ja miesten palkkaerot selvityksessä” Akava-uutiset 3/2001, 5; ks. myös ”Uutta tietoa naisten ja miesten palkkaeroista” Akava-uutiset 1/2002, 23.

⁴³⁹ ”Tasa-arvolain puutteet korjattava” (Minna Helle) Akava-uutiset 3/2001, 22; ks. myös ”Kartoituksella kiinni palkkasyrjintään” (Leena Seretin) Akava-uutiset 3/2002, 10-11.

⁴⁴⁰ ”Palkkatiedoista ei tule julkisia” (Minna Helle) Akava-uutiset 5/2002, 16-17.

⁴⁴¹ ”Tasa-arvolain uudistus nytkähti eteenpäin” (Jaana Meklin) Akava-uutiset 3/2004, 7.

⁴⁴² ”Akava valmis talkoisiin Samapalkkaisuus vaatii tuekseen ohjelman” Akava-uutiset 4/2004, 22-23.

jatkaa. Laadittaisiin yhteinen ohjeistus tasa-arvosuunnittelua koskien. Sukupuolivaikutusten arviointia tulnaisiin jatkamaan.⁴⁴³

Akavan mukaan uudistetun tasa-arvolain tärkein parannus oli palkkakartoitusten tulo pakollisiksi osana työpaikkojen tasa-arvosuunnittelua 2005.⁴⁴⁴ Samapalkkaisuusohjelma valmistui samoihin aikoihin. Sillä kerrottiin saatavan naisten urakehitykseen vauhtia. Tavoitteena oli kaventaa palkkaero 20:stä prosentista 15 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä. Artikkelissa havaittiin myös vertikaalinen segregaatio, eli se, että naiset ja miehet toimivat eri hierarkiatasoilla. Akavalaisista naisista toimi johtotehtävissä 19 prosenttia, kun taas miehistä 41 prosenttia.⁴⁴⁵ Naisjohtajuutta tarkasteltiin *Naisista johtajia - Suomessa ja Euroopassa* seminaarissa. Havaittiin, että toimenpiteistä huolimatta tulokset olivat laihoja. Koulutustaso oli yhteiskunnassa noussut. Linjajohdon kokemuksen puute naisilla kuitenkin vaikutti heidän sijoittumiseensa hierarkiassa. Johtoryhmä ja hallitustyöskentely toimi pitkälti miesten johtamiskulttuurin ehdoilla.⁴⁴⁶

Teknillisen Korkeakoulun tutkimuksessa oli havaittu, etteivät palkkaerot olleet kaventuneet uuden palkkausjärjestelmän myötä mutta teollisuudessa näin oli tapahtunut. Avainasemassa kerrottiin olevan työsuoritusten arvioinnin ja esimiesten valmiuksien.⁴⁴⁷ Akavassa tehtiin luottamusmiehille kysely tasa-arvosuunnitelmien toteutuksesta työpaikoilla. Noin 15 prosenttia ilmoitti suunnitelmiin liittyvien palkkakartoitusten teon paljastaneen palkkasyrjintää. Akavan lakimies Paula Ilveskiven mukaan työnantajien oli oma-aloitteisesti korjattava palkat edellä mainituissa syrjintätapauksissa. Vain kahdessa kolmesta työpaikasta oli tasa-arvosuunnitelman yhteydessä tehty pakollinen palkkakartoitus.⁴⁴⁸

Uudelta tasa-arvoministeri Stefan Wallinilta (rkp.) kysyttiin 2007 miksi naisia oli niin vähän johtotehtävissä Akavalaisessa kentässä. Hän vastasi, ettei osata nähdä naisten osaamista ja myös rekrytointikäytännöt vaikuttivat asiaan. Hän myös totesi, että:

"Ehkä naiset ovat olleet myös itse vähän liian vaatimattomia oman urakehityksensä suhteen."

Wallin näki, että naisjohtajat voisivat olla selkeä kilpailuetu yrityksille. Hän muistutti, että Suomessa oltiin oikealla tiellä mutta tuo tie oli Wallinin mukaan "pitkä ja mutkainen".⁴⁴⁹

⁴⁴³ "Työelämään lisää tasa-arvoa" (Jaana Meklin) Akava-uutiset 5/2004, 7.

⁴⁴⁴ "Palkkasyrjintä esiin palkkakartoituksella" Akavalainen 1/2005, 23.

⁴⁴⁵ "Samapalkkaisuusohjelma valmistui yksimielisenä Naisten urakehitykseen vauhtia" (Jaana Meklin) Akavalainen 3/2005, 22.

⁴⁴⁶ "Naiset kipuavat ylimpään johtoon hitaasti" (Tarja Arkio) 4/2006, 16-17.

⁴⁴⁷ "Naisten ja miesten palkkaeroja voidaan kaventaa" (Marketta Harinen) Akavalainen 5/2006, 16; ks. myös ""Työtä samapalkkaisuuden eteen jo lähes kolme vuosikymmentä" Akavalainen 5/2006, 17.

⁴⁴⁸ "Palkkakartoitukset paljastivat palkkasyrjintää" (Hannamaija Helander) Akavalainen 2/2007, 12.

⁴⁴⁹ "Vanhakantaiset asenteet suurin este naisten urakehitykselle" Akavalainen 5/2007, 13.

Vuonna 2008 raportoitiin *Perhevapaavalinnat ja perhevapaiden kustannukset sukupuolten välisen tasa-arvon jarruina työelämässä* -tutkimusraportista. Sen mukaan naiset edelleenkin käyttivät suurimman osan perhevapaista. Jos perheisiin syntyi useampia lapsia, merkitsi se pitkähköjä urakatkoksia naisille. Naisten pitämät perhevapaat myös vaikuttivat naisten palkkakehitykseen. Palkka saattoi pudota suhteessa lapsettomiin samanikäisiin naisiin 5-10 prosenttia. Puolet tästä alenemisesta johtui työajan lyhennyksistä. Miesten pitämät perhevapaat olivat edelleen hyvin lyhyitä. Korkeastikoulutetut isät pitivät muita enemmän perhevapaita. Perhevapaiden suorat kustannukset yrityksille eivät olleet kovinkaan merkittäviä. Epäsuoria kustannuksia tuli huomattavasti enemmän.⁴⁵⁰

Kehityspäällikkö Anja Uljas Suomen Ekonomiliitosta ja Akavan tutkimuspäällikkö Eugen Koev näkivät keväällä 2008, ettei ollut olemassa mies- tai naispalkkoja, vaan erilaisia ja entistä yksilöllisemmin määräytyviä palkkoja erityisesti ylemmillä toimihenkilöillä. Naisten väliset palkkaerot yksityissektorilla olivat kasvaneet nopeammin kuin miesten väliset palkkaerot. Tulospalkkioiden yleistyminen kasvatti palkkahajontaa ja sukupuolten välisiä palkkaeroja.⁴⁵¹

Seuraavassa numerossa kerrottiin kyselytyökalusta verkossa, jonka avulla oli mahdollista kerätä kokemuksia työhyvinvoinnista ja tasa-arvon toteutumisesta työpaikoilla. Kyselyyn vastattiin nimettömänä ja kyselyn päätyttyä organisaatio sai automaattisesti raportin tuloksista tulosteen, jos kyselyyn oli vastannut vähintään 20 henkilöä. Työkalu oli kehitetty auttamaan työpaikkojen lakisääteisen tasa-arvosuunnitelman laatimisessa.⁴⁵²

Palkkakartoitukset olivat erinomainen tuki tasa-arvon toteutumiselle työpaikoilla, sillä sen kerrottiin paljastaneen perusteettomia palkkaeroja usealla työpaikalla. Huonona uutisena todettiin, että kartoituksia oli tehty vasta joka toisella työpaikalla. Nähtiin myös, että kartoituksen sisällöllisiä vaatimuksia piti täsmentää lailla, sillä sääntely oli liian väljää. Tulisi eritellä nykyistä tarkemmin eri palkanosat kuten tulospalkkaus, provisiot ja luontoisedut. Lisäksi joka kolmas luottamushenkilö oli raportoinut, etteivät henkilöstön edustajat olleet mukana laadittaessa palkkakartoitusta. Yli puolet kuitenkin ilmoitti, että havaittaessa perusteettomia palkkaeroja, oli heidän työpaikallaan ryhdytty toimiin tilanteen korjaamiseksi. Tasa-arvosuunnittelun kerrottiin olevan sitä pidemmällä, mitä enemmän työpaikoilla oli henkilöstöä.⁴⁵³

Vuoden 2009 alussa suomalaisten naisten kerrottiin voivan olla ylpeitä osaamisestaan. Lähes joka toisella yli 25-vuotiaalla naisella oli korkeakoulututkinto. Korkeasti koulutetut naiset myös työllistyivät paremmin kuin muut naiset. Naisten asema johdossa oli myös kasvanut. Kun aiemmin naisia johdossa oli joka viides, niin nyt johtotehtävissä oli naisia joka kolmas. Naiset myös pitivät

⁴⁵⁰ "Naiset maksavat perhevapaista" (Ulla Aitta) Akavalainen 1/2008, 12-13.

⁴⁵¹ "Yhä yksilöllisemmät palkat haaste tasa-arvolle" Akavalainen 4/2008, 10.

⁴⁵² "Netti auttaa tasa-arvosuunnitelman teossa" Akavalainen 5/2008, 4.

⁴⁵³ "Palkkakartoitukset paljastavat perusteettomia palkkaeroja" Akavalainen 6/2008, 19.

uralla etenemismahdollisuuksia tärkeinä.⁴⁵⁴ Katkonaisuus kuitenkin leimasi korkeasti koulutettujen naisten työuraa. Koulutetuilla nuorilla naisilla oli lisäksi ratkaistavanaan vaikea yhtälö. Heidän piti pohtia, milloin oli uran aika ja milloin lasten aika. Määräaikaisuus vaikutti tähän päätökseen, sillä määräaikaisista alle 35-vuotiaista palkansaajista sekä naiset että miehet olivat harvemmin perheellisiä kuin pysyvissä palvelussuhteissa työskentelevät.⁴⁵⁵

Keväällä 2010 julkaistiin Eurobarometrin tietoja. Vastaajista 62 prosenttia katsoi, että sukupuolten välistä eriarvoista kohtelua esiintyi edelleen. Toiseksi tärkeimpänä asiana nähtiin sukupuolten välisten palkkaerojen kuominen kiinni. Palkkaero EU:ssa oli keskimäärin 18 prosenttia. Maiden välillä kerrottiin tosin olevan huomattavia eroja. Palkkaerojen vuoksi naisten eläkkeet olivat pienempiä kuin miehillä.⁴⁵⁶

Akava tavoitteli edelleen 2011 perhevapaiden osalta mallia 6+6+6. Mallin kerrottiin olevan iso askel joustavuuden ja valinnanvapauden puolesta. Se ei veisi keltään vapaata mutta lisäisi isien käytössä olevia vanhempainvapaita. Työnantajien asenne oli vastustava, siksi muutos tulisi saada aikaan läkisääteisesti. Isien perhevapaiden käytön todettiin vähentävän naisten syrjintää työhönotossa, tukevan naisten urakehitystä ja kaventavan sukupuolten välisiä palkkaeroja. Lakimies Paula Ilveskivi näki, että tämänkin uudistuksen jälkeen vanhemmuuden ja perhevastuun kantaminen näytti jäävän edelleen pääasiallisesti naisten tehtäväksi.⁴⁵⁷

Työelämän tasa-arvon kerrottiin kuuluvan usean eri lain piiriin. Lakien virtaviivaistamishdotus jäi pöydälle syksyllä 2010. Eri lakeja, joita artikkelin mukaan koetettiin yhdistellä olivat yhdenvertaisuuslaki, työsopimuslaki sekä tasa-arvolaki. Uudessa laissa syrjinnän valvonta kuuluisi edelleen työsuojeluviranomaisille ja sukupuolisyrynnän valvonta tasa-arvovaltuutetulle. Uudessa laissa yhdistettäisiin tasa-arvolautakunta ja syrjintälautakunta yhdenvertaisuuslautakunnaksi.⁴⁵⁸

Keskuskauppakamarin selvitys 2011 oli karua luettavaa naisten aseman suhteen. Siinä nähtiin, että naiset puuttuivat lähes täysin pörssiyhtiöiden liiketoimintajohdosta. Keskuskauppakamarin varatoimitusjohtaja Tuula Linnainmaan mukaan oli turha odottaa, että naisia nähtäisiin toimitusjohtajina lähiaikoinakaan, ellei heitä nostettu linjajohtoonkaan. Heille oli varattu johtotehtävissä yleensä tukitoiminnot eli toimiminen henkilöstö-, viestintä- lakiasia- tai talousjohtajina. Naisten osaamisen kerrottiin olevan vajaakäytössä. Valtion yhtiöissä ollut tavoite hallituspaikoista oli toteutunut nopeasti, naisia oli hallituksissa valtiolla vähintään 40 prosenttia. Akavan asiamies Tarja Arkion mukaan tuli harkita kiintiöpaikkojen käyttöönottoa, jotta myös

⁴⁵⁴ "Suomalaiset naiset voivat olla ylpeitä osaamisestaan" (Ulla Aitta ja Päivi Knuuttila) Akavalainen 2/2009, 29.

⁴⁵⁵ "Katkonaisuus leimaa korkeasti koulutetun naisen työuraa" (Maria Salminen) Akavalainen 1/2010, 20-21.

⁴⁵⁶ "Eurobarometri kartoitti sukupuolten tasa-arvotilannetta EU-maissa" Akavalainen 2/2010, 6.

⁴⁵⁷ "Perhevapaista likilaskuinen esitys" (Paula Ilveskivi) Akavalainen 2/2011, 18-19.

⁴⁵⁸ "Yhdenvertaisuus on monen pykälän alla" Akavalainen 3/2011, 21.

yksityisellä sektorilla tapahtuisi naisistumista hallituspaikoissa. Yksityisellä sektorilla työskentelevistä korkeasti koulutetuista naisista toimi johtajana 18 prosenttia, kun miehissä sama luku oli 34 prosenttia. Valtiolla naisia oli johtotehtävissä 20 prosenttia kun miehissä luku oli 19 prosenttia. Kunnissa naisjohtajia oli seitsemän prosenttia ja miehissä 18 prosenttia. Arkio muistutti, että tasa-arvotyötä tuli jatkaa myös Akavassa, sillä hallituksen jäsenistä vain joka neljäs oli nainen.⁴⁵⁹

Tasa-arvon kannalta ikuisuusasioina mainittiin raskaudesta ja perhevapaista aiheutuvat syrjintäepäilyt, joita tuli tasa-arvovaltuutetun toimistoon tasaisesti edeltävinä vuosina. Tapauksia ilmeni yhä, vaikka syrjinnän kieltävä laki oli ollut jo pitkään voimassa 2012. Yksi muutosta vaativa asia oli naisjohtajuus. Tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkinen näki, että Euroopan komission ajatus kiintiöistä oli kannatettava ajatus. Kehityksen hitaus Suomessa sai Mäkinen tukemaan kiintiöitä, sillä ne olisivat nopea ja tehokas keino saada aikaan muutosta. Palkkakartoitukset olivat Mäkinen mukaan usein puutteellisesti tehtyjä, sillä niistä puuttui usein analyysi ja palkkaerojen vertailu. Nämä tulisi määritellä laissa tarkemmin.⁴⁶⁰

Akavan keinot tasa-arvon edistämiseksi pitivät sisällään 2012 useita asioita. Palkkaerojen poistamiseksi tuli ottaa käyttöön alakohtaiset palkkaohjelmat ja laittaa palkkausjärjestelmien perusteet kuntoon. Lisäksi työpaikan palkkakartoitukset tuli saada toimiviksi. Koulutuspolitiikalla tuli purkaa miesten ja naisten työnjako eri aloilla. Perusteettomia määräaikaisuuksia vastaan tuli kamppailla järjestöjen kanneoikeuden kautta ja perkaamalla määräaikaisuuden perusteet työpaikoilla. Perhevapaiden osalta tuli ottaa käyttöön 6+6+6 malli ja molemmille vanhemmille 3 kuukautta palkallista vapaata. Uralla etenemisen suhteen tasa-arvosuunnitelmat tuli ottaa käyttöön ja laittaa kuntoon, ”syynätä” rekrytoinnit ja asettaa kiintiöt pörssiyhtiöiden hallituksiin 2018.⁴⁶¹ Samaan aikaan kerrottiin, että naisjohtoisilla yrityksillä oli parempi raportointi. Tieto perustui Vaasan yliopistossa väitelleen Emilia Penin tutkimukseen. Naisjohtoiset yritykset seurasivat Penin mukaan parempia hallintokäytäntöjä kuin miesten johtamat yritykset.⁴⁶²

Eläkkeellelähtöhaastattelussaan Akavan tutkija Ulla Aitta totesi, että naiset olivat koulutetumpia kuin miehet ja että korkeasti koulutetuilla naisilla oli hyvät edellytykset edetä vaativiin asiantuntijajähtötehtäviin. Kuitenkin tasa-arvo perhevapaoikeuksien käytössä ei ollut edennyt toivotulla tavalla. Aitta oli silti iloinen siitä, että yhä useampi mies piti oikeutenaan ja velvollisuutenaan osallistua perheen arkeen ja lasten hoitoon.⁴⁶³ NaisUrat-kehittämishanke etsi kumppaneita 2013. Hankkeen tarkoituksena oli edistää tasa-arvoista työelämää. Sillä etsittiin keinoja naisten työurien

⁴⁵⁹ ”Naisten lasikatto on lujaa tekoa” (Jaana Parkkola) Akavalainen 5/2011, 20-21.

⁴⁶⁰ ”Tasa-arvon asialla” (Jaana Parkkola) Akavalainen 2/2012, 4-5.

⁴⁶¹ ”Esteet pois naisten urapolulta” (Tarja Arkio) Akavalainen 2/2012, 6-7.

⁴⁶² ”Naisjohtoisille yrityksillä parempi raportointi” Akavalainen 2/2012, 32.

⁴⁶³ ”Neljännesvuosisata työelämän kehittämistä” (Jaana Parkkola) Akavalainen 5/2012, 28.

edistämiseen ja työelämän tasa-arvon kehittämiseen molempien sukupuolten näkökulmasta. Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Akavan asiantuntija Tarja Arkio.⁴⁶⁴

⁴⁶⁴ "Naisurat-kehittämishanke etsii yhteistyökumppaneita" Akavalainen 2/2013, 9.

Johtopäätelmät

Tutkimusajanjakson alussa miesten ja naisten väliset erot biologisoitiin, jotta niistä ei olisi tarvinnut välittää tasa-arvomielessä. Naiset saattoivat lisäksi pitää itseään vain lisätulon hankkijoina. Ongelmat yksilöitiin naisen ruumiiseen. Kaksoistaakka vallitsi vielä pitkälle 1990-luvulle asti keskusteluissa ja todellisuudessa, koska miehet eivät käyttäneet mahdollisuuksiaan vanhempainvapaaseen. Nainen esitettiin 1950-1960-luvuilla vielä katseen passiivisena kohteena kuten esimerkiksi Autonäyttelyssä pilakuvassa sivulla 18. Mies oli kuvassa ainoa aktiivinen toimija.

TVK:n tavoitteena oli samapalkkaisuus ja puolisojen erillisverotus jo 1970-luvun alussa. Naisten vuotena 1975 nähtiin, että koska jäsenkunnan enemmistö oli naisia, tulisi jokaisen vuoden olla TVK:ssa naisten vuosi. Liittovaltuuston naisosuus oli kasvanut 1972 vuoteen tultaessa jo 36 prosenttiin.

Akavassa nainen oli tutkimusajanjakson alussa johtajan apulainen, sihteerikkö. Akateemisten Naisten Liitto oli perustettu jo 1927 mutta sillä ei ollut minkäänlaista edunvalvonnallista toimintaa. Edunvalvonnallista toimintaa esiintyi Akavassa oikeastaan ensimmäisen kerran 1967 seminaarissa, jossa pohdittiin miten naiset pääsivät kotoa takaisin työelämään työmarkkinoilta poissaolon jakeen. Vuonna 1970 kerrottiin Naisten asemaa tutkineen komitean työhön liittyen, että Akavan jäsenkunta oli naisistumassa, kun jo lähes joka toinen jäsen oli nainen. Mihinkään suoranaisiin toimiin artikkeli ei antanut aihetta. Seuraavana vuonna kerrottiin yhden naisen sissiliikkeestä, kun uutisoitiin filosofian maisteri Seija Postin työttömyydestä ja hänen yrityksistään saada korvausta opiskelukuluistaan. Akavan tiedotuspäällikkö Uolevi Kärkkäinen peräänkuulutti tasa-arvoa ja naisten aseman tiedostamista kesällä 1972. Akava hallituksessa ollut naisjäsen Marita Antila piti lasten kokopäiväistä päivähoidtoa lapsen psyykeä vahingoittavana 1973.

Naiset saatettiin käsittää yhtenäisenä blokkina, joiden tuli järjestäytyä rintamaan ongelmien poistamiseksi. Segregaatio miesten ja naisten töihin oli yleisesti tiedossa mutta sille ei tehty mitään vielä 1970-luvullakaan. Toisaalta naisten ongelmien nähtiin olevan yksilöllisiä, jolloin rakenteiden tasolle ei tarvinnut mennä, kun pohdittiin mahdollisia muutostarpeita. Monesti vian nähtiin olevan naisissa itsessään, esimerkiksi vaikka silloin, kun todettiin heidän hakeutuneen itse naisvaltaisille aloille.

Ensimmäinen tasa-arvo-ohjelma hyväksyttiin TVK:ssa 1978. Keskeisimpänä ongelmana oli naisten matalapalkkaisuus, josta haluttiin päästä eroon. Naisten palkat tuli saada miesten tasolle seuraavassa tupo-ratkaisussa. Vuoden 1979 tupo-ratkaisua kirvoitti voimakasta arvostelua TVK:n taholta. Puheenjohtaja Oso Laakso totesi sopimuksen olleen epäsolidaarisin aikoihin. Yksityissektorin liukummat yleensä poistivat julkisen sektorin neuvotteluissa saavuttamat korotukset, jotka olisivat parantaneet suhteellista asemaa ja kaventaneet palkkaeroja.

Työmarkkinajärjestöt olivat huonoja esimerkkejä tasa-arvosta, sillä mitä korkeammalle hierarkiassa mentiin, sitä vähemmän naisia oli mukana eri elimissä. Myös suhdannevaihtelut nostettiin keskusteluun jo 1970-luvun lopulla. Laman aikana naisten olisi tullut hakeutua kotiin ja vasta nousukauden aikana heitä olisi otettu takaisin työmarkkinoille halpana työvoimana. Aiemmin naisille suositeltu osa-aikatyö tuomittiin 1980, koska vaarana nähtiin olevan kahtia jakautuvat työmarkkinat. TVK:n liittovaltuusto esitti 1980 yrityksiin tasa-arvotoimikuntia, jotka ratkoisivat käytännön ongelmia yrityksissä.

TANE:n tutkimuksessa 1981 nähtiin, että ammattien segregoituneisuus oli säilynyt 30 vuotta, vaikka työelämän rakenne oli samana aikana kokenut voimakkaan murroksen. Kahtiajako miesten ja naisten ammatteihin oli säilynyt kaikesta muutoksesta huolimatta. Naisten osuuden keskittyessä huonommin palkattuihin ammatteihin epätasa-arvoinen asetelma uusinnettiin. Keskusjärjestötasolla tapahtui muutoksia, kun Riitta Prusti valittiin ensimmäiseksi varapuheenjohtajaksi TVK:ssa 1981.

Professori Elina Haavio-Mannilan mukaan naiset voisivat saavuttaa yhteiskunnallisen tasa-arvon vain siten, että työnjaon hierarkkinen luonne häviäisi ja sukupuolten mukainen työnjako poistuisi. Miehillä oli homososiaalisen bondauksen mahdollisuus, joka naisilta tuntui puuttuvan, vaikka oli monia naisammatteja. Verkostoituminen nostettiin esille vasta vuosia myöhemmin.

Tutkija Marja-Liisa Anttalaisen mukaan miehet vartioivat rahakirstuja ja naiset olivat joutuneet huoltaviin tehtäviin. Työministeri Urpo Leppänen kehotti naisia jäämään kotiin 1983. Tämä sai TVK:n varapuheenjohtaja Riitta Prustin vastaamaan kipakasti. Naisten vetäminen kotiin työmarkkinoilta oli Prustin mukaan konservatiivinen vaatimus, ei uusi ja ennakoluuloton idea.

STK vastusti tasa-arvolakia, sillä sen mukaan Suomessa ei ollut sellaista naisten syrjintää, johon tarvittaisiin lainsäädäntöä. TVK piti lakiesitystä neutraalina ja kiirehti sen hyväksymistä 1985. Ajanjaksoa 1976-86 voidaan pitää eräänlaisena pysähtyneisyyden aikana TVK:n tasa-arvotyön saralla, sillä heidän ajamansa suuret muutokset toteutuivat vasta ajanjakson lopussa tai jäivät toteutumatta kuten sukupuolten palkkatasa-arvo. Palkkaeroja kuitenkin pidettiin agendalla lähes koko ajanjakson ajan. Ehdotetut naispalkkaerät torjuttiin tupo-pöydissä.

STTK:n parissa tasa-arvon käsite liitettiin vielä 1979 työnantajan ja työntekijän väliseen suhteeseen ilman konnotaatioita sukupuoliin. STTK-lehti näki sukupuolten välisen tasa-arvon olevan 1980 vielä kaukainen kangastus. Myös miehen kriisi oli ajankohtainen asia 1981. Vuotta myöhemmin pilakuvassa esitettiin naissairaanhoitaja istumassa Reinin sylissä intiimissä hetkessä. Toisaalta myös palkkatasa-arvoa vaativia artikkeleita alkoi ilmestyä noihin aikoihin STTK-lehden sivuille.

Akavassa palkkaerot nostettiin käsittelyyn ensimmäistä kertaa 1981 kerrottaessa naisvaltaisten ryhmien akavalaisista liitoista olevan matalapalkkaisia. Vasta vuonna 1985 herättiin kysymään, mitä oli olla naisena akavalaisessa ay-liikkeessä. Farmasialiiton puheenjohtaja Ulla Aittokosken mukaan Akava uinui naisasiassa ja naisia saatettiin pitää häiritsevinä tekijöinä, jos he valittivat asioiden tilasta.

TVK:ssa nostettiin ensimmäisenä keskusjärjestöistä esille seksuaalinen häirintä työpaikoilla 1987. Pilakuvassa asia oli kuitenkin käännetty peilikuvakseen, sillä siinä ahdistelevana nipistelijänä oli nainen. TVK:n esille nostamien tutkimuksien mukaan suurimmassa osassa ahdistelutapauksia ahdistelija oli kuitenkin mies.

Ajanjakson yleisilmeeksi 1980-luvun lopulla ja 1992 vuoteen tultaessa TVK:n osalta jäi turhautuneisuus siihen, että vaikka esimerkiksi palkkaeroa oli pidetty esillä jatkuvasti, ei suurtakaan edistystä asiassa ollut tapahtunut. TVK ryhtyi vaatimaan avoimesti naispalkkaeriä ja palkkauksellisen tasa-arvon toteutumista. Konkurssi päätti TVK:n toiminnan kuitenkin 1992 syksyllä.

Kehitysmaiden naiskollegat ilmaisivat turhautumisensa läntisten teollisuusmaiden naisay-toimijoihin kansainvälisessä konferenssissa. Samoihin aikoihin tutkija Kimmo Kevätsalo näki ay-liikkeen olevan tulevaisuuden häviäjä taistelussa työntekijöiden sieluista. Taiteilija Rauni Liukko ironisoi naisten asemaa taideteoksessaan ”Mitä herroille saisi olla?” Teosta tuotiin esille vuonna 1990 TVK:n lehdessä muistuttaen kaikkia siitä, että nainen oli edelleenkin tuomittu passiivisuuteen ja hoivaavuuteen monissa asioissa myös työmarkkinoilla. TVK ilmaisi kärsivällisyyden olevan lopussa 1989, palkkaerot tuli saada tasoitettua pikaisesti.

Akava esitteli tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikulan ihannoivasti ”ritarina”. Nikula toivoi, että miehet ottaisivat kotitöistä enemmän vastuuta, jolloin työmarkkinoiden tilanne naisten osalta voisi parantua ja segregoituminen vähentyä. Samaan aikaan vuonna 1988 näki 80 prosenttia Akavan tasa-arvotutkimukseen vastanneista naisista, ettei tasa-arvo toteutunut suomalaisessa työelämässä. Tärkeimmäksi asiaksi nostettiin palkkatasa-arvon toteuttaminen ja perhepolitiikassa lasten päivähoitopalvelujen kehittäminen. Akavan puheenjohtaja Raimo Lehtinen oli sitä mieltä, ettei Akava voisi pakottaa markkinavoimien vastaisesti eri tuotannon aloja maksamaan töistä työn vaatavuutta vastaavia palkkoja. Sukupuolten eriarvoisuuden vähentämiseksi tulisi tukea naisten hakeutumista miesvaltaisille aloille. Akavaan perustettiin tasa-arvotyöryhmä 1987.

STTK:n pilakuvassa 1992 nähtiin suurietuhampainen pukumies piiskaamassa suomineitoa. Seksistinen kuva liittyi pankkitukeen, sillä sermin takana odotti vuoroaan pankinjohtaja housut kintuissaan. Rankaisufantasia kuvasi tunneilmastoa lama-aikana. Jonkun piti saada rankaisu ahneudesta, joka pankkikriisiin liitettiin. Tunneilmastoon hiipi ankaruus myös puhuttaessa Tupolev-kortista. Siitä todettiin naisille, että: ”Liekö kukaan kertonut heille, että hiljaakin saa olla - joskus. Nyt kun pöly on laskeutunut voivat aulihakuliset miettiä mitä ja paljonko jäi käteen.” Asia olisi pitänyt miesarvostelijan mukaan vaieta kuoliaaksi, eikä ryhtyä meluamaan siitä paheksuvasti.

STTK otti huomaansa suurimman osan vanhoista TVK:laisista liitoista 1990-luvun puoliväliin mennessä. Samalla siitä tuli naisenemmistöinen keskusjärjestö. Tämä vaikutti myös sen edunvalvontalinjauksiin. Palkkaerojen tasaamista ryhdyttiin pitämään esillä julkisessa keskustelussa ja tupo-neuvotteluissa. Toisaalta STTK sai jäseniltään ajoittain myös kritiikkiä siitä, ettei palkkaerojen kaventamista ajettu tarpeeksi voimakkaasti. Yhtäältä palkkaerokeskustelussa

valittelut siitä, että asiaan ei ollut olemassa helppoja ja nopeita ratkaisuja uusintivat erojen ylläpitoa, kuten esimerkiksi ministeri Enestamin kommentti 1995.

Tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkisen mukaan tasa-arvoasiat saattoivat jäädä pelkiksi julistuksiksi. Suomen tuli korostaa tasa-arvon yhteyttä demokratiaan ja hyvinvointiin. Naisia haastateltaessa heitä saatettiin kuvata epiteeteillä aran ja ujon oloinen, naisellinen ja suorastaan nukkemainen, äiti joka palveli emu-setiä, kuten Pirjo Harjusta kuvaavassa artikkelissa todettiin 1997.

Juha Siltala sai muistuttaa 1999, että teeskentely saattoi sairastuttaa työpaikoilla ilmapiirin koventuessa. Jos työtaakka oli ylivoimainen, eivät puheet sen ottamisesta haasteena auttaneet. Ponnistuksen jälkeen tarvittiin lepoa eikä uutta ponnistusta. Siltalan mukaan tarvittiin reilua peliä ja puhetta asioista niiden oikeilla nimillä. Johtajiksi Siltalan mukaan tarvittiin vastuullisia aikuisia, jotka hillitsisivät pahimpia tolkuttomuuksia. Tutkija Päivi Korvajärven mukaan aiempi työmarkkinoilla vallinnut ristiriita oli korvautunut puheella harmoniasta ja yhteisistä tavoitteista.

Akava toi esille naisten sidoksisuuden julkiseen sektoriin useaan otteeseen. Akavassa EU nähtiin positiivisena asiana kuten STTK:ssakin. Molemmat tukivat Suomen Eu-jäsenyyttä KEY:n kautta. STTK:n tasa-arvotoiminta sai yhä vakiintuneempia muotoja kolmikannassa ja tasa-arvopalkinnon myöntämisenä. Silti naistutkija Jaana Kuusipalo oli 2010 sitä mieltä, että tasa-arvotyö junnaa paikoillaan. Nainen liittopuheenjohtaja oli edelleen melko harvinainen ilmentys. Pörssiyhtiöiden hallituksissakaan ei naisia liiemmälti näkynyt. Naisia kehoitettiin head huntaamaan, jotta heitä saataisiin pörssiyhtiöiden hallituksiin mukaan.

Tasa-arvosuunnitelma oli tullut pakolliseksi 1995 yli 30 työntekijää käsittävillä työpaikoilla mutta silti sitä ei ollut tehty kuin osassa työpaikkoja 2012. Akava piti jo 2005 palkkakartoituksen tuloa pakolliseksi positiivisena muutoksena. Kysyttäessä tasa-arvoministerinä toimineelta Stefan Wallinilta 2007, miksi naisia oli niin vähän johtotehtävissä, hän spekuloi sillä, että naiset olivat mahdollisesti liian vaatimattomia oman urakehityksensä suhteen.

Naiset ovat nykyään koulutetumpia kuin miehet mutta silti miehet pitävät edelleen johtoasemia itsellään. Myöskään perhevapaiden osalta ei ole tapahtunut suurtakaan edistystä, sillä edelleenkin miehet eivät pidä kaikkia vapaita, joita he saisivat pitää.

Naiskuvat ajanjaksolta peilaavat suhtautumista naisiin ja keskusjärjestöjen itseymmärrystä suhteessa naisiin ja naisrepresentaatioihin. Naiset saivat kantaa biologian taakkaa, olla äitejä ja hoivata miestänsä ja lapsiaan sekä konkreettisesti että symbolisesti. Naiseus on sulkenut usein tien tasa-arvoiseen ihmisten väliseen vapauteen.

Lähteet ja kirjallisuus:

Lähteet

Akateeminen-lehti 1957–1975

Akava-lehti 1976-1994

Akava-uutiset 1995-2004

Akavalainen-lehti 2005-2014

HTK-lehti 1954–1956

STTK-lehti 1973–2014

TVK-lehti 1956–1992

Kokouspöytäkirjat 1938, Ekonomiliiton arkisto, Toimihenkilöarkisto

Kirjallisuus

Ala-Kapee, Pirjo & Valkonen, Marjaana & Österberg, Pirkko (1979). *Nainen SAK:laisessa ammattiyhdistysliikkeessä: katsaus naisten ansioiden kehitykseen sekä naisten järjestäytymiseen ja toimintaan*. Helsinki: SAK.

Anttonen, Anneli (1997). *Feminismi ja sosiaalipoliittinen avainkäsite. miten sukupuolesta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite*. Tampere: Tampere University Press.

Bergholm, Tapio (2005). *Sopimustyhteiskunnan synty I. Työehtosopimusten läpimurrosta yleislakkoon Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1944-1956*. Helsinki: Otava.

Bergholm, Tapio (2007). *Sopimustyhteiskunnan synty II. Hajaannuksesta tulopoliittikkaan. Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1956–1969*. Helsinki: Otava.

Bergholm, Tapio (2012). *Kohti tasa-arvoa I. Tulopoliittikan aika. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö 1969–1977*. Helsinki: Otava.

Bruun, Niklas (1992). EY ja työelämän sääntelyn pohjoismainen malli. Teoksessa Pekka Kosonen (toim.): *Euroopan integraatio, työmarkkinat ja hyvinvointivaltio*. Jyväskylä: Gaudeamus, 181–197.

Global Gender Gap Report (2013). *Global Gender Gap Report*. Davos: World Economic Forum.

Gordon, Tuula (2002). Kansallisuuden sukupuolittuneet tilat. Teoksessa Gordon Tuula, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.): *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 37–55.

Halava Ilkka & Pantzar Mika (2013). *Rytmitalous. Miksi yhdeksästä viiteen ei toimi*. Helsinki: Seure.

Huhtala, Liisi (1996). Virka ja perhe naisen identiteetin rakentajina Suomen kirjallisuudessa 1800-luvulta 1930-luvulle. Teoksessa Piela Ulla (toim.): *Viran varrelta*. Toimihenkilö kirjoissa ja kuvissa. Jyväskylä: Gummerus, 67–79.

Iltanen, Sonja (2005). Pässinpökkimistä bleiseriin. Naisten vaatemuistoja. Teoksessa Karisto Antti (toim.): *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 167–193.

Julkunen, Raija (1994). Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa Anttonen Anneli, Lea Henriksson, Ritva Nätkin (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 179–202.

Julkunen, Raija (1995) Feministiseen analyysiin. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen, Harriet Silius. (toim.): *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Tampere: Vastapaino, 15–28.

Julkunen, Raija (2002). Timanttejakin parempi ystävä? Hyvinvointivaltion murroksen sukupuolittuneet seuraukset. Teoksessa Holli Anne Maria, Terhi Saarikoski ja Elina Sana (toim.): *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Porvoo: WSOY, 32–49.

Julkunen, Raija (2010). *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere.

Julkunen, Raija & Rantalaiho, Liisa (1993). Women on Strike - nonexistent or silenced? Teoksessa Pauli Kettunen (toim.): *Strike and Social Change*. Turku: Turku Provincial Museum.

Kaarninen, Mervi (1995). *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. Helsinki, Suomen Historiallinen Seura.

Kinnunen, Merja (2001). *Luokiteltu sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.

Koivunen, Anu (1995). *Isänmaan moninaiset äidinkasvat. Sotavuosien suomalainen naisten elokuva sukupuoliteknologiana*. Suomen Elokuvatutkimuksen seura, Turku.

Koivunen, Anu (2004). Mihin katse kohdistuu? Feministisen elokuvatutkijan metodologinen itsereflektio. Teoksessa Liljeström Marianne (toim.): *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere, 228–251.

Komulainen, Katri (2002). Kansallisen ajan esitykset oppikoulun juhlissa. Teoksessa Gordon Tuula, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.): *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. . Vastapaino, Tampere, 133–154.

- Kosonen, Pekka (1992). Johdanto. Teoksessa Kosonen Pekka (toim.): *Euroopan integraatio, työmarkkinat ja hyvinvointivaltio*. Jyväskylä: Gaudeamus, 5–22.
- Kuusipalo, Jaana (1994). Emännät ja työläisnaiset 1930-1950-lukujen politiikassa. Oppaina Vieno Simonen ja Tyyne Leivo-Larsson. Teoksessa Anttonen Anneli, Lea Henriksson, Ritva Nätkin (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 157–178.
- Kuusipalo, Jaana (2002). Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee? Teoksessa Holli Anne Maria, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.): *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. WSOY, Porvoo, 208–220.
- Lehto, Anna-Maija (1999) Sukupuolten palkkaero. Teoksessa Lehto Anna-Maija & Hanna Sutela (toim.): *Tasa-arvo työoloissa*. Työmarkkinat 1999:19. Helsinki: Tilastokeskus, 109–126.
- Lehto, Anna-Maija (2007). Sukupuolten palkkaero Suomessa. Teoksessa Sutela Hanna & Lehto Anna-Maija (toim.): *Tasa-arvo työn takana*. Työmarkkinat 2007. Helsinki: Tilastokeskus, 60–75.
- Liljeström, Marianne (2004). Kokemukset ja kontekstit historiankirjoituksessa. Teoksessa Liljeström Marianne (toim.): *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere, 141–166.
- Lähteenmäki, Maria (1995). *Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–30-luvun Suomessa*. Bibliotheca Historica 2. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Mattila, Aarne (2010). *Kunnat työmarkkinapolitiikassa. Kunnallinen työmarkkinalaitos 1970–2000*. Helsinki: Kunnallinen työmarkkinalaitos.
- Määttä, Paula (2008). *The ILO Principle of Equal Pay and Its Implementation*. Tampere: Tampere University Press.
- Naisten asemaa tutkivan komitean mietintö (1970). *Komiteanmietintö* 1970: A 8, Helsinki.
- Nieminen, Ari (1992). Länsieurooppalaisista työllisyysjärjestelmistä. Teoksessa Kosonen Pekka (toim.): *Euroopan integraatio, työmarkkinat ja hyvinvointivaltio*. Jyväskylä: Gaudeamus, 89–120.
- Nummijärvi, Anja (2005). Lainsäädäntö samapalkkaisuuden edistämisen välineenä. *Naistutkimus* 18:3, 53-56.
- Nurmela Juha, Kiianmaa Nelli, Tanskanen Eero (2001). Kestävän kehityksen tuki. Onko kannatusta? Kuinka paljon? Ketkä? *Tietoaika* 4. Helsinki: Tilastokeskus, 10–13.
- Paasonen, Susanna (2010). Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Saresma Tuija, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere, 39–48.

Pentikäinen, Merja (2002). Tasa-arvoperiaate ihmisoikeusperiaatteena. Kansainväliset ihmisoikeudet ja naiset - näkymättömästä näkyvämmäksi. Teoksessa Holli Anna Maria, Terhi Saarikoski ja Elina Sana (toim.): *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Porvoo: WSOY, 70–99.

Pylkkänen, Anu (2012). Muodollisen tasa-arvon pitkä historia ja sen sisäänrakennetut erot. Teoksessa Kantola Johanna, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.): *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 57–72.

Rantalaiho, Liisa (1994). Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen Anneli, Lea Henriksson, Ritva Nätkin (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 9–30.

Rossi, Leena-Maija (2010). Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Saresma Tuija, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 21–38.

Saari, Juho (2006) Suomen malli vertailevissa indekseissä. Teoksessa Saari Juho (toim.): *Suomen malli - Murroksesta menestykseen?* Yliopistopaino, Helsinki, 38-65.

Saari, Milja (2012a). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tasa-arvopolitiikan strategiana. Teoksessa Kantola Johanna, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.): *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 175–197.

Said, Edward (2011). *Orientalismi*. Gaudeamus, Helsinki. Suom. Kati Pitkänen.

Salmela, Anu (2015). Hulluuden vallassa? Neuvottelu itsemurhan sairausluonteesta 1800-luvun jälkipuolen tuomioistuimissa. Teoksessa Ahlbeck Jutta, Päivi Lappalainen, Kati Launis, Kirsi Tuohela & Jasmine Westerlund (toim.): *Kipupisteissä. Sairaus, kulttuuri ja modernisoituva Suomi*. (Toim. Jutta Ahlbeck, Päivi Lappalainen, Kati Launis, Kirsi Tuohela & Jasmine Westerlund). Utukirjat, Turku, 105–131.

Satka, Mirja (1997) Miksi sosiaalihuoltajatuokinnon naisenemmistö oli ongelma sosiaalihuollon päättäjille? Teoksessa Saarenmaa Pekka (toim.): *”Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi” Sosiaalihuoltajakoulutus 1942-1995 Sosiaalihuoltajat ry. 1944-1996..* Tampere: Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitos, 85–100.

Savtschenko, Ritva (2015). *Kompuroiden korporatismissa. Eheytyneen SAK:n ristipaineet suomalaisessa korporatismissa 1968–1978*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Sulkunen, Irma (1986). *Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Sulkunen, Irma (1987). Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro Risto et al. (toim.): *Kansa liikkeessä* Helsinki: Kirjayhtymä, 157–172.

Suominen-Kokkonen, Renja (1992). Arkkitehtinaiset - koulutus, ammatti ja naisen paikka. Teoksessa Korvenmaa Pekka (toim.): *Arkkitehdin työ. Suomen Arkkitehtiliitto 1892-1992. Finlands Arkitektförbund. Arkitektens arbete*. Hämeenlinna: Karisto, 72–89.

Vallaton nainen (ei vuotta). Vallaton nainen. Helsinki: TVK.

Veikkola, Eeva-Sisko (2002). Sukupuolten asema tilastoissa. Teoksessa Holli Anna Maria, Terhi Saarikoski ja Elina Sana (toim.): *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Porvoo: WSOY, 50–69.

Winter-Mäkinen, Anneli (1995). *Naisjuristien 1. vuosisata. Poimintoja naisjuristien historiasta*. Helsinki, Lakimiesliiton kustannus.

TYÖELÄMÄ- JULKAISUT

TJS:n työelämäjulkaisujen tavoite on antaa välineitä työelämän kehittämiseen, edistää työhyvinvointia ja työssä jaksamista, vahvistaa yleisiä työelämävalmiuksia sekä välittää työelämän tutkimustietoa.

Tässä julkaisussa tutkitaan TVK:n, STTK:n ja Akavan eli toimihenkilöjärjestöjen naiskuva ajanjaksolla 1954–2014. Tänä aikana naisten asema Suomessa sekä toimihenkilöliikkeessä on muuttunut varsin radikaalisti, erityisesti viimeisten vuosikymmenien aikana. Muutos on tapahtunut yhteiskunnan muuttuessa esimodernista maatalousvaltaisesta valtiosta nykyiseksi jälkimoderniksi palveluyhteiskunnaksi. TVK aktivoitui ensimmäisenä ja STTK sekä Akava ovat aktivoituneet asiassa vasta myöhemmin niiden jäsenistön naisvaltaistuessa. Tutkimus luotaa eri kysymyksiä tarkastellen naispuhunnan muutoksia ja tasa-arvotyön tilaa toimihenkilöiden keskusjärjestöissä niiden järjestölehtien puhuntaa analysoimalla.

Ratamestarinkatu 11 A, 00520 Helsinki
Puhelin (09) 229 3030
www.tjs-opintokeskus.fi
toimisto@tjs-opintokeskus.fi
etunimi.sukunimi@tjs-opintokeskus.fi
www.facebook.com/tjsopintokeskus

ISBN 978-952-5091-27-4

9 789525 091274